

udruženje
BANJA LUKA, BiH

KNJIGA MOJE PRIJATELJICE

"ŽENA I PRAVO" - KANCELARIJA ZA BESPLATNU PRAVNU
I PSIHOSOCIJALNU POMOĆ ŽENAMA BANJA LUKA

KNJIGA MOJE PRIJATELJICE

**"ŽENA I PRAVO" - KANCELARIJA ZA BESPLATNU PRAVNU
I PSIHOLOGIJALNU POMOĆ ŽENAMA BANJA LUKA**

Treće izmjenjeno i dopunjeno izdanje
Banja Luka, decembar 2005
Pokroviteljice: Kvinna till Kvinna, Švedska

IZJAVA O ŽENSKIM PRAVIMA¹

- JA NISAM KRIVA ŠTO SAM IZLOŽENA BATINAMA I ZLOSTAVLJANJU
- JA NISAM KRIVA ŠTO SE NEKO NASILNIČKI PONAŠA PREMA MENI ILI DRUGIMA
- MENI SE NE SVIĐA I NE ŽELIM DA SE NEKO PREMA MENI PONAŠA NASILNIČKI
- JA NE MORAM TRPITI NASILJE
- JA SAM VAŽNO LJUDSKO BIĆE
- JA SAM ŽENA KOJA IMA SVOJE VRIJEDNOSTI
- JA ZASLUŽUJEM DA BUDEM POŠTOVANA
- JA IMAM MOĆ DA SE DOBRO BRINEM O SEBI I SVOJOJ DJECI
- JA MOGU SAMA DONOSITI ODLUKE ŠTA JE NAJBOLJE ZA MENE
- JA MOGU NAPRAVITI PROMJENE U SVOM ŽIVOTU
- UKOLIKO TO ŽELIM JA NE MORAM BITI SAMA U NEVOLJI
- JA MOGU TRAŽITI POMOĆ OD DRUGIH ZBOG NASILJA KOJE TRPIM
- JA ZASLUŽUJEM DA IMAM DRUGAČIJI ŽIVOT I PROMJENIM OKRUŽENJE U KOJEM ĆU BITI SLOBODNA OD NASILJA
- JA ZASLUŽUJEM DA UČINIM SVOJ ŽIVOT SIGURNIM I DA BUDEM SREĆNA

¹ Adaptirano od vodiča za žene žrtve nasilja u porodici, "Ženska pomoć Škotske", Dostupno na Internetu: www.scottishwomensaid.co.uk

UVODNE NAPOMENE

Ovaj vodič je namjenjen ženama žrtvama nasilja i sadrži odgovore na osnovna pitanja u vezi nasilja nad ženama i djecom u porodici, ali se može primjeniti i na sve druge oblike nasilja kojima su izložene žene svih starosnih dobi i socijalnog statusa u svom bliskom okruženju. U vodiču se nalaze praktična uputstva za žene koja će im pomoći da lakše prepoznaju nasilje i učine prve korake kako bi efikasno zaštitile.

Vodič takođe sadrži pregled zakonskih odredbi u Bosni i Hercegovini koji štite ženu od nasilja, kao i kontakt informacije nevladinih organizacija i zvaničnih institucija sa područja cijele BiH koje se direktno ili indirektno bave pružanjem pomoći i zaštite ženama žrtvama nasilja. Iskreno se nadamo da će njegov sadržaj pomoći mnogim ženama u Bosni i Hercegovini da zaštite svoje osnovno ljudsko pravo - pravo na život slobodan od nasilja!

Želimo se posebno zahvaliti članicama i članovima svih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini na saradnji i pomoći u prikupljanju informacija o relevantnim zakonima i kontaktima i aktivnostima nevladinih organizacija i zvaničnih institucija na području Republike Srpske i Federacije BiH.

***Udružene žene Banja Luka
Helsinški parlament građana Banja Luka***

ŠTA SVE PREDSTAVLJA NASILJE?

Mnoge žene žrtve nasilja ne vide sebe kao žrtve. Takođe, mnogi nasilnici ne misle da njihov način komunikacije sa partnerkom predstavlja nasilje. Ljudi pod nasiljem obično podrazumjevaju samo fizičko nasilje, kao što su udarci. Međutim, nasilje u porodici može imati različite forme, kao što su psihološko, emocionalno ili seksualno zlostavljanje. Nasilje u porodici se dešava kada jedna osoba u vezi koristi različite forme ponašanja da kontroliše drugu osobu. Nasilje u porodici se može dogoditi između osoba koje su u braku ili u vanbračnoj vezi, razvedenih osoba koje žive zajedno ili ne. Iako muškarci takođe mogu biti žrtve nasilja u porodici, statistike u zemlji i inostranstvu govore da su žene te koje u najvećem broju slučajeva trpe različite oblike nasilja, bez obzira na godine, obrazovanje i socijalni status. Nasilje je najvidljiviji i najteži oblik diskriminacije žena i nosi sa sobom dugotrajne i teško izlječive pos-

ljedice. Nasiljem se ugrožava fizički, psihički i društveni integritet žene i krše njena osnovna ljudska prava na život i slobodu od nasilja, kako u privatnom životu, tako i u javnom okruženju. Najčešći oblici nasilja koje žene trpe jesu **a). fizičko nasilje b). psihičko nasilje, c). emocionalno nasilje i d). ekonomsko nasilje.** Između ovih pojavnih oblika nasilja nad ženama teško je povući jasnu razliku jer se u većini slučajeva žene suočavaju sa višestrukim oblicima nasilja od strane istog nasilnika.

FIZIČKO NASILJE

Fizičko nasilje je svaki oblik fizičkog zlostavljanja, bez obzira kojeg je pojavnog oblika i intenziteta i ono u većini slučajeva ima za posljedicu nanošenje težih ili lakših fizičkih povreda.

Primjeri **fizičkog nasilja** su:

- Guranje,
- Udaranje šamara,

- Udaranje sa različitim predmetima,
- Čupanje za kosu,
- Ugrizi,
- Korištenje oružja,
- Zaključavanje u prostoriju i sl.

U fizičko nasilje spada i **seksualno nasilje**, kao što je:

- Silovanje,
- Razni vrsti fizičkih napada seksualne prirode,
- Prinuda na seksualni odnos, i sl.

PSIHIČKO I EMOCIONALNO NASILJE

Psihičko i emocionalno nasilje predstavljaju različiti oblici zastrašivanja, korištenje pogrdnih imena, prijetnji, ucjenjivanja i manipulacije kojom nasilnik ženu žrtvu drži u strahu i samim tim u kratkotrajnoj ili dugotrajnoj potčinjenosti i zavisnosti. Emocionalno nasilje veoma često ostavlja čudan osjećaj bola i osjećaj nečeg lošeg što je veoma teško definisati. Budući da je to tako, žene koje doživljavaju psihičko

i emocionalno nasilje često sumnjaju u svoja vlastita viđenja događaja. Žene žrtve emocionalnog nasilja često ne vjeruju vlastitim osjećajima stvarnosti jer ih nasilnik konstantno drži na ivici putem demonstracije moći i kontrole.

U ove vrste nasilja spadaju ne samo radnje usmjerene prema ženi kao direktnoj žrtvi, već i različite ucjene i prijetnje koje su usmjerene i na osobe bliske žrtvi, kao što su djeca, članovi uže ili šire porodice i i prijatelji.

Primjeri **emocionalnog nasilja** su:

- Kritikovanje,
- Iskazivanje ljubomore,
- Korištenje javnog ponižavanja,
- Učutkivanje,
- Izolovanje,
- Dominiranje,
- Korištenje djece za emocionalne ucjene i sl.

Primjeri **ponašanja nasilnika** koji koristi **emocionalno nasilje**:

Izolacija - nasilnik će sprečavati žrtvu da kontaktira sa prijateljima i porodicom.

Ograničavanje kontakata sa drugim ljudima - nasilnik će zabraniti žrtvi da koristi auto, neće joj dozvoliti da se školuje i sl. Ukoliko je zaposlena, on će nasrtati na nju stalnim telefonskim pozivima na radno mjesto ili će se pojavljivati na radnom mjestu i praviti ispa-de, prijetiti radnim kolegama i kolegicama u toj mjeri da uzrokuje da žrtva dobije otkaz.

Ponižavanje - nasilnik će zvati žrtvu različitim pogrdnim imenima, ismijavati je, imitirati je, reći će joj da je "glupača", vikaće na nju, ismija-vaće njene uspjehe, degradiraće njeno do-stojanstvo i samopoštovanje, činiće da se žrtva osjeća beskorisna i inferiorna.

Igranje "misaonih igrica" - nasilnik će negirati da se zlostavljanje ikada desilo, reći će da "ga

je ona izazvala", pokušaće da umanjí značaj onog što se dogodilo govoreći da "ona nema smisla za humor" i sl.

Iskorištavanje djece - nasilnik će prijetiti da će žrtvu uzeti djecu.

Ljuttja i ljubomora - nasilnik će se naljutiti i poka-zati ljubomoru i optužice žrtvu da ga vara ukoliko ona samo progovori sa drugim muš-karcem.

EKONOMSKO NASILJE

Ekonomsko nasilje čine različiti vidovi ekonomske manipulacije, kao što su prijetnja ili stvarno uskraćivanje sredstava za život ili zabrana rada od strane bračnog partnera. Ekonomskim nasiljem nasilnik drži žrtvu u odnosu zavisnosti i dominacije veoma često i za duži vremenski period, čime se stvaraju dugotrajne i teške posljedice ne samo ženu žrtvu već i za cjelokupnu porodicu.

Kontrolisanje finansija od strane muža ili partnera predstavlja jedan od najčešćih oblika ekonomskog nasilja nad ženama. Nasilnik obično kontroliše cjelokupni kućni budžet, uključujući i platu koju zaradi žena i daje joj novac u djelovima, samo za određene potrebe koje "po njegovoj procjeni" predstavljaju neophodne kućne troškove. Nasilnik može takođe prisiljavati žrtvu da moli za novac i da je prisiljava da mu podnosi detaljan opis troškova sa računima za sav novac koji dobije od njega. Dešavaće se takođe da nasilnik krije zajedničku uštedevinu od žrtve i cjelokupne porodice, troši sav novac za kockanje, bez ikakvog dogovora stavlja nepokretnu imovinu pod hipoteku ili je prodaje, prodaje zajedničke stvari iz kuće i na drugi način drži žrtvu i cjelokupnu porodicu u stanju stalne ekonomske neizvjesnosti, potpune zavisnosti i siromaštva.

DESET MITOVA O NASILJU NAD ŽENAMA I ZAŠTO SU ONI POGREŠNI?

1. Nasilje u porodici nije problem koji se dešava u mojoj zajednici ili gradu.

U periodu od marta 1997 godine do kraja aprila 2005. godine, u kancelariju "Žena i pravo" u Banja Luci se za pravnu i psihosocijalnu pomoć obratilo ukupno 3985 žena, koje su u gotovo 95% slučajeva bile ujedno i žrtve nasilja. U periodu od marta 1997. godine do kraja novembra 2005. godine na SOS telefonu za žene i djecu žrtve nasilja je evidentirano ukupno 5940 poziva. Druge nevladine organizacije koje se bave nasiljem nad ženama i djecom bilježe slične statistike.

2. Nasilje u porodici se samo dešava siromašnim ženama.

Široko rasprostranjena zabluda je da se nasilje dešava samo u tzv. nižim društvenim slojevima i

da je u velikoj mjeri uzrokovano teškom ekonomskom situacijom, postratnim traumatskim stresom, nezaposlenošću i alkoholizmom. Nasilnici mogu biti radnici, profesori univerziteta, privrednici i ugledni ljekari i političari. Žrtve takođe mogu biti žene svih starosnih grupa i profesija, jer su nasilju podjednako izložene i radnice, profesorice, vlasnice privatnih radnji i doktorice. Žene žrtve nasilja pripadaju svim starosnim grupama - od jako mladih djevojaka do žena koje imaju 25 do 30 godina braka iza sebe.

3. Neke žene zaslužuju da dobiju batine.

Niko ne "zaslužuje" da bude zlostavljan na bilo koji način. Jedina osoba koja je kriva za nasilje jeste nasilnik. Fizičko, psihološko, emocionalno i ekonomsko nasilje, čak i ako se dešava između članova porodice je pogrešno i kažnjivo zakonom!

4. Alkoholizam, zloupotreba droga, stres i mentalna bolest uzrokuju nasilje u porodici.

Korištenje alkohola i droga, stres i mentalna bolest ne predstavljaju uzroke nasilja u porodici već samo njegove prateće nuspojave i "savršen izgovor" nasilnicima za nasilje koje vrše. Iako je logično da su alkohol i droga povezani sa nasiljem, uticaj alkohola i depresanata na društveno ponašanje ne izaziva nasilje koje se ponavlja, kao što je to slučaj sa nasiljem u porodici. Generalno, nasilje se dešava kada nasilnici nauče da budu nasilni i izaberu nasilje kao model ponašanja u porodici i okolini. Istina je da neki muškarci zlostavljaju žene samo pod uticajem alkohola, ali postoje takođe muškarci koji to rade i kada su trijezni, ili nezavisno od toga da li piju ili ne.

Pored toga, za mnoge ljude je lakše vjerovati da su muškarci koji se nasilnički ponašaju prema ženama mentalno bolesni, nego da prihvate da oni tačno znaju šta rade kada napadaju, siluju ili zlostavljaju svoje partnerke. Mnogi muškarci se

nasilnički ponašaju samo prema svojim partnerkama, nikad prema bilo kome drugome. Oni su u stanju da normalno funkcionišu u društvu, na radnom mjestu i u svim svojim kontaktima sa drugim ljudima van porodice i veze.

5. Nasilje u porodici je privatni problem i tiče se samo muža i žene.

Nasilje u porodici pogađa svakoga. Nedostatak prevencije i efikasne zaštite žena je ozbiljan problem društva i zajednice, a ne privatni problem žene i njene porodice kako se ovaj problem uobičajeno kvalifikuje u našem društvu.

6. Ako je ženi stvarno tako loše, zašto jednostavno ne ode od nasilnika.

Postoje mnogi razlozi zašto žene koje trpe nasilje ne napuštaju svoje partnere. Ukoliko žena izabere da ne napusti nasilnika, to ne znači da je "situacija u redu" ili da ona želi da bude zlostavljana. Napuštanje nasilnika može biti opasno. Najopasniji

period za ženu koja trpi nasilje jeste kad ona pokuša da ode. **Međutim, bez obzira na to, mnoge žene žrtve nasilja su uspjele da napuste nasilnika i da organizuju normalan život bez nasilja!**

7. To je samo obična porodična svađa. Svako ima svoj način da se bori da problemima u porodici.

Postoji velika razlika između povremenih razmirica koje se dešavaju u svim partnerskim odnosima i nasilja u porodici koje predstavlja smišljeno ponašanje muškarca koji nastoji silom održati moć i kontrolu nad ženom. Postoji različiti vidovi ponašanja kojima muškarac nastoji održati kontrolu, kao što je uskraćivanje novca, određivanje kruga ljudi u kojem se može kretati, zaključavanje u kući, fizičko nasilje (udarci, povlačenje za kosu i sl.), silovanje, prijetnje da će ubiti ženu i djecu i sl.

8. Muškarci koji zlostavljaju žene su i sami bili žrtve zlostavljanja u djetinstvu.

Ova tvrdnja jeste vjerovatna ali ne i apsolutno is-

tinita. Pored velikog broja istraživanja koja ukazuju na problem "ciklusa nasilja" (djeca koja su zlostavljana ili koja su svjedoci nasilja u svom okruženju postaju i sami nasilnici) ne postoje dokazi da se ciklus dešava u svim slučajevima nasilja u porodici. Mnogi muškarci koji zlostavljaju žene potiču iz normalnih porodica u kojima nikada nisu došli u dodir sa nasiljem. Mnogi od njih imaju braću i bliske rođake koji nisu nasilni prema ženama. Dječaci koji su svjedoci nasilja ne odrastaju automatski u nasilnike koji zlostavljaju svoje partnerke. Mnogi od njih potpuno odbace korištenje nasilničkog ponašanja kao rezultat svog traumatskog iskustva iz djetinstva.

9. Nasilje se desilo samo jednom. Njemu je iskreno žao zbog svega što se desilo i neće se više nikada ponoviti.

Jednom kada muškarac počne da zlostavlja svoju ženu ili partnerku, veoma je vjerovatno da će se to i ponoviti. Nasilje je rijetko izolovan incidence

nt, obično je sastavni dio razvijenog modela različitih vidova ponašanja kojim se nameće kontrola, koji i ne moraju uvijek biti jasno prepoznatljivi kao nasilje. Kada muškarac govori ženi šta da obuče, s kim se može ili ne može viđati ili pokazuje otvorenu posesivnost i ljubomoru, on time vrši kontrolu nad njom. Nakon nasilja, muškarci koji ga koriste kao oblik komunikacije sa ženom često kažu da im je žao zbog svega što se desilo, daju različita obećanja da to neće više nikada ponoviti. Žene koje su napustile nasilničke brakove ili veze se često vraćaju svojim partnerima upravo zbog obećanja da se nasilje neće ponoviti. Može se desiti da će postojati faza "medenog mjeseca", kada će nasilnik učiniti sve da ostave utisak savršenog muža ili partnera. Međutim, većina nasilnika će ponoviti nasilje, možda samo u drugačijem obliku. Radi svega navedenog, žena koja je jednom bila žrtva nasilja mora biti veoma oprezna prema obećanjima koja čuju od muškarca koji ih je zlostavljao.

10. Žena treba da ostane sa mužem za dobrobit djece. Bez obzira na sve, djeca ipak trebaju oca.

Djeca koja imaju dodira sa nasiljem u porodici emocionalno pate zbog toga, a mogu takođe biti potencijalne žrtve fizičkog i seksualnog zlostavljanja. Mnoge žene napuštaju svoje partnere kada uvide kakve posljedice nasilje koje one trpe ostavlja na njihovu djecu. Djeca koja su fizički udaljena od nasilja imaju velike šanse da vrate emocionalnu stabilnost i poprave fizičko zdravlje. Djeca trebaju ljubav i sigurnost koje mogu dobiti od majke, više nego što im je potrebna "očinska figura", posebno takvog oca za kojeg znaju da zlostavlja njihovu majku.

Može se desiti da djeca zadrže dobar odnos sa ocem koji je zlostavljao majku i nastave da se viđaju sa njim. To svakako ne umanjuje potrebu i pravo žene i djece na život bez nasilja i postojanje mogućnosti da vode normalan život u budućnosti.

KOJE SU FAZE NASILJA U PORODICI?

Nasilje nad ženama u porodici ili porodičnoj zajednici se rijetko dešava "bez najave". Obično mu predhodi kratkotrajan i dugotrajan period zaoštavanja odnosa među partnerima i drugih oblika poremećaja odnosa u porodici (zanemarivanje brige o djeci, uskraćivanje sredstava za život i sl.).

Nasilnik često izoluje ženu žrtvu od članova šire porodice (roditelja, braće i sestara i drugih rođaka) i prijatelja, zabranjuje upotrebu ili isključuje telefon, zaključava je u stanu, vrijeđa je i ponižava pred prijateljima i porodicom i sl.

Fizičko nasilje, kao kulminacija torture kojom je izložena žrtva, predstavlja po pravilu posljednju fazu dominacije nasilnika.

Donna M. Hughes smatra da se nasilje ponavlja u ciklusima u kojima nasilnik kroz zlostavljanje uspos-

tavlja kontrolu nad žrtvom. Ovaj ciklus ima tri osnovne faze: **a). podizanje tenzije, b). akutno zlostavljanje i c). ponovno uspostavljanje veze (faza "medenog mjeseca")**.² Svaka od ovih faza može trajati kraći ili duži period u svakom pojedinačnom slučaju.

Tokom prve faze **podizanja tenzije** nasilnik akumulira bijes koji može biti uzrokovan osjećajem nezadovoljstva zbog njegovog viđenja situacije u kući, nezaposlenosti, konzumiranja alkohola i drugih sličnih okolnosti. U prvoj fazi, nasilnik koristi prijetnje, verbalne napade i kritikovanje zbog nečega što je žena žrtva uradila ili propustila da uradi, koristi ponašanje koje iskazuje njegov bijes prema ženi.

U fazi **akutnog zlostavljanja** bijes nasilnika kulminira kroz otvoreno maltretiranje, fizičke nasrtaje, premlaćivanje, seksualno zlostavljanje, uništavanje stvari po kući i slično. Često se desava da nasilnik istjera ženu žrtvu iz kuće ili je zaključava i spriječa-

va je da uspostavi kontakt sa rođacima, prijateljima ili da nasilje prijavi policiji.

U posljednjoj fazi ciklusa, tokom **ponovnog uspostavljanja veze** nasilnik po svaku cijenu nastoji da pridobije žrtvu putem emocionalne manipulacije, često je ubjeđujući da je ona u velikoj mjeri kriva za nasilje koje se dogodilo. Nasilnik na sve moguće načine nastoji da ponovo uspostavi povjerenje i privid normalnog života, putem izvinjenja i poklona sve dok ne dođe do ponove akumulacije bijesa i krug se u nedogled nastavlja.

ZBOG ČEGA ŽENE TRPE NASILJE?

Dugogodišnje iskustvo u radu projekta "Žena i pravo" u Banja Luci pokazuje da je nasilje u porodici često dobro skriveno od očiju javnosti dugi niz godina. Razlozi za to su mnogobrojni i mogu se podjeliti

na one koji su vezani za **subjektivni osjećaj žrtve** i razloge koji se tiču **predrasuda okoline** i opšte društvene nebrige i zanemarivanja ovog problema.

Subjektivni osjećaj zbog kojeg žena žrtva trpi nasilje je u velikom broju slučajeva povezan sa njenim strahom kao posljedicom prijetnji od strane nasilnika, dugotrajne manipulacije i izolacije od prijatelja i rodbine. Nasilnik stalnim ucjenama i prijetnjama žrtvu često drži u uvjerenju da je bezvrijedna i loša osoba, "loša majka i supruga" da će joj ukoliko nešto pokuša oduzeti djecu, kompletnu imovinu i sredstva za život. Odsustvo razumjevanja i podrške od strane roditelja i prijatelja također doprinosi da se žena osjeća bespomoćno i usamljeno u situaciji u kojoj se nalazi, te doprinosi tome da se ona povlači u sebe i ne preduzima ništa da nasilje zaustavi, pronalazi opravdanja za nasilnikovo ponašanje pred djecom i održava privid "srećne porodice" prema okruženju.

Predrasude okoline su jako izražene kroz široko rasprostranjeno uvjerenje da je nasilje u porodici "privatna stvar" u koju se komšije, poznanici i šira rodbina ne trebaju mješati. Sprovedena istraživanja pokazuju da veliki broj ljudi zna za slučajeve nasilja u svojoj užoj okolini ili poznaje osobe koje su bile ili jesu žrtve nasilja, ali da nisu ili ne žele u njihovo ime prijaviti slučaj policiji i drugim nadležnim institucijama.

Takođe, dešava se da policija pri terenskim intervencijama kod prijave nasilja u porodici i porodičnoj zajednici propusti da adekvatno zaštititi ženu žrtvu nasilja i da pokrene dalji postupak protiv nasilnika. U takvim slučajevima, krug nasilja se nastavlja često inteziviranjem nasilničkog ponašanja, jer nasilnik ne biva uklonjen iz porodice i porodične zajednice i po pravilu nastavlja sa fizičkim i psihičkim zlostavljanjem žrtve nasilja. Zbog straha od ponovljenog nasilja žena žrtva izbjegava da nasilnika prijavljuje policiji te uglavnom trpi nasilje. Postoje mnogi razlozi zašto žene koje su izložene

nasilju u porodici ostaju u vezi sa nasilnikom. Oni su uglavnom snažne **emocionalne prirode** i vode pro- dužavanju ciklusa nasilja, te spriječavaju ženu od napuštanja nasilnika.

Ljubav, nada i strah su tri osnovne pokretačke snage koje drže ciklus nasilja u "stalnom pokretu."

- **Ljubav** koju žena žrtva osjeća prema partneru koji je nasilan, i kroz koju žrtva pokušava da sagleda sve dijelove braka ili veze, koji imaju i "svoje dobre strane", jer "nije baš sve tako loše".
- **Nada** koja drži ženu žrtvu u uvjerenju da će se situacija promijeniti i vraća je u period kada veza nije počela na nasilan način.
- **Strah** da će prijetnje nasilnika da će ubiti nju ili nje- nu porodicu postati jednog dana i realnost.

Osim toga, postoje i drugi razlozi, kao što su:

- **Obećanja** od strane nasilnika da se nasilje nika- da više neće ponoviti.
- **Izjednačavanje zlostavljanja sa osjećajem lju- bavi** kada je žena žrtva nasilja zbunjena između osjećaja da je voljena i u isto vrijeme kontrolisana od strane svog partnera.
- **Krivica** koju osjeća žena žrtva nasilja jer je nasil- nik izmanipulisao da misli da je ona kriva zbog to- ga što je on nasilan prema njoj i da je u tome os- novni problem njihove veze.
- **Nepovjerenje koje žena žrtva nasilja ima od strane ljudi u svom okruženju da se nasilje zaista i dogodilo i da je ona žrtva.** Ovo pred- stavlja veliki problem u našem društvu, jer veliki broj žena nema podršku od strane porodice i pri- jatelja, koji često zbog patrijarhalnog okruženja odbijaju da se mješaju u "privatne stvari" između nje i njenog muža ili partnera, ili nisu spremni da joj pruže podršku da potraži pomoć zbog nasilja koje joj se dešava. Žena žrtva se u tom slučaju

- osjeća napuštenom i odbačenom "od cijelog svijeta" i ima jako izražen strah da joj niko neće povjerovati ukoliko konačno progovori protiv nasilja koje joj se dešava.
- **Kada žena žrtva nasilja misli da "može promjeniti" nasilnika tokom određenog perioda vremena.**
  - **Kada žena žrtva nasilja ima nizak nivo samopoštovanja** i misli da nakon dugog perioda vremena provodenog u okruženju nasilnika ona i ne može imati "bolju vezu" sa bilo kojim drugim muškarcem, čak i ako odluči da napusti nasilnika.
  - **Kada žena žrtva nasilja ima strah da će time što napusti nasilnika ostati sama** i izgubiti sve prijatelje, poznanike, rođake i druge ljude koje su na neki način povezani sa njenom vezom sa nasilnikom.
  - **Strah žene žrtve nasilja da će njen odlazak provocirati nasilnika** da bude još više nasilan prema njoj ili djeci.
  - **Briga žene žrtve nasilja da će odlazak ili razvod imati negativan uticaj na djecu**, u smislu da je "razorena porodica" ugroziti njihovu budućnost.
- **Jaka tradicionalna ili religiozna ubjeđenja** o važnosti održavanja braka po svaku cijenu, bez obzira na bračne probleme i izraženo nasilje.
  - **Nedostatak informacija** o mogućnostima pravne i institucionalne zaštite od nasilja u porodici i servisima podrške ženama žrtvama nasilja od strane nevladinih organizacija (pravna i psihosocijalna pomoć, SOS telefon, sigurno sklonište i sl.)
  - **Predhodni neuspjeli pokušaji žene žrtve nasilja da dobije podršku od strane prijatelja, rođaka, policije i sl.**
- Pored navedenih, jedan od najčešćih razloga zašto žena žrtva ostaje sa nasilnikom je **teška ekonomska situacija**, kada je žena nezaposlena, nema stalni izvor prihoda i nema gdje da ode niti uslova da izdržava sebe i svoju djecu.

KAKO IZGLEDAJU BRAK ILI VEZA KOJI NISU NASILNI?

Brak ili veza koji nisu nasilni se zasnivaju na **međusobnom poštovanju i nenasilju**, te na **uspostavljanju zajedničkih i individualnih ciljeva i granica u međusobnom odnosu partnera**. Ovakav odnos može imati sljedeće karakteristike: poštovanje, povjerenje i podrška, iskrenost, odgovoran odnos oba roditelja prema djeci, podjela odgovornosti, ekonomsko partnerstvo i uzajamno ponašanje roditelja u kojem nema prijetnji, fizičkog i psihološkog zlostavljanja i manipulacije bilo koje vrste.

KAKO IZGLEDA PROFIL NASILNIKA?

Navodimo opšte karakteristike tri tipa nasilnika koje se u praksi najčešće mogu identifikovati, uz napo-

menu da svaki individualni slučaj nasilja ima svoje specifičnosti.

”Tipični nasilnik” se dobro snalazi u društvu, nema vidljivih problema sa mentalnim zdravljem, nije nikada imao problema sa policijom. Njegov ”javni stav” prema nasilju je negativan. Nasilje koje sprovodi nad žrtvom nije često i brutalno, i nakon toga osjeća žaljenje, i pokazuje jako izražen stid ili vlastitu krivicu. Nije vjerovatno da će ikada koristiti oružje. Kod ovakvog tipa ljudi moguće je u izvjesnoj mjeri djelovati terapijskim metodama ili blažim represivnim metodama, kao što su pritvor i upozorenje policije.

”Nasilnik koji pokazuje sindrom poremećaja ličnosti” podržava nasilje kao uobičajenu reakciju na bilo kakvu konfliktnu situaciju, pokazuje simptome poremećaja ličnosti, kao što su narcizam, teatralnost, i sl. Veoma vjerovatno redovno konzumira alkohol ili drogu i da je već ranije imao problema sa policijom. Nasilje koje sprovodi nad žrtvom je ozbiljno

izraženo i učestalo, može se desiti da koristi i oružje. Pokazuje visok stepen manipulacije žrtvom ili osobama u porodici i bliskom okruženju i pokazuje sklonost ka seksualnom zlostavljanju. Postoji vjerovatnoća da je u nekom ranijem periodu života, naročito u mladosti bio izložen nasilnom okruženju.

”Nasilnik koji pokazuje sindrom asocijalnog poremećaja ličnosti” gotovo sigurno ima kriminalnu prošlost i utvrđenu dijagnozu mentalnog oboljenja. Iskazuje snažno sociopatsko ponašanje i tešku ovisnost o alkoholu ili drogama. Ovakva osoba je nasilna i u kući i van nje, i nema razlike u nasilnom ponašanju prema odraslim osobama ili djeci. Nasilje koje sprovodi nad žrtvom je hronično i veoma ozbiljno, uključujući i seksualno zlostavljanje.

KAKO NASILNIK SPROVODI NASILJE?

LJUBOMORA NA ŽRTVU

Nasilnici gotovo rutinski optužuju svoje žrtve da imaju druge veze seksualne prirode. Dovoljan je bilo kakav povod koji nasilnik shvata kao ”dokaz protiv žrtve” i time razbuktava svoju maštu. Na primjer, slučajan susret sa poznanikom u prodavnici u susjedstvu, nepoznat automobil parkiran na ulici ispred kuće, pojavljivanje nepoznatog muškarca na vratima koji reklamira proizvode ili poziv muške osobe koja sprovodi anonimnu anketu i slične situacije. Ovakvi slučajevi intenzivne iracionalne ljubomore mogu biti proizvod nasilnikove vlastite nesigurnosti ili projekcije, kao i situacije u kojoj sam nasilnik ima vezu seksualne prirode sa drugom osobom i napadima ljubomore kompenzira svoj osjećaj krivice.

KONTROLA I IZOLACIJA ŽRTVE

Nasilnici mogu ići u ekstremnu krajnost u smislu

izolacije i kontrole svojih žrtvi. Postoje primjeri slučajeva kontrole gdje žena žrtva nije smjela izaći iz stana u prodavnicu ili da iznese smeće jer ju je muž konstantno pozivao telefonom sa posla. Ukoliko se desilo da se ne javi na prvo zvono telefona rizikovala je batine od muža. Žrtva takođe nije smjela zvati bilo koga drugog osim jer je njen muž mogao nazvati i vidjeti da je telefon zauzet. Nisu rijetki i slučajevi potpune i ozbiljne izolacije žrtve od strane nasilnika, gdje nasilnik ne dozvoljava ženi da ide sama bilo gdje.

SINDROM "PODVOJENE LIČNOSTI"

Muškarci koji imaju problema sa nasiljem pokazuju drastične promjene ličnosti. Većinu svog vremena provode kao pažljivi muževi i očevi i to je njihova "strana ličnosti" koje žene žrtve nastavljaju da vole i cijene. Periodično i u donekle predvidljivim fazama, muškarac se pretvara u tiranina. Neki muškarci se ponašaju po modelu ponašanja "Dr. Jekyll, Mr. Hyde" prema kojemu svoju "pažljivu ličnost" konstan-

tno pokazuju u javnosti, dok se "ličnost tiranina" pojavljuje samo kod kuće. Ovo predstavlja dodatno opterećenje za ženu žrtvu, jer joj drugi ne vjeruju da je moguće da takva osoba uopšte bude nasilna.

EKSPLOZIVNI TEMPERAMENT

Najbezazlenije greške žene, kao što je presoljen ručak ili neoprano suđe mogu predstavljati za nasilnika inicijalni mehanizam koji provocira nasilje. Žrtva nikada ne zna kada će nešto što ona uradi biti "razlog" da dobije batine. Najčešća reakcija žena u tom slučaju je da prebacuju krivicu na sebe i uporno pokušavaju da budu "savršena žena i majka", i time žive u stanju konstantnog stresa i straha da će biti pretučene.

NEREALNA OČEKIVANJA

Nasilnik će reći da njegovo nasilničko ponašanje proističe iz brige za sigurnost žrtve, brige da žena žrtve "pravilno koristi svoje vrijeme" ili potrebe da žrtva donese "dobre odluke". Dešavaće se da se jako raz-

ljuti ukoliko žena žrtva dođe kasno kući i ispitivaće je gdje je bila, s kim je bila, s kim je razgovarala i slično.

OKRIVLJIVANJE DRUGIH ZA PROBLEME

Nasilnik će pravdati svoje nasilje govoreći da druge osobe iz uže ili šire okoline pokušavaju da utiču na život porodice ili njegov život. On takođe može kriviti ženu žrtvu za sve probleme koje ima govoreći da "je ona kriva za sve loše što se dešava" njemu ili djeci.

OKRIVLJIVANJE DRUGIH ZA OSJEĆANJA

Nasilnik će reći "ti si me razljutila" ili "povrijedila si moja osjećanja time što nisi uradila ono što sam tražio od tebe". Ovo su samo neke od tipičnih izjava koje nasilnici koriste da bi emotivno manipulirali ženu žrtvu i držali je uz sebe.

HIPEROSJETLJIVOST

Nasilnik će se lako uvrijediti ili prihvatati i najmanje protivljenje žrtve kao "lični napad". Dešavaće se da pobjesni zbog "nepravde koja mu je nanesena".

PROJEKCIJA

Nasilnici su "majstori" u okrivljivanju drugih ljudi i događaja u okolini za svoje vlastito ponašanje. Gotovo je pravilo da nasilnici nikada ne snose ozbiljne posljedice za svoje ponašanje i ta činjenica doprinosi da nemaju izražen osjećaj lične odgovornosti za nasilje i destruktivnost, što takođe potiskuje bilo kakvu motivaciju za promjenom. Kada žena žrtva kaže "ja mu trebam" ona je u izvjesnom smislu u pravu, jer ona nasilniku postaje neophodan objekat za iskaljivanje bijesa. Ukoliko on može da projektuje svoju krivicu na nju i time ne mora sam da se nosi sa odgovornošću, to mu omogućava da i dalje produžava svoj status "nevinosti za nasilje".

VERBALNO I FIZIČKO NASILJE

U velikoj većini slučajeva gdje postoji verbalno nasilje postoji i fizičko nasilje. Postoji čitav niz očiglednih verbalnih uvreda i nasilja, kao što su na primjer "glupa kučko", "ružna kravo", i slično, međutim ponekad je verbalno nasilje "umotano" da i sama žrtva

nije u mogućnosti da ga lako identifikuje. Riječi i misaone igrice mogu biti tako suptilne da žena žrtva nije u mogućnosti da prepozna njihov smisao i onda prihvata nasilnikovo prosuđivanje da je nespособna da održava kuću čistom, da se ne zna brinuti o djeci, da izgleda neprivačno kao otrcana krpa. Dugotrajno verbalno nasilje utiče na to da žena žrtva gubi svaki osjećaj samopoštovanja i samopouzdanja.

NEGIRANJE NASILJA

"Nisam je udario" ili "samo sam je malo gurnuo" su gotovo univerzalne izjave nasilnika kojima pokušavaju negirati da se nasilje uopšte dogodilo. Ponekad nasilnici potiskuju svijest o svom nasilničkom ponašanju do te mjere da će se desiti da nakon par sati primijete masnice, krvave podljeve ili druge vrste povreda na ženi žrtvi i pitaju ih šta im se desilo. Terapeuti koji rade sa nasilnicima tvrde da je ključni aspekt liječenja u tome da se nasilnik izravno suoči sa nasiljem koje je proizveo u prošlosti i sa-

dašnjosti. Međutim, i kada se to desi, nasilnici mogu pronaći u sebi "jamu punu krivice" i to saznanje o vlastitom ponašanju može biti toliko poražavajuće da oni ili padaju u tešku depresiju ili potiskuju saznanja u još dublje negiranje nasilja.

CIKLUS NASILJA I OSJEĆAJA KRIVICE

Ponekad se čini da muškarac nasilnik namjerno pokušava da otjera ženu žrtvu. Kada se to i dogodi, on će na sve načine pokušavati da je vrati nazad. Može se desiti da će joj oteti djecu, iskreno plakati, donositi cvijeće i poklone, obećati da će se podvrgnuti liječenju "ako je to rješenje problema", da će prestati piti alkohol. Nasilnik će reći žrtvi da je očajnički treba i da ne može živjeti bez nje. Ovakvo ponašanje nasilnika zna da bude jako uvjerljivo. Međutim, svaki put kad žena žrtva ode i vrati se kući, nasilje se još više pojačava. Žena žrtva u stvari osnažuje njegovo nasilničko ponašanje time što mu ponovo poklanja povjerenje i pokušava da nastavi zajednički život.

KAKO NASILJE U PORODICI UTIČE NA DJECU?

Činjenica je da nasilje u porodici može ostaviti vidljive tragove na djeci. Čak i ako nisu žrtve direktnog fizičkog zlostavljanja, oni su potencijalni svjedoci nasilja samim tim što vide i čuju šta se dešava oko njih i to ostavlja trajne posljedice. Roditelji mogu misliti da djeca ne primjećuju nasilje, ali u većini slučajeva to nije tačno. Djeca veoma često osjećaju strah i bespomoćnost zbog nasilja koje se dešava oko njih i smatraju da mu ona doprinose.

Nasilje u porodici predstavlja trajnu opasnost za djecu. Djeca koja su konstantno izložena udarcima i nasilnim scenama osjećaju strah za svoje roditelje i za sebe i osjećaju se loše jer ne mogu zaustaviti nasilje. Ukoliko to i pokušaju, mogu biti izložena nasilju i trpiti udarce od nasilnika.

Djeca su pogođena nasiljem čak i ako ga samo vi-

de i slušaju. Ona djeca koja žive u porodicama u kojim postoji nasilje ne dobijaju pažnju i njegu koja im je potrebna. Zbog fizičkih i psihičkih posljedica nasilja, žena žrtva nasilja može biti u nemogućnosti da se brine o svom djetetu.

Ovdje su navedeni samo neki primjeri kako nasilje u porodici utiče na djecu:

- Čak i male bebe mogu pokazati simptome ometenosti u razvoju.
- Generalna agresivnost ili nasilje prema rođacima kroz imitiranje ponašanja roditelja nasilnika.
- Iskazivanje različitih oblika osjetljivosti i strahova.
- Nisko samopoštovanje.
- Učestalo razboljevanje i generalno loše zdravstveno stanje.
- Slaba kontrola impulsivnog ponašanja.
- Kontinuirani problemi sa učenjem i loša komunikacija sa ostalom djecom i nastavnicima u školi.
- Problemi sa prilagođavanjem zbog stalne potrebe

- za promjenom okoline, u slučajevima kada je žena žrtva prisiljena da napusti nasilnika.
- Pokazivanje straha i nepovjerenja prema bliskom vezivanju.
  - Ispoljavanje zbunjenosti prema normalnim normama ponašanja.
  - Izloženost emocionalnim manipulacijama kroz česte zahtjeve da "zauzmu stranu" u konfliktu između roditelja.
  - Pojava problema psihosomatske prirode, na primjer česti bolovi u stomaku, glavobolje, napadi anksioznosti.
  - Noćne more (buđenje uz vrisak tokom noći).
  - Mokrenje u krevet, nezavisno od starosne dobi djeteta.
  - Izražena sklonost suicidalnim razmišljanjima, naročito u periodu adolescencije.
  - Sklonost prema ponavljanju naučenog ponašanja.
  - Okrivljivanje sebe za nasilje ili nemogućnost da zaustave nasilje i zaštite majku.
  - Postoji velika vjerovatnoća da će biti žrtve fizičkog

i seksualnog zlostavljanja od strane nasilnika.

- Postoji vjerovatnoća da će u kasnijem životu pokazati sklonost prema asocijalnom ponašanju, kriminalnim radnjama, i zloupotrebi alkohola i droge.
- Postoji vjerovatnoća da će u kasnijem životu pokazivati sklonost prema napadima na druge osobe.

NEKE OD ČINJENICA O POSLJEDICAMA KOJIMA SU IZLOŽENA DJECA KROZ NASILJE U PORODICI:

1. Svaki put kada je majka izložena nasilju, djetete je takođe direktno ili indirektno pogođeno nasiljem.

Da bi žena žrtva nasilja ozbiljno posvetila borbi protiv nasilja u porodici, mora prepoznati vezu koja postoji između nasilja koje joj se dešava i nasilja koje trpe njena djeca. Bez obzira što se ove dvije vrste nasilja mogu desiti i odvojeno, tragična realnost je da svaki put kada je majka zlostavljana od strane muža ili partnera djetete takođe direktno ili

indirektno trpi zbog toga, zbog toga što:

- Kada je majka zlostavljana, njeno dijete to vidi, čuje i osjeti,
- Kada je majka zlostavljana, njeno dijete osjeća zbunjenost, stres i strah,
- Kada je majka zlostavljana, njeno dijete može osjećati krivicu što je ne može zaštititi ili može misliti da je ono uzrok što majka dobija batine. Ukoliko majka odluči da napusti nasilnika, dijete može osjećati krivicu što se porodica raspala.
- Kada je majka zlostavljana, njeni sinovi mogu odrasti sa naučenim nasilničkim oblicima ponašanja te zlostavljati svoje partnerke i njene kćerke mogu razviti osjećaj da je nasilje "normalan oblik komunikacije" između muškaraca i žena, te i same razviti toleranciju prema nasilju koje im se lično dogodi u porodici koju osnuju u kasnijem periodu svog života.
- Kada je majka zlostavljana, djeca takođe mogu biti fizički zlostavljana ili zanemarena dok majka pokušava da se bori sa svojom vlastitom traumom.

2. Djeca majki koje su žrtve nasilja pokazuju svoj bol kroz niz fizičkih i emocionalnih problema.

- Djeca koja žive okružena nasiljem se češće razboljevaju i generalno imaju više zdravstvenih problema nego djeca koja žive u porodicama u kojima postoji normalan odnos između roditelja. Zdravstvene tegobe uključuju česte bolove u stomaku, glavobolje, mokrenje u krevet i slično. Zdravstveni problemi su još više izraženi ukoliko su djeca i sama žrtve nasilja u porodici.
- Djeca čije su majke žrtve nasilja imaju česte psihološke i emocionalne probleme. U predškolskoj dobi, djeca pokazuju napredak ispod prosjeka za svoju starosnu dob i smanjenu privrženost osobama u svom okruženju. Istraživanja pokazuju da su dječaci u školskoj dobi naročito podložni iskazivanju većeg stepena agresivnosti i ozbiljnim problemima u ponašanju. Djeca oba pola mogu pokazivati znakove depresije, anksioznosti, straha, regresivnog ponašanja, poremećaja u ishrani kao što su

anoreksija (patološko odbijanje hrane, naglo mršavljenje) i bulimija (patološki problem uzimanja ogromne količine hrane, praćeno ćestim povraćanjem nakon prejedanja).

3. Djeca Źene Źrtve nasilja, naroćito dječaci, su izloŹena velikom riziku da će kada odrastu i sama ponavljati iste oblike nasilnićkog ponašanja kojima su direktno ili indirektno bili izloŹeni u djetinstvu.

Postoji vjerovanje da Źene Źrtve nasilja samo "ponavljaju ulogu" koju su vidjele od svojih majki jer su kao djeca bile svjedoci nasilja u bliskom okruŹenju. Osim toga, naša društvena tradicija ohrabruje dječake da se ponašaju agresivno, da pokazuju fizićku snagu i primjenjuju je na drugima, što samo pojaćava efekte nasilja u porodici koji sluŹe kao model "pravila ponašanja". Djevojćice uće da moraju biti "slabe i njeŹne", da se pokoravaju i prihvataju kao pravilo dominantnu ulo-

gu muškaraca u porodici i društvu. Ovakve društvene vrijednosti ohrabruju djevojćice da prihvate naćin na koji ih tretiraju njihovi muŹevi i da oćekuju da će oni primjeniti fizićku silu da odrŹe "kontrolu" nad ljudima u svom bliskom okruŹenju.

OSJEĆAJI I PONAŠANJE DJECE KOJA SU IZLOŹENA NASILJU U PORODICI

Margaret Kovac i Suzanne Papert su napravile tablicu osjećaja i ponašanja koje ispoljavaju djeca izloŹena nasilju u porodici.³ VaŹno je znati da svako djetelo razvija drugaćije mehanizme "samoodbrane" i reakcije na nasilje kojem je izloŹeno, bilo kao svjedok ili kao Źrtva.

KOJE SU DUGOROČNE POSLEDICE NASILJA U PORODICI?

Anđela Brown i Čarls Patrik Ewing smatraju da se dugoročne posljedice nasilja u porodici tek počinju ozbiljnije proučavati i dokumentovati. Ono što je najočiglednije i nesumnjivo dokazano je da žene žrtve nasilja trpe ozbiljne fizičke i psihološke probleme kao rezultat fizičkog i zlostavljanja. Međutim ono što je važno je da emocionalno i psihološko zlostavljanje mnogo teže "sanirati" nego fizičke povrede, iako se dešava da žene u kasnijoj životnoj dobi razvijaju čitav niz bolesti kao rezultat fizičkog zlostavljanja u mlađim danima, kao što su artritis, povišen krvni pritisak, srčane bolesti.⁴

Žene žrtve nasilja zbog čestih fizičkih povreda izazvanih nasiljem u porodici uzimaju učestalo bolova-

nje i odsustvuju sa radnog mjesta. Takođe, dugotrajne sudske procedure oko razvoda, borbe za alimentaciju, podjelu bračne imovine i slično traže dosta angažovanja i vremena koje žena provodi van radnog mjesta. Time žene povećavaju rizik dobijanja otkaza koji direktno ugrožava njihovu finansijsku stabilnost.

Žene žrtve nasilja veoma često gube porodicu i prijatelje kao rezultat dugotrajne izolacije, bilo da same izbjegavaju kontakt sa drugima zbog stida koje osjećaju zbog vidljivih fizičkih povreda ili da ih nasilnik izoluje od prijatelja ili porodice, pa na taj način žena žrtva postepeno prekida svaki kontakt sa "spoljašnjim svijetom".

Žene žrtve nasilja koje žive u malim sredinama se mogu suočiti sa potpunom ili djelomičnom "osudom" i izolacijom od okoline zbog napuštanja nasilnika, zbog ukorjenjenih patrijarhalnih stavova da je

3 Margaret Kovac, Susanne Papert, "A Safe Place" - Lake County Crisis Center, Waukegan, Illinois, USA, Dostupno na Internetu: <http://www.asafeplaceforhelp.org/childrendomesticviolence3.html> (posljednji pristup 24/10/2004)

4 Browne, Angela. When Battered Women Kill. (The Free Press 1987). Ewing, Charles Patrick. Battered Women Who Kill. (Lexington Books 1987).

OSJEĆAJI	PONAŠANJE
STRAH:	
-od nasilja	- povlačenje u sebe ili ispoljavanje potrebe za pretjeranom pažnjom
-od oca, ponekad i od svih muškaraca	- negativne reakcije prema muškarcima, npr. nastavnicima u školi
-od napuštanja	- uznemirenost prilikom razdvajanja
-od mraka i večeri, kada se nasilje najčešće dešava	- strah od odlaska na spavanje
- trauma od gubitka poznatog	- fobija od škole
BIJES I LJUTNJA:	
-na oca i druge muškarce	-gluma
-na majku jer nije zaustavila nasilje	-agresija, korištenje vulgarnog riječnika
-na sebe jer nije zaustavio/la nasilje	-eksplozivna narav
KRIVICA:	
-dijete je egocentrično, osjeća se odgovornim	-samoživa predviđanja
-zbog toga što nije pokazalo lojalnost ocu i porodici	-"Ja sam loš/loša" vodi prema kažnjavanju i naglašavanju vjerovanja
-zbog toga što ima negativne osjećaje prema roditeljima	-nedostatak motivacije za odlazak u školu i ispunjavanje školskih obaveza

ZBUNJENOST:	
-konfliktnim osjećajima prema roditeljima	-neodlučnost u ispoljavanju ljubavi i bijesa
-nepredvidljivim reakcijama od strane roditelja	- odlazak roditelja može voditi tome da djete izgubi povjerenje
-vjerovanje da su svi odnosi i veze među ljudima nasilni	-vlastiti sistem vrijednosti izgrađen na nerealnom razumijevanju stvarnosti
PROBLEMI SA UČENJEM:	
-usporenost zbog nedostatka emocionalne stabilnosti u porodici	-nemogućnost da se skoncentriše na školskim časovima
-zastoj na nivou razvoja koji je postojao u periodu kada se trauma prvi put pojavila	-poremećaji bioritma (npr. pospanost tokom dana, dugi periodi budnog stanja tokom noći i sl.)
VJEŠTINE PREŽIVLJAVANJA:	
<p>Mnoga djeca koja su bili svjedoci nasilja ili su bila izložena direktnom nasilju u porodici su ga prevazišla adaptirajući se i razvijajući neke od sljedećih vještina:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> -fleksibilnost prilagođavanja i čvrstina -neuobičajena osjećajnost -izgrađivanje jakih veza sa rođacima, stvaranje osjećaja međusobne podrške i zaštite koju im ne pružaju odrasli 	<ul style="list-style-type: none"> -prerana zrelost -negativan stav i odbijanje nasilničkog ponašanja -dobro razvijen sistem odgovornosti

razvod "društveno" neprihvatljiv i da brak treba održavati po svaku cijenu bez obzira na intenzitet nasilja koje žena žrtva svakodnevno trpi.

ŠTA ŽENA KOJA TRPI NASILJE MOŽE UČINITI DA SE ZAŠTITI?

RAZGOVARAJTE SA NEKIM O ONOME ŠTA VAM SE DESILO

Ukoliko u vašoj okolini imate dobru prijateljicu ili osobu od povjerenja, potražite je i ispričajte joj šta vam se desilo. Razgovarajte o vašem problemu više puta jer će vam to pomoći da povežete vašu bolnu traumu i iskustvo u jednu cjelinu i sagledate ga sa svih strana. Nasilje koje ste doživjeli nije lako zaboraviti, ali će vam kontinuiran razgovor pomoći da se njegova bolna dimenzija umanjí.

NAPRAVITE STRATEGIJU "ODLASKA"

Odlazak od nasilnika je težak proces i za vas i za

vašu djecu. Bez obzira koliku pomoć i podršku dobijate od drugih, odluku o napuštanju nasilničkog okruženja morate donijeti sami.

Razmislite o tome gdje bi mogli da se sklonite na sigurno mjesto, čak i ako u tom trenutku ne namjeravate da napustite nasilnika. Ukoliko vas nasilnik drži u izolaciji i stalno kontroliše vaše kretanje pažljivo razmislite o načinima na koje bi to mogli uraditi. Pokušajte raditi stvari koje će vas dovesti u kontakt sa vanjskom sredinom, kao što je iznošenje smeća, odlazak u prodavnicu i slično.

Razmislite o tome kako ćete pripremiti djecu na mogući odlazak od kuće, da li ćete ih voditi sa sobom, ostaviti privremeno sa ocem ili ćete ih povjeriti nekome u koga imate povjerenje. Prikupite u torbu stvari koje koristite svaki dan i druge bitne stvari koje će vam možda trebati. Ovdje navodimo samo neke stvari koje će vam vjerovatno trebati: ušteđevina ili gotovina ukoliko je imate u kući, adresar sa važ-

nim brojevima telefona i adresama, rezervni ključevi od kuće i auta, rezervna odjeća, lijekovi, važni lični dokumenti za vas i djecu (rodni list, vjenčani list, lična karta, vozačka dozvola, pasoš, školska svjedochanstva, medicinski nalazi, štedna knjižica i bankovna kartica, fotokopije dokumenata o nepokretnoj imovini, dokumenti o osiguranju i sl.), fotografije, nakit od vrijednosti i druge stvari koje vam mnogo znače, potrebne stvari za vašu djecu (igračke, čebad i sl.) Torbu sakrijte na mjesto koje vam je lako dostupno i na kojem je nasilnik neće pronaći.

Možete takođe kontaktirati neku od ženskih nevladinih organizacija koje se u vašem gradu ili sredini bave psihosocijalnom podrškom ženama i djeci žrtvama nasilja i razgovarati sa njihovim volonterkama ili psihologinjama. Osobe koje rade u ovim organizacijama imaju osjećaja za vaše probleme i od njih ćete svakako imati podršku, zaštitu vaše privatnosti i razumjevanje.

Pored nevladinih organizacija, u svakom gradu postoje centri za socijalni rad koji takođe imaju razvijene programe rada sa žrtvama nasilja u porodici i obučene timove ljudi koji pružaju podršku.

Razlika između servisa koje nude nevladine organizacije i centri za socijalni rad je u tome što centri za socijalni rad predstavljaju zvanične institucije sa javnim ovlaštenjima. Na primjer, centri za socijalni rad su jedine zakonski ovlaštene institucije da sprovode obavezan postupak mirenja u slučaju razvoda braka kada partneri imaju maloljetnu djecu. U tom slučaju, žena žrtva nasilja koja se želi razvesti od partnera a ima maloljetnu djecu, mora prije podnošenja tužbe za razvod braka sama pokrenuti postupak pred centrom. Žena žrtva mora sama voditi postupak i pred centrom za socijalni rad je ne može zastupati ovlašteni zastupnik tj. advokat ili advokatica.

Lista nevladinih organizacija i centara za socijalni rad sa opisom procedura i kontakt informacijama se nalazi u drugom dijelu ovog vodiča.

DOKUMENTUJTE SVOJE POVREDE

Ukoliko vam se desi nasilje **morate obavezno** dokumentovati svoje povrede da bi se zaštitili u postupku pred zvaničnim institucijama. Otiđite kod doktora i uzmite **potvrdu o povredama**. Ukoliko imate vidljive fizičke povrede možete ih fotografisati.

Važno je da znate da u slučaju psihološkog i emotivnog nasilja možete takođe otići psihologu ili psihijatru u neki od Domova zdravlja u vašem gradu i tražiti da vam izda potvrdu da ste pretrpjeli zlostavljanje i nasilje. To će vam biti značajno kao jedini zvanični dokaz da se nasilje zaista i desilo, posebno u slučaju krivične prijave protiv nasilnika i dokaznog postupka na sudu.

PRIJAVITE NASILJE POLICIJI ČIM SE ONO DESI!

Da bi sebe i djecu zaštitili od nasilnika veoma je važno da prijavite nasilje policiji. Ovo može biti težak korak jer se mnoge žene žrtve boje da će time nasilnika još više izazvati i dovesti sebe u veću opasnost.

NASILJE U PORODICI JE KRIVIČNO DJELO KOJE SE GONI PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI! TO ZNAČI DA VI KAO ŽRTVA NISTE DUŽNI PODNOSITI PRIVATNU TUŽBU PROTIV NASILNIKA VEĆ TREBATE OBAVJESTITI POLICIJU, KOJA JE NADLEŽNA I OBAVEZNA IZAĆI NA LICE MJESTA, ZAŠTITI ŽRTVE NASILJA, NAPRAVITI ZAPISNIK I PODNJETI KRIVIČNU PRIJAVU PROTIV NASILNIKA.

Nazovite policijsku stanicu koja se nalazi u vašoj blizini tj. onu koja je odgovorna za područje gdje vam je mjesto stanovanja. **U drugom dijelu ovog vodiča se nalaze brojevi telefona većeg broja policijskih stanica sa područja Bosne i Hercegovine.** Neke policijske stanice imaju obučene timove policajaca koji idu na intervencije u slučaju nasilja u porodici.

Ukoliko i pored toga što ste vi ili neko ko vam pruža podršku više puta kontaktirali policiju i zatražili zaštitu, a policija je propustila da interveniše, ili je intervenisala ali nije obezbjedila zaštitu vama ili vašoj djeci kao žrtvama nasilja, ili je policijska patrola koja je

izašla na lice mjesta propustila da o tome sačini zapisnik i dostavi ga nadležnom javnom tužilaštvu i time pokrene postupak protiv nasilnika, **vi imate mogućnost da podnesete zahtjev birou za predstavnike i žalbe građana koji postoji pri svakom odjeljenju MUP-a.** Takođe, možete se obratiti lokalnoj kancelariji Evropske policije koja ima mandat nadgledanja rada lokalne policije u Bosni i Hercegovini.

Ukoliko imate poteškoće sa tim da sami prijavite nasilje policiji, zamolite osobu od povjerenja iz vaše bliže okoline da vam pomogne. To može biti rođak, član šire porodice, neko iz komšiluka ili prijateljica. Možete takođe kontaktirati neku od nevladinih organizacija iz vaše bliže okoline koja se bavi pružanjem savjeta i pomoći žrtvama nasilja.

ZAPISUJTE VAŠA ISKUSTVA

Nasilje se često dešava u dužem periodu i većina žena žrtava ima poteškoće da poveže pojedinosti svog slučaja. Zbog toga bi bilo korisno da vodite

dnevnik i bilježite detalje traume koja joj se događa kako biste sebe osnažili da preduzmete akciju protiv nasilnika i ublažite teškoće koje osjećate. To će vam takođe pomoći da bolje objasnite svoju situaciju ljudima koji vam mogu pomoći da riješite svoj problem.

IMAJTE POVJERENJA U SEBE

Pored fizičkog nasilja kao najvidljivijeg oblika nasilja, žrtva uobičajeno trpi i psihičko zlostavljanje koje nije vidljivo za druge ali ostavlja duboke tragove na ženi. Psihičkim zlostavljanjem nasilnik vas na razne načine i u različitim situacijama nastoji poniziti i stvoriti kod vas intenzivan osjećaj manje vrijednosti. Nasilnik ovim ponašanjem nastoji uništiti vaše samopouzdanje i održati vas u situaciji da slijepo slijedite njegova "pravila".

Ukoliko ovakav vid ponašanja nasilnika traje već duže vrijeme i vi očigledno vidite da se on neće promijeniti, treba da vjerujete sopstvenim instiktima a

ne njegovim "upustvima" i obećanjima. Ono što sami osjećate je često mjerodavnije nego savjet bilo kojeg stručnjaka, jer oni koliko god bili odlučni da vam pomognu ne mogu na isti način kao i vi doživjeti vaš problem.

BUDITE UPORNI

Izlaženje iz situacije nasilja je dug proces. On započinje vašom odlukom i upornošću da prekinete začarani krug iz kojeg vam se čini da nema izlaza. Svaki mali korak koji ste uradili za sebe važan je za vaše samopouzdanje i budućnost. I pored toga što vas zakon štiti i što imate podršku ljudi iz nevladinih organizacija i zvaničnih institucija da izađete iz kruga nasilja, **vi ste ti koji morate donijeti odluku** da napravite prvi korak i pokrenete akciju da riješite vaš problem.

KAKO ZAKON ŠTITI ŽENU ŽRTVU NASILJA?

Ustav Bosne i Hercegovine kao najviši zakonodavni propis propisuje zaštitu svih građana BiH od zlostavljanja i nehumanog i ponižavajućeg postupanja, te pravo na fer tretman u građanskim i krivičnim postupcima, što predstavlja indirektnu obavezu državnih institucija i zakonodavnih organa da dalje zakonodavno regulišu i obezbjede zaštitu žene od nasilja. To je i učinjeno kroz Zakon o ravnopravnosti polova BiH i krivičnopravne propise Republike Srpske i Federacije BiH. Osim toga, porodica i maloljetna djeca su dodatno zaštićeni kroz porodične zakone RS i FBiH.

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI POLOVA BOSNE I HERCEGOVINE

Ovaj zakon je usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH (odluka br. 56/03, od 21. maja 2003 godine, objavljen u Sl. glasniku BiH br. 16, 16. juna 2003 godine) i obezbjeđuje zaštitu od nasilja po osnovu pola.

Član 4. ovog Zakona obezbjeđuje definicije nasilja po osnovu pola (stav b), uznemiravanje (stav c) i seksualno uznemiravanje (stav d), kako slijedi:

Nasilje na osnovu pola: bilo koje djelo koje nanosi fizičku, mentalnu, seksualnu, ili ekonomsku štetu, ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima koje ozbiljno sputavaju osobe da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti spolova, u javnoj ili privatnoj sferi života, uključujući i trgovinu ljudima radi prisilnog rada, te ograničenje, ili proizvoljno lišenje slobode.

Uznemiravanje: svaka situacija u kojoj dođe do neželjenog ponašanja u vezi sa polom, a koje ima za cilj i rezultat nanošenje štete dignitetu osobe ili stvaranje zastrašujuće, neprijateljske, ponižavajuće, prijeteeće ili slične situacije.

Seksualno uznemiravanje: svako ponašanje koje riječima, ili radnjama, ili psihičkim djelovanjem seksualne prirode za cilj ili rezultat ima nanošenje štete dignitetu osobe, ili stvaranje zastrašujuće, neprijateljske, ponižavajuće, prijeteeće, ili slične situacije, a koje je motivirano pripadnošću različitom polu, ili različitom seksualnom orijentacijom a koje za oštećenu osobu predstavlja nepoželjno fizičko, verbalno, sugestivno i drugo ponašanje.

Glava XI Zakona o ravnopravnosti polova BiH tretira **zabranu nasilja** i kroz **član 17. Zakona** propisuje slijedeće:

Zabranjen je svaki oblik nasilja u privatnom i javnom životu po osnovu pola.

Nadležne vlasti će preduzeti odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja nasilja na osnovu pola u javnoj i privatnoj sferi života, te instrumente pružanja zaštite, pomoći i i naknade žrtvama.

Nadležne vlasti će takođe preduzeti mjere prevencije nasilja zasnovanog na polu, posebno u oblasti obrazovanja, radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi baziranih na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg pola, kao i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena. Ovo uključuje ali nije ograničeno na edukaciju i podizanje svijesti među državnim službenicima, u javnosti i sl.

Glava XVII Zakona o ravnopravnosti polova BiH reguliše **kaznene odredbe** po ovom Zakonu, kako slijedi:

ČLAN 27.

Ko na osnovu pola vrši nasilje, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, opisano odredbama člana 4. ovog zakona, kaznit će se za krivično djelo kaznom zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina. Gonjenje se preuzima po službenoj dužnosti.

ČLAN 28.

Novčanom kaznom od 1.000 KM do 30.000 KM će se kazniti za prekršaj pravna osoba ako:

1. Ne preduzme odgovarajuće mjere i efikasne mehanizme zaštite protiv diskriminacije po osnovu pola, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja;
2. Ne preduzme odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja zabranjene diskriminacije po os-

novu pola u radu i radnim odnosima kako je definisano čl. 7. i 8. ovog zakona;

3. Ne obezbijedi planove, programe i metodologije u obrazovnim institucijama koje će garantirati eliminaciju stereotipnih programa, koji za posljedicu imaju diskriminaciju i nejednakost među spolovima;
4. Ne razvrstava po polu statističke podatke i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju;
5. Ne omogući uvid javnosti u statističke podatke koji se vode shodno ovom zakonu;
6. Na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način predstavlja bilo koju osobu javno, s obzirom na pol.

Za prekršaj iz stava 1. ovog člana će se kazniti novčanom kaznom od 100 KM do 1.000 KM i odgovorna osoba u pravnoj osobi, kao i pojedinci koji samostalno obavljaju djelatnost ličnim radom sredstvima u svojini građana.

Nijedna odredba ovog člana ne može se tumačiti kao ograničavanje ili umanjivanje prava na vođenje krivičnog ili građanskog postupka, pod uslovima propisanim ovim zakonom.

Do donošenja odgovarajućeg zakona o prekršajima Bosne i Hercegovine, prekršajni postupak po odredbama ovog zakona će voditi organi nadležni za ovaj postupak u entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Novčana kazna se naplaćuje u korist budžeta institucija Bosne i Hercegovine.

Rješenja o prekršajima izvršavaju se u skladu s važećim zakonom entiteta, odnosno Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

ČLAN 29.

Procesuiranje i donošenje odluka zbog krivičnih djela i djela prekršaja utvrđenih ovim zakonom je hitne prirode i ima prioritet u radu nadležnih organa.

KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE

Krivični zakon Republike Srpske (Službeni glasnik RS br. 49, od 25. juna 2003 godine) propisuje specifična krivična djela kojima se štiti žena, maloljetna djeca i porodica od različitih oblika nasilja.

U Glavi XVI, Krivična djela protiv života i tijela, Krivični zakon Republike Srpske propisuje sljedeće:

ČLAN 154. PROTIVPRAVNI PREKID TRUDNOĆE

- (1) Ko protivno propisima o prekidu trudnoće trudnoj ženi sa njenim pristankom izvrši prekid trudnoće, započne da vrši prekid trudnoće ili joj pomogne da prekine trudnoću, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Ko trudnoj ženi bez njenog pristanka, a ako je mlađa od šesnaest godina i bez pismene saglasnosti njenog roditelja, usvojioca ili staraoca, izvrši ili započne da vrši prekid trudnoće, kazni-

će se zatvorom od jedne do osam godina.

- (3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ženskog lica nad kojim je vršen prekid trudnoće, učinilac će se kazniti za djelo iz stava 1. ovog člana zatvorom od dvije do dvanaest godina.

ČLAN 155. TJELESNA POVREDA

- (1) Ko drugog tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom od dvije godine.
- (2) Učiniocu djela iz stava 1. sud može izreći sudsku opomenu ako je bio izazvan teškim vrijeđanjem ili nasilničkim ponašanjem oštećenog.

ČLAN 156. TEŠKA TJELESNA POVREDA

- (1) Ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje teško naruši, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje

naruši tako teško da je usljed toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegovog tijela ili koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povrijeđenog, ili trajno ili teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

- (3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt povrijeđenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.
- (4) Ko djelo iz st. 1. i 2. ovog člana učini nehatno, kazniće se zatvorom do tri godine.
- (5) Ko djelo iz st. 1, 2. i 3. ovog člana učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, teškim zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane povrijeđenog, kazniće se za djelo iz st. 1. i 2. zatvorom do tri godine, a za djelo iz stava 3. zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 159. IZLAGANJE OPASNOSTI

- (1) Ko drugo lice ostavi bez pomoći u stanju ili prilika- ma opasnim za život ili zdravlje koje je sam prouz- rokovao, kazniće se zatvorom do dvije godine.
- (2) Ako je usljed djela iz stava 1. ovog člana nastu- pila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ostavljenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Ako je usljed djela iz stava 1. ovog člana nastu- pila smrt ostavljenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

ČLAN 160. NAPUŠTANJE NEMOĆNOG LICA

- (1) Ko nemoćno lice koje mu je povjereno ili o kojem je inače dužan da se stara, ostavi bez pomoći u stanju ili prilikama opasnim za život ili zdravlje, kazniće se zatvorom do dvije godine.
- (2) Ako je usljed djela iz stava 1. nastupila teška tje- lesna povreda ili teško narušenje zdravlja ostav- ljenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je usljed djela iz stava 1. nastupila smrt ostavljenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

U glavi XVII, Kirivična djela protiv sloboda i prava građana, Krivični zakon Republike Srpske propisuje sljedeće:

ČLAN 162. POVREDA RAVNOPRAVNOSTI GRAĐANA

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, polu, jeziku, političkom ili drugom ubjeđenju, polnoj usmjerenosti, nacionalnoj i etničkoj pripadnosti, imovnom stanju, rođenju ili socijalnom porijeklu, obrazovanju ili društvenom položaju uskrati ili ograniči slobodu ili pravo čovjeka utvrđeno ustavom, zakonom ili ratifikovanim međunarodnim ugovorom, ili ko na osnovu ove razlike daje građanima povlastice ili pogodnosti suprotno ustavu, k zakonu ili ratifikovanom međunarodnom ugovoru, kazniće se zatvorom do tri godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko vrši proganjanje lica ili organizacija zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Ako djelo iz st. 1. i 2. ovog člana učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 168. ZLOSTAVLJANJE

(1) Ko grubim ponašanjem zlostavlja drugog ili mu time prouzrokuje teže fizičke ili duševne patnje, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom od jedne godine.

(2) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema djetetu ili maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom do dvije godine.

ČLAN 170. NARUŠAVANJE NEPOVREDIVOSTI STANA

(1) Ko neovlašćeno prodre u tuđi stan ili druge zatvorene prostorije ili se na zahtjev ovlašćenog li-

ca odatle ne udalji, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

- (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko neovlašćeno pretresa stan ili prostore iz predhodnog stava ovog člana.
- (3) Ako djelo iz stava 1. ovog člana učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja, kazniće se zatvorom do tri godine.
- (4) Pokušaj krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana je kažnjiv.

ČLAN 177. POVREDA PRAVA NA PODNOŠENJE PRAVNOG SREDSTVA

- (1) Ko spriječi drugog da koristi pravo na podnošenje tužbe, žalbe, prigovora ili nekog drugog pravnog sredstva ili podneska, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
- (2) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja, kazniće se zatvorom do tri godine.

U glavi XIX, Krivična djela protiv polnog integriteta, Krivični zakon Republike Srpske propisuje sljedeće:

ČLAN 193. SILOVANJE

- (1) Ko drugoga prinudi na obljubu ili neku drugu polnu radnju upotrebom sile ili prijetnjom da će neposredno napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.
- (2) Ako je dijelo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema maloljetnom licu, ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili je istom prilikom izvršeno više silovanja od strane više lica, ili je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda, teško narušenje zdravlja ili trudnoća silovanog ženskog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.
- (3) ako je usljed djela iz st. 1 i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je djelo izvršeno, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina.

(4) Ko drugoga prinudi na obljubu ili neku drugu polnu radnju ozbiljnom prijetnjom da će za njega ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili prijetnjom nekim drugim teškim zlom, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 194. OBLJUBA NAD NEMOĆNIM LICEM

- (1) ko nad drugim licem izvrši obljubu ili drugu polnu radnju iskoristivši duševno oboljenje, nedovoljnu duševnu razvijenost, drugu duševnu poremećenost, nemoć ili kakvo drugo stanje tog lica usljed kojeg ono nije sposobno na otpor, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Ako je krivično djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili je istom prilikom izvršeno više djela od strane više lica, ili je nastupila teška tjelesna povreda, teško narušenje zdravlja ili trudnoća nemoćnog ženskog lica, kazniće se zatvorom od tri do petnaest godina.

(3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je djelo izvršeno, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina.

ČLAN 195. POLNO NASILJE NAD DJETETOM

- (1) Ko izvrši obljubu ili drugu polnu radnju sa djetetom, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.
- (2) Ko izvrši nasilnu obljubu ili drugu polnu radnju sa djetetom (član 195.) ili sa nemoćnim licem (član 194.) kazniće se zatvorom od tri do petnaest godina.
- (3) Ako je djelo iz st. 1. i 2. ovog člana izvrši nastavnik, vaspitač, staralac, usvojilac, ljekar, vjerski službenik ili drugo lice zloupotrebom svog položaja prema djetetu koje mu je povjereno na učenje, vaspitanje, čuvanje ili staranje, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina.
- (4) Ako je djelo iz st. 1,2, i 3. ovog člana izvršeno na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili je istom prilikom izvršeno više djela od strane više lica, ili postoji velika nesrazmjera u zrelosti i uzrastu između učinioca i žrtve, ili je usljed djela nastu-

pila teška tjelesna povreda, teško narušenje zdravlja ili trudnoća silovanog ženskog lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina.

- (5) Ako je usljed djela iz st. 1. do 4. ovog člana nastupila smrt djeteta, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

ČLAN 196. OBLJUBA ZLOUPOTREBOM POLOŽAJA

- (1) Ko zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili drugu polnu radnju lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti, kazniće se zatvorom do tri godine.
- (2) Nastavnik, vaspitač, staralac, usvojilac ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja izvrši obljubu ili drugu polnu radnju sa maloljetnim licem koje mu je povjereno radi učenja, vaspitanja, čuvanja ili njege, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 197. ZADOVOLJENJE POLNIH STRASTI PRED DRUGIM

- (1) Ko pred drugim na javnom mjestu vrši polne radnje, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
- (2) Ko pred djetetom ili maloljetnim licem vrši radnje namjenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe polne strasti, ili ko navede djetete da pred njim ili drugim licem vrši takve radnje, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

ČLAN 198. TRGOVINA LJUDIMA RADI VRŠENJA PROSTITUCIJE

- (1) Ko radi zarade navodi, podstiče ili namamljuje drugoga na pružanje seksualnih usluga ili na drugi način omogući njegovu predaju drugome radi pružanja seksualnih usluga, ili na bilo koji način učestvuje u organizovanju ili vođenju pružanja seksualnih usluga, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

- (2) Ko radi zarade silom ili prijetnjom upotrebe sile ili nanošenja značajne štete, drugoga prinudi ili prevarom navede na pružanje seksualnih usluga, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.
- (3) Kaznom iz stava 2. kazniće se i ko radi zarade, na način naveden u predhodnom stavu, koristeći tešku situaciju proisteklu iz boravka nekog lica u stranoj zemlji, prinudi ili navede to lice na pružanje seksualnih usluga, ili radi njegovog navođenja na to profesionalno angažuje drugo lice.
- (4) Ako su djela iz predhodnih stavova izvršena prema djetetu ili maloljetniku, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.
- (5) Nije od značaja za postojanje djela iz ovog člana da li se lice koje se prinuđava, navodi ili podvodi već ranije bavilo prostitucijom.

ČLAN 199. ISKORIŠTAVANJE MALOLJETNIH LICA ZA PORNOGRAFIJU

- (1) Ko zlopotrijebi dijete ili maloljetno lice za izradu slika, audio-vizuelnog materijala ili drugih predme-

ta pornografske sadržine, ili dijete i maloljetno lice zlopotrijebi za pornografsku predstavu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

- (2) Predmeti i sredstva iz stava 1. oduzeće se.

ČLAN 200. PROIZVODNJA I PRIKAZIVANJE DJEČJE PORNOGRAFIJE

- (1) Ko nudi, distribuira, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini dostupnim spise, slike, audio-vizuelne ili druge predmete koji predstavljaju dječju pornografiju ili ko takve materijale radi toga proizvodi, nabavlja ili drži ili ko prikaže dječju pornografsku predstavu, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
- (2) Ako je djelo iz stava 1. izvršeno prema licu mlađem od 16 godina, učinilac će se kazniti zatvorom do tri godine.
- (3) Ako su djela iz predhodnih stavova izvršena preko sredstava javnog informisanja ili putem interneta, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

- (4) Pod pojmom dječije pornografije u smislu ove odredbe podrazumjeva se pornografski materijal koji vizuelno prikazuje:
- dijete ili maloljetno lice koje je učesnik evidentnog seksualnog ponašanja, i
  - realistične slike koje prikazuju dijete ili maloljetno lice koje učestvuje u evidentnom seksualnom ponašanju.
- (5) Predmeti i stradstva iz st. 1. i 2. ovog člana oduzeće se.

ČLAN 201. RODOSKRNAVLENJE

- (1) Ko izvrši obljubu sa srodnikom po krvi u pravoj liniji ili sa bratom, odnosno sestrom, kazniće se zatvorom do tri godine ili novčanom kaznom.
- (2) ko djelo iz stava 1. izvrši sa djetetom ili maloljetnim licem, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.
- (3) Prema žrtvi djela iz stava 2. koja je u vrijeme izvršenja djela bila maloljetna, neće biti primjenjene krivične sankcije. Ovo vrijedi i u slučaju kada

je djelo nastavljeno nakon što je žrtva postala punoljetna.

U Glavi XX, Krivična djela protiv braka i porodice, Krivični zakon Republike Srpske propisuje sljedeće:

ČLAN 202. DVOBRAČNOST

- (1) Ko zaključi novi brak iako se već nalazi u braku, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko zaključi brak sa licem za koje zna da se nalazi u braku.
- (3) Ako je raniji brak prestao ili je poništen, gonjenje se neće preduzeti, a ako je preduzeto obustaviće se.

ČLAN 203. OMOGUĆAVANJE ZAKLJUČENJA NEDOZVOLJENOG BRAKA

Službeno lice ovlašćeno za zaključenje braka koje u vršenju svoje službene dužnosti svijesno dozvoli da se zaključi brak koji je po zakonu zabranjen ili niš-

tav, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.

ČLAN 204. VANBRAČNA ZAJEDNICA SA MALOLJETNIM LICEM

- (1) Punoljetno lice koje živi u vanbračnoj zajednici sa maloljetnim licem uzrasta između do 16 godina, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se roditelj, usvojlac ili staralac koji maloljetnom licu iz stava 1. dopusti da u vanbračnoj zajednici živi sa drugim licem ili ga na to navede.
- (3) Ako je djelo iz stava 2. ovog člana učinjeno iz koristoljublja, učinilac će se kazniti zatvorom do tri godine.
- (4) Ako se brak zaključi, gonjenje se neće preduzeti, a ako je preduzeto, obustaviće se.

ČLAN 205. ODUZIMANJE MALOLJETNOG LICA

- (1) Ko maloljetno lice protivpravno zadrži ili oduzme od roditelja, usvojioca, staraoca ili od ustanove, odnosno lica kojima je ono povjereno, koga zadržava ili sprečava da ono bude kod lica koje ima pravo na njega, ili onemogućava izvršenje odluke kojom je maloljetnik povjeren određenom licu, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno iz koristoljublja ili drugih niskih pobuda ili je usljed djela teže ugroženo zdravlje, vaspitavanje ili školovanje maloljetnog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (3) Učinioca djela iz st. 1. i 2. ovog člana koji dobrovoljno preda maloljetnika licu ili ustanovi kojoj je on povjeren ili omogućiti izvršenje odluke o povjeravanju maloljetnika, sud može osloboditi od kazne.
- (4) Pri izricanju uslovne osude za djelo iz st. 1 i 2. ovog člana sud može odrediti obavezu učinioca da u određenom roku preda maloljetnika licu ili

ustanovi kojoj je on povjeren ili omogućiti izvršenje odluke kojom je maloljetnik povjeren određenom licu ili ustanovi.

ČLAN 206. PROMJENA PORODIČNOG STANJA

- (1) Ko podmetanjem, zamjenom ili na drugi način promijeni porodično stanje djeteta, kazniće se zatvorom do dvije godine.
- (2) Ko zamjenom ili na drugi način nehatno promijeni porodično stanje djeteta, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
- (3) Pokušaj djela iz stava 1. je kažnjiv.

ČLAN 207. ZAPUŠTANJE I ZLOSTAVLJANJE MALOLJETNOG LICA

- (1) Roditelj, usvojjilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja zapusti maloljetno lice o kojem je dužno da se stara, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Roditelj, usvojjilac, staralac ili drugo lice koje zlos-

tavlja maloljetno lice ili ga prinuđava na pretjerani rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj, kazniće se zatvorom do tri godine.

- (3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja maloljetnog lica, ili se maloljetno lice odalo prostituciji, alkoholu ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 208. NASILJE U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI

- (1) Ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Ako je pri izvršenju djela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sred-

stvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

- (3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ili su ona činjena prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (4) Ako je usljed djela iz predhodnih stavova nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.
- (5) Ko liši života člana porodice ili porodične zajednice kojeg je predhodno zlostavljao, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.
- (6) Pod porodicom ili porodičnom zajednicom u smislu ovog djela podrazumjevaju se i bivši supružnici i njihova djeca, kao i roditelji bivših supružnika.

ČLAN 209. KRŠENJE PORODIČNIH OBAVEZA

- (1) Ko grubim kršenjem zakonom utvrđenih porodičnih obaveza ostavi u teškom položaju člana porodice koji nije u stanju da se sam o sebi stara, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
- (2) Ako je usljed djela iz stava 1. ovog člana nastupilo teško narušenje zdravlja člana porodice, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Ako je usljed djela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt člana porodice, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.
- (4) Pri izricanju uslovne osude sud može učiniocu postaviti uslov da uredno izvršava svoje obaveze zbrinjavanja, vaspitanja i izdržavanja.

ČLAN 210. IZBJEGAVANJE DAVANJA IZDRŽAVANJA

- (1) Ko izbjegava da daje izdržavanje za lice koje je po zakonu dužan da izdržava, a ta dužnost je utvr-

đena na osnovu izvršne sudske odluke ili izvršnog poravnanja pred sudom ili drugim nadležnim organom, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine ili novčanom kaznom.

- (2) Ako su usljed djela iz stava 1. ovog člana nastupile teške posljedice za izdržavano lice, učinilac će se kazniti zatvorom do dvije godine ili novčanom kaznom.
- (3) Pri izricanju uslovne osude sud može učiniocu odrediti obavezu da izmiri dospjele obaveze i da uredno daje izdržavanje.

KRIVIČNI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, Br. 36/03) koji je stupio na snagu 29. jula 2003 godine propisuje specifična krivična djela kojima se štiti žena, maloljetna djeca i porodica od različitih oblika nasilja.

U Glavi XVI, Krivična djela protiv života i tijela, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje sljedeće:

ČLAN 171. PROTIVPRAVNI PREKID TRUDNOĆE

- (1) Ko protivno propisima o prekidu trudnoće trudnoj ženi s njezinim pristankom započne činiti, učini ili joj pomogne učiniti prekid trudnoće, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine
- (2) Ko trudnoj ženi bez njezina pristanka započne činiti ili učini prekid trudnoće, kazniće se kaz-

nom zatvora od jedne do osam godina.

- (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana trudna žena teško tjelesno povređena, ili joj je zdravlje teško narušeno ili je prouzrokovana smrt trudne žene, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- (4) Ako je krivičnim djelom iz stava 2. ovog člana trudna žena teško tjelesno povređena, ili joj je zdravlje teško narušeno ili je prouzrokovana smrt trudne žene, počinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje jednu godinu.

ČLAN 172. TEŠKA TJELESNA POVREDA

- (1) Ko drugoga teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje teško naruši, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema bračnom partneru ili osobi s kojom živi u vanbračnoj zajednici ili roditelju svog djeteta s kojim ne živi u zajednici, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

- (3) Ko drugoga tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je zbog toga doveden u opasnost život povređenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegova tijela ili koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povređenog ili trajno i teško narušenje njegova zdravlja ili unakaženost, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (4) Kaznom iz stava 3. ovog člana kaznit će se ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini iz rasnih, narodnosnih ili vjerskih pobuda.
- (5) Ako povređeni umre zbog povrede iz st.1. do 4. ovog člana, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.
- (6) Ko krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učini iz nehata, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.
- (7) Ko krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom ili teškim vrijeđanjem od

povređenog kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

- (8) Ko krivično djelo iz stava 4. ovog člana učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom ili teškim vrijeđanjem od povređenog kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 173. LAKA TJELESNA POVREDA

- (1) Ko drugog lako tjelesno povredi ili mu zdravlje lako naruši, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema bračnom partneru ili osobi s kojom živi u vanbračnoj zajednici ili roditelju svog djeteta s kojim ne živi u zajednici, kazniće se kaznom zatvora do jedne godine.
- (3) Sud može počiniocu krivičnog djela iz stava 1. ovog člana izreći sudsku opomenu ako je počinitelj bio izazvan nepristojnim ili grubim ponašanjem oštećenog.

ČLAN 175. NEPRUŽANJE POMOĆI

- (1) Ko ne pruži pomoć osobi koja se nalazi u direktnoj životnoj opasnosti iako je to mogao učiniti bez opasnosti za sebe ili drugoga, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci.
- (2) Ko ostavi drugoga bez pomoći u životnoj opasnosti koju je sam prouzrokovao, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 2. ovog člana prouzrokovana smrt osobe izložene opasnosti ili je teško tjelesno povrijeđena ili joj je zdravlje teško narušeno, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

ČLAN 176. NAPUŠTANJE NEMOĆNE OSOBE

- (1) Ko nemoćnu osobu koja mu je povjerena ili o kojoj se je inače dužan brinuti ostavi bez pomoći u prilikama opasnim za život ili zdravlje, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana

prouzrokovana smrt ostavljene osobe ili je ona teško tjelesno povrijeđena ili joj je zdravlje teško narušeno, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

U Glavi XVII, Krivična djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina, Kirivični zakon Federacije BiH propisuje sljedeće:

ČLAN 177. POVREDA RAVNOPRAVNOSTI ČOVJEKA I GRAĐANINA

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, narodnosti ili etničkoj pripadnosti, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, spolu, spolnoj sklonosti, jeziku, obrazovanju, društvenom položaju ili socijalnom porijeklu, uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena međunarodnim ugovorom, Ustavom, zakonom, drugim propisom ili opštim aktom u Federaciji, ili ko na osnovu takve razlike ili pripadnosti ili kojeg drugog položaja daje pojedincima neopravdane povlastice ili pogodnosti,

kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

- (2) Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja učini krivično djelo iz stava 1.ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina.
- (3) Službena ili odgovorna osoba u institucijama u Federaciji koja suprotno propisima o ravnopravnoj upotrebi jezika i pisama konstitutivnih naroda i ostalih koji žive na teritoriji Bosne i Hercegovine uskrati ili ograniči građaninu da pri ostvarivanju svojih prava ili pri obraćenju organima vlasti i institucijama u Federaciji, trgovačkim društvima i drugim pravnim osobama upotrijebi svoj jezik ili pismo, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- (4) Službena ili odgovorna osoba u institucijama u Federaciji koja uskrati ili ograniči pravo građaninu na slobodno zapošljavanje na cijelom području Bosne i Hercegovine i pod jednakim propisanim uslovima, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 184. NARUŠAVANJE NEPOVREDIVOSTI DOMA

- (1) Ko neovlašćeno prodre u tuđi dom ili zatvorene prostorije ili se na zahtjev punomoćnika otamo ne udalji, kazniće se kaznom zatvora do tri godine.
- (2) Službena osoba koja učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana u vršenju službe, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

ČLAN 192. POVREDA PRAVA NA PODNOŠE- NJE ŽALBI I MOLBI

Službena ili odgovorna osoba u Federaciji koja zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja spriječi drugog da se koristi svojim pravom podnošenja žalbe, prigovora, molbe, predstavke ili pritužbe, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

U Glavi IX, Krivična djela protiv spolne slobode i morala, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje sljedeće:

ČLAN 203. SILOVANJE

- (1) Ko drugu osobu upotrebom sile ili prijetnje da će neposredno napasti na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo ili s njim izjednačenu spolnu radnju, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini na naročito okrutan ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više učinilaca kazniće se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.
- (3) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana prouzrokovana smrt silovane osobe, ili je ona teško tjelesno ozlijeđena, ili joj je teško narušeno zdravlje, ili je silovana ženska osoba ostala trudna počinitelj će se kazniti kaznom zatvora njanjanje tri godine.

- (4) Kaznom iz stava 2. ovog člana kaznit će se ko učini krivično djelo iz stava 1. ovog člana zbog etničke, narodnosne, rasne, vjerske ili jezičke netrpeljivosti prema žrtvi.
- (5) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema maloljetniku, kazniće se kaznom zatvora najmanje tri godine
- (6) Ko krivično djelo iz st. 2., 3. i 4. ovog člana učini prema maloljetniku, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.
- (7) Ako su krivičnim djelom iz stava 2. ovog člana prouzrokovane posljedice iz stava 3. ovog člana, počinitelac će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

ČLAN 204. SPOLNI ODNOS S NEMOĆNOM OSOBOM

- (1) Ko izvrši spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju s drugom osobom iskoristivši njezinu duševnu bolest, duševnu poremećenost, nedovoljnu duševnu razvijenost, neku drugu težu duševnu smetnju, ili kakvo drugo stanje te osobe

zbog kojeg ona nije sposobna za otpor, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema osobi čije je stanje nesposobnosti za otpor sam izazvao ili je u tome učestvovao, kazniće se po članu 203. (Silovanje) stav 1. ovog zakona.
- (3) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini na naročito okrutan ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa ili sa njim izjednačenih spolnih radnji od više počinitelaca, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (4) Ko krivično djelo iz stava 2. ovog člana učini na naročito okrutan ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa, ili sa njim izjednačenih spolnih radnji od više počinitelaca, kazniće se po članu 203. stav 2. ovog zakona.
- (5) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana prouzrokovana smrt osobe s kojom je izvršen spolni odnos ili s njim izjednačena spolna rad-

nja, ili je ona teško tjelesno ozlijeđena, ili joj je zdravlje teško narušeno, ili ako je ženska osoba ostala trudna, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

- (6) Ako su krivičnim djelom iz st. 3. i 4. ovog člana prouzrokovane posljedice iz stava 5. ovog člana, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.

ČLAN 205. SPOLNI ODNOS ZLOUPOTREBOM POLOŽAJA

- (1) Ko zloupotrebom svog položaja navede na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju drugu osobu koja se zbog imovinskog, porodičnog, društvenog, zdravstvenog ili drugog stanja ili teških prilika nalazi prema njemu u odnosu zavisnosti, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Nastavnik, vaspitač, roditelj, usvojitelj, staratelj, očuh, maćeha ili druga osoba koja iskorištavajući svoj položaj ili odnos prema maloljetniku koji

joj je povjeren radi učenja, vaspitanja, čuvanja ili njege izvrši s njim spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 206. PRINUDA NA SPOLNI ODNOS

Ko drugu osobu prisili na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju ozbiljnom prijetnjom nekim teškim zlom, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 207. SPOLNI ODNOS SA DJETETOM

- (1) Ko izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina.
- (2) Ko izvrši nasilni spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom (član 203. Silovanje, stav 1.) ili s nemoćnim djetetom (član 204. Spolni odnos sa nemoćnom osobom, stav 1.), kazniće se kaznom zatvora najmanje tri godine.
- (3) Ko izvrši spolni odnos ili s njim izjednačenu spol-

nu radnju s djetetom zloupotrebom položaja (član 205. Spolni odnos zloupotrebom položaja, stav 2.), kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

- (4) Ko krivično djelo iz st. 1. do 3. ovog člana učini na naročito okrutan ili naročito ponižavajući način, ili ako je istom prilikom prema istoj žrtvi učinjeno više spolnih odnosa ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više počinitelaca, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.
- (5) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 3. ovog člana prouzrokovana smrt djeteta, ili je dijete teško tjelesno povrijeđeno, ili mu je zdravlje teško narušeno, ili je žensko dijete ostalo trudno, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

ČLAN 208. BLUDNE RADNJE

- (1) Ko u slučajevima iz čl. 203. (Silovanje), 204. (Spolni odnos sa nemoćnom osobom), 205. (Spolni odnos zloupotrebom položaja) i 206.

(Prinuda na spolni odnos) ovog zakona, kada nije počinjen ni pokušaj tog krivičnog djela, učini samo bludnu radnju, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

- (2) Ko u slučaju iz člana 207. (Spolni odnos sa djetetom) ovog zakona, kada nije počinjen ni pokušaj tog krivičnog djela, učini samo bludnu radnju, ili ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema djetetu ili maloljetniku, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

ČLAN 209. ZADOVOLJENJE POHOTE PRED DJETETOM ILI MALOLJETNIKOM

Ko pred djetetom ili maloljetnikom čini radnje namijenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe pohote, ili ko navede dijete da pred njim ili drugom osobom vrši takve radnje, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

ČLAN 210. NAVOĐENJE NA PROSTITUCIJU

- (1) Ko radi ostvarenja koristi navodi, potiče ili namamljuje drugog na pružanje seksualnih usluga

ili na drugi način omogućiti njegovu predaju drugome radi pružanja seksualnih usluga, ili bilo na koji način učestvuje u organizovanju ili vođenju pružanja seksualnih usluga, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

- (2) Ko radi ostvarenja koristi silom ili prijetnjom upotrebe sile ili nanošenja veće štete drugog prisili ili obmanom navede na pružanje seksualnih usluga, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (3) Kaznom iz stava 2. ovog člana kaznit će se ko radi ostvarenja koristi, na način iz stava 2. ovog člana, koristeći tešku situaciju proisteklu iz boravka neke osobe u stranoj zemlji, prisili ili navede tu osobu na pružanje seksualnih usluga.
- (4) Ko krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učini prema djetetu ili maloljetniku, kaznit će se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.
- (5) Bez uticaja je za učinjenje krivičnog djela iz ovog člana je li se osoba koja se navodi, podstiče, namamljuje ili prisiljava već ranije bavila prostitucijom.

ČLAN 211. ISKORIŠTAVANJE DJETETA ILI MALOLJETNIKA RADI PORNOGRAFIJE

- (1) Ko dijete ili maloljetnika snimi radi izrade fotografija, audiovizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rastura ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navede na učestvovanje u pornografskoj predstavi, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina.
- (2) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela iz stava 1. ovog člana oduzeće se, a predmeti koji su nastali učinjenjem krivičnog djela iz stava 1. ovog člana oduzeće se i uništiti.

ČLAN 212. UPOZNAVANJE DJETETA S PORNOGRAFIJOM

- (1) Ko djetetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizuelne i druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu,

kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

- (2) Predmeti iz stava 1. ovog člana će se oduzeti.

ČLAN 213. RODOSKVRNUĆE

- (1) Ko izvrši spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju s krvnim srodnikom u pravoj liniji ili sa bratom ili sestrom, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora od šest mjeseci do dvije godine.
- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini s maloljetnikom, kazniće se kaznom zatvora od jedne do pet godina.
- (3) Ko djelo iz stava 1. ovog člana učini s djetetom, kazniće se kaznom zatvora od dvije do deset godina.

U Glavi XX, Kirivična djela protiv braka, porodice i mladih, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine propisuje sljedeće:

ČLAN 214. DVOBRAČNOST

- (1) Ko sklopi novi brak iako se u braku već nalazi, kazniće se kaznom zatvora do jedne godine.
- (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se ko sklopi brak sa osobom za koju zna da se u braku već nalazi.

ČLAN 215. OMOGUĆAVANJE SKLAPANJA NE-DOZVOLJENOG BRAKA

Ovlaštena osoba pred kojom se brak sklapa ili matičar koji obavljajući svoju službenu dužnost omogućiti sklapanje braka koji je po zakonu zabranjen, ništavan ili se smatra nepostojećim, kazniće se kaznom zatvora do jedne godine.

ČLAN 216. VANBRAČNA ZAJEDNICA S MALOLJETNIKOM

- (1) Punoljetna osoba koja vanbračno živi s maloljetnikom koji nije navršio šesnaest godina života, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se roditelj, usvojlac ili staratelj koji maloljetniku u životnoj dobi između četrnaest i šesnaest godina života omogućiti vanbračni život s drugom osobom ili ga na to navede.
- (3) Ko krivično djelo iz stava 2. ovog člana učini iz koristoljublja, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- (4) Ako se sklopi brak, krivično gonjenje neće se pokrenuti, a ako je pokrenuto obustaviće se.

ČLAN 217. ODUZIMANJE DJETETA ILI MALOLJETNIKA

- (1) Ko dijete ili maloljetnika protupravo oduzme roditelju, usvojtjelju, staratelju ili osobi kojoj je pov-

jeren, ili ko ga protupravno zadržava ili sprečava da bude s osobom koja ima to pravo ili ko onemogućava izvršenje izvršne odluke o staranju prema djetetu ili maloljetniku, kazniće se kaznom zatvora do tri godine.

- (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana dijete ili maloljetnik napustio teritoriju Federacije ili teritoriju Bosne i Hercegovine, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.
- (3) Počinitelj koji dobrovoljno preda dijete ili maloljetnika, može se osloboditi kazne.

ČLAN 218. PROMJENA PORODIČNOG STANJA

Ko podmetanjem, zamjenom ili na drugi način promijeni porodično stanje djeteta, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

ČLAN 219. ZAPUŠTANJE ILI ZLOSTAVLJANJE DJETETA ILI MALOLJETNIKA

- (1) Roditelj, usvojlac, staratelj ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje funkcije zbrinjavanja ili

odgoja djeteta ili maloljetnika, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

- (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se roditelj, usvojlac, staratelj ili druga osoba koja zlostavi dijete ili maloljetnika, prisili ga na rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi, ili na pretjerani rad, ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njegov razvoj.
- (3) Ako je krivičnim djelom iz st. 1. i 2. ovog člana dijete ili maloljetnik teško tjelesno povređen, ili mu je teško narušeno zdravlje, ili se zbog krivičnog djela iz st. 1. ili 2. ovog člana dijete ili maloljetnik odao prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja ili delikvenciji, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do pet godina.

ČLAN 220. NAPUŠTANJE DJETETA

Ko napusti svoje nemoćno dijete s ciljem da ga se trajno riješi, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.

ČLAN 221. POVREDA PORODIČNIH OBAVEZA

- (1) Ko grubim kršenjem svojih zakonskih porodičnih obaveza ostavi u teškom položaju člana porodice koji nije u stanju da se sam o sebi stara, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Ako je krivičnim djelom iz stava 1. ovog člana prouzrokovana smrt člana koji je ostavljen u teškom položaju, ili je teško tjelesno povređen, ili mu je zdravlje teško narušeno, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.
- (3) Pri izricanju uslovne osude sud može počiniocu odrediti obavezu urednog izvršavanja svoje obaveze zbrinjavanja, vaspitanja i izdržavanja.

ČLAN 222. NASILJE U PORODICI

- (1) Ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesni integritet ili psihičko zdravlje člana svoje porodice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini pre-

ma članu porodice s kojim živi u zajedničkom domaćinstvu, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

- (3) Ako je pri činjenju krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana upotrijebljeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da teško povrijedi tijelo ili naruši zdravlje, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (4) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 3. ovog člana član porodice teško tjelesno povređen ili mu je zdravlje teško narušeno, ili ako je krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učinjeno prema djetetu ili maloljetniku, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina.
- (5) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 4. ovog člana prouzrokovana smrt člana porodice, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od dvije do petnaest godina.
- (6) Ko usmrti člana i kojeg je prethodno zlostavljao, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

ČLAN 223. IZBJEGAVANJE IZDRŽAVANJA

- (1) Ko izbjegava davanje izdržavanja za osobu koju je na osnovu izvršne sudske odluke ili izvršne nagodbe sklopljene pred drugim nadležnim organom dužan izdržavati, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.
- (2) Pri izricanju uslovne osude sud može počiniocu odrediti obavezu urednog plaćanja izdržavanja te podmirenja dospjelih obaveza.
- (3) Ako je počinitelj krivičnog djela iz stava 1. ovog člana ispunio svoju obavezu do okončanja glavnog pretresa, može se osloboditi kazne.

PORODIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE

Porodični zakon Republike Srpske (Službeni glasnik RS br. 54/02), koji je stupio na snagu 29. jula 2002 uređuje porodično pravne odnose između bračnih supružnika, roditelja i djece, usvojioca i usvojenika, staraoca i štíćenika i odnose između srodnika u bračnoj, vanbračnoj ili usvojeničkoj porodici, te postupke nadležnih organa u vezi sa porodičnim odnosima i starateljstvom.

Ovdje predstavljamo neke od odredbi ovog Zakona koje su bitne za ženu koja želi zaštititi sebe i svoju maloljetnu djecu od zloupotreba nastalih poremećajem odnosa u braku i vanbračnoj zajednici.

RAZVOD BRAKA

ČLAN 52.

- (1) Bračni supružnik može tražiti razvod braka ako su bračni odnosi teško i trajno poremećeni, usljed

čega je zajednički život postao nepodnošljiv.

- (2) Muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće i dok njihovo dijete ne navrší godinu dana života.

ČLAN 53.

Bračni supružnik može tražiti razvod braka ako je njegov bračni supružnik nastao i o njemu nema nikavih vijesti za vrijeme od dvije godine.

ČLAN 54.

- (1) Bračni supružnici koji imaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu, ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo, mogu podnijeti zajednički prijedlog da se, iz razloga navedenih u čl. 52. ovog zakona, razvede njihov brak.
- (2) Ako jedan od bračnih drugova odustane od zajedničkog prijedloga, a drugi ostane pri zahtjevu da se brak razvede, taj prijedlog smatraće se tužbom za razvod braka.

ČLAN 55.

- (1) Sud će razvesti brak na osnovu sporazuma bračnih supružnika ako oni nemaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo.
- (2) Ako prije donošenja prvostepene presude o razvodu braka jedan od bračnih drugova odustane od sporazuma o razvodu braka, postupak se obustavlja.

ČLAN 56.

U slučaju razvoda braka, svaki od bračnih supružnika može zadržati prezime koje je imao u vrijeme razvoda braka.

MIRENJE BRAČNIH SUPRUŽNIKA

ČLAN 57.

Prije podnošenja tužbe ili zajedničkog prijedloga za razvod braka, supružnici koji imaju zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu, ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo su obavezni da pred nadležnim organom starateljstva pokrenu postupak mirenja.

ČLAN 58.

Za mirenje je mjesno nadležan organ starateljstva na čijem području tuženi ima prebivalište, odnosno boravište, ili organ starateljstva na čijem su području bračni supružnici imali svoje posljednje zajedničko prebivalište.

ČLAN 59.

- (1) Organ starateljstva zakazaće ročište za pokušaj mirenja na koje će pozvati oba bračna supružnika u roku od 30 dana od dana pokretanja postupka mirenja.
- (2) Punomoćnici ne mogu na ročištu za pokušaj mirenja zastupati bračne supružnike niti mogu prisustvovati ročištu.

ČLAN 60.

- (1) Na ročištu za pokušaj mirenja organ starateljstva pokušaćće da izmiri bračne supružnike, a po potrebi preporučićće im da se obrate savjetovateljima ili drugim ustanovama koje im mogu dati

potreban savjet.

- (2) Postupak će se obustaviti ako se pozivu nisu odazvala oba bračna supružnika ili onaj bračni supružnik koji namjerava podnijeti tužbu za razvod braka.
- (3) Ako na ročištu za pokušaj mirenja ne dođe do izmirenja bračnih supružnika, o organ starateljstva ocjeni da ima izgleda da bi do izmirenja moglo doći, može odrediti novo ročište.
- (4) Ako nakon obustave postupka iz stava ovog člana bude podnesena tužba ili zajednički prijedlog za razvod braka sud će ga odbaciti.

ČLAN 61.

U postupku mirenja, organ starateljstva imajući u vidu interese djece nastojeće da se bračni supružnici sporazumiju o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju zajedničke maloljetne djece, supružanskom izdržavanju, podjeli zajedničke imovine, vraćanju poklona i svim drugim pitanjima od značaja za supružnike, njihovu maloljetnu djecu, bračnu i porodičnu zajednicu koja se gasi.

ČLAN 62.

- (1) O ročištu za pokušaj mirenja organ starateljstva sastaviće zapisnik koji će sadržavati izjave bračnih supružnika da li su se izmirili, odnosno da mirenje nije uspjelo, kao i sporazum iz predhodnog člana, ako je do takvog sporazuma došlo.
- (2) Zapisnik iz predhodnog stava potpisuju stranke. Svakom bračnom supružniku dostavlja se ovjeren primjerak zapisnika.
- (3) Organ starateljstva je obavezan da sprovede postupak mirenja supružnika u roku od dva mjeseca.

ČLAN 63.

Izuzetno organ starateljstva nije dužan da zakaže ročište za pokušaj mirenja:

- ako je boravište jednog od bračnih supružnika nepoznato najmanje šest mjeseci,
- ako je jedan od bračnih supružnika nesposoban za rasuđivanje,
- ako jedan ili oba bračna supružnika žive u inos-

transtvu, o čemu će obavjestiti supružnika, radi podnošenja tužbe sudu.

ČLAN 64.

- (1) Ako se u postupku pred organom starateljstva bračni supružnici izmire, zahtjev za ponovni postupak ne mogu podnijeti u roku od šest mjeseci od dana uručjenja zapisnika o izvršenom mirenju.
- (2) Ukoliko se supružnici u postupku mirenja pred organom starateljstva ne izmire, mogu podnijeti tužbu, odnosno zajednički prijedlog za razvod braka, sa zapisnikom o neuspjelom pokušaju mirenja, u roku od šest mjeseci od dana prijema zapisnika o ishodu postupka mirenja.
- (3) Po proteku roka iz predhodnog stava bračni supružnici su dužni pokrenuti novi postupak mirenja.

POSTUPAK U BRAČNIM SPOROVIMA

ČLAN 65.

- (1) Parnični postupak za poništenje i razvod braka (bračni spor) pokreće se tužbom.

- (2) Ako oba bračna supružnika saglasno zahtijevaju razvod braka, parnični postupak pokreće se zajedničkim prijedlogom za razvod braka (čl. 54), odnosno zahtjevom za sporazumni razvod braka (čl. 55).

ČLAN 66.

- (1) Pravo na tužbu u bračnom sporu ne zastarjeva niti je ograničeno drugim rokovima u uslovima ako ovim zakonom nije drugačije određeno.
- (2) Pravo na tužbu za poništenje braka i za razvod braka ne prelazi na nasljednike bračnih supružnika, ali nasljednici bračnog supružnika koji je podnio tužbu mogu nastaviti već započeti postupak radi utvrđivanja da je postojao osnov za poništenje, odnosno razvod braka istican do časa smrti tužioca.

ČLAN 67.

Ako tužbu u bračnom sporu podnosi punomoćnik stranke, u punomoći se mora izričito navesti kakvu će tužbu punomoćnik podnijeti i iz kojih razloga.

ČLAN 68.

U postupku u bračnim sporovima isključena je javnost.

ČLAN 69.

- (1) Činjenice na kojima stranka zasniva svoj zahtjev u bračnom sporu sud može utvrđivati i kad te činjenice nisu među strankama sporne, osim u slučaju iz člana 55. stav 1. ovog zakona.
- (2) Sud je u toku cijelog postupka dužan da nastoji da dođe do izmirenja bračnih supružnika.

ČLAN 70.

U bračnim sporovima ne može se izreći presuda zbog izostanka niti presuda na osnovu priznanja.

ČLAN 71.

- (1) U parnicama za razvod braka tužilac može tužbu povući do zaključenja glavne rasprave bez prestanka tuženog, a s pristankom tuženog dok postupak nije pravosnažno završen.

- (2) Zajednicki prijedlog za razvod braka i zahtjev za sporazumni razvod braka mogu bračni supružnici povući dok postupak nije pravosnažno završen.
- (3) U slučajevima iz st. 1. i 2. ovog člana, ako je povlačenje tužbe, odnosno zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka usljedilo nakon donošenja prvostepene presude, prvostepeni sud će rješenjem utvrditi da je presuda bez pravnog učnika i da se postupak obustavlja. Ovako će sud postupiti i kad je od zahtjeva za sporazumni razvod braka odustao samo jedan od bračnih supružnika.
- (4) Na način iz predhodnog stava sud će postupiti i u slučaju smrti bračnog supružnika, čime se ne dira u pravo nasljednika da nastave postupak u smislu člana 66. stav 2. ovog zakona.
- (5) U bračnim sporovima odricanje od tužbenog zahtjeva ima isti pravni učinak kao i povlačenje tužbe.

ČLAN 72.

Presudom kojom se brak poništava ili se brak razvodi, sud će po službenoj dužnosti odlučiti i o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju zajedničke djece, kao i o izdržavanju bračnog supružnika, ako je on to zahtijevao.

ČLAN 73.

- (1) Ako se u bračnom sporu rješava i o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju djece, organ starateljstva učestvuje u tom postupku radi zaštite interesa djece.
- (2) U postupku iz predhodnog stava organ starateljstva staviće prijedlog o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju djece, a ovlašten je da u granicama tog prijedloga iznosi iz činjenice koje stranke nisu navele i predlaže da se izvedu potrebni dokazi, da ulaže pravna sredstva i preduzima druge parnične radnje.
- (3) Sud koji rješava bračni spor obavjestiće organ starateljstva o postupku radi zaštite, vaspitanja i izdržavanja djece i pozivati ga na sva ročišta, kao i dostavljati mu sve odluke donesene u tom postupku.

ČLAN 74.

- (1) U toku postupka u bračnim sporovima sud može po službenoj dužnosti rješenjem odrediti privremene mjere u pogledu zaštite, vaspitavanja i izdržavanja zajedničke maloljetne djece, kao i njihov smještaj.
- (2) Privremene mjere iz predhodnog stava sud može odrediti i u korist bračnog supružnika po njegovom prijedlogu.
- (3) Žalba protiv rješenja iz st. 1. i 2. ovog člana ne zadržava izvršenje rješenja.

ČLAN 75.

Presuda kojom se brak razvodi na osnovu sporazuma bračnih supružnika može se pobijati zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, zbog toga što je pristanak za razvod braka na osnovu sporazuma dat u zabludi ili pod uticajem sile ili prevare, kao i u slučaju ako za donošenje presude nije bilo uslova određenih ovim zakonom.

ČLAN 76.

Ako je pravosnažnom presudom brak poništen ili razveden, ne može se povodom revizije, prijedloga za poništavanje postupka, zahtijeva za zaštitu zakonitosti ili prijedloga za povraćaj u pređašnje stanje izmjeniti pravosnažna presuda u dijelu o prestanku braka, bez obzira da li je neka od stranaka zaključila novi brak.

ČLAN 77.

O troškovima postupka u bračnom spru, sud će odlučiti po slobodnoj ocjeni, vodeći računa o razlozima pravičnosti.

ČLAN 78.

U postupku o bračnom sporu primjenjivaće se odredbe Zakona o parničnom postupku, ako ovim zakonom nije drukčije određeno.

ODUZIMANJE RODITELJSKOG PRAVA I DUŽNOSTI

ČLAN 106.

- (1) Roditelju koji zlostavlja dijete, zloupotrebljava roditeljsko pravo, ili je napustio dijete, zanemario brigu o djetetu i zanemario svoje roditeljske dužnosti sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo.
- (2) Roditelj zloupotrebljava roditeljska prava i dužnosti:
  1. ako sprovodi fizičko ili psihičko nasilje nad djetetom,
  2. ako seksualno iskorišćava dijete,
  3. ako eksploatiše dijete prisiljavajući ga pretjerano radi ili da obavlja rad neprimjeren njegovom uzrastu,
  4. ako djetetu dozvoljava uživanje alkoholnih pića, droga ili drugih opojnih supstanci ili ga na to navodi,
  5. ako navodi dijete na bilo koji drugi način grubo krši prava djeteta.

(3) Roditelj grubo zanemaruje roditeljske dužnosti i prava:

1. ako napusti djetę,
2. ako ne brine duže od mjesec dana o djetetu s kojim ne živi,
3. ako u roku od godinu dana ne stvori uslove za zajednički život s djetetom koje je smješteno u drugu porodicu ili ustanovu, a za to nema nikakav opravdan razlog,
4. ako je zanemario staranje o osnovnim životnim potrebama djeteta s kojim živi ili se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta predhodno donio nadležni organ.

(4) Sud može roditeljsko pravo vratiti roditelju, ako prestane razlog zbog koje mu je to pravo oduzeto.

UTVRĐIVANJE OČINSTVA I MATERINSTVA

ČLAN 109.

- (1) Djetetova majka je žena koja ga je rodila.
- (2) Ocem djeteta rođenog u braku ili u periodu od

300 dana po prestanku braka, smatra se muž majke djeteta.

- (3) Ocem djeteta koje je rođeno van braka, smatra se lice koje djetę prizna za svoje ili čije je očinstvo utvrđeno pravosnažnom sudskom presudom.
- (4) Ako je djetę rođeno u kasnijem braku majke, ali prije isteka roka od 270 dana po prestanku njegov predhodnog braka, ocem će se smatrati muž majke iz predhodnog braka, osim ako muž majke iz kasnijeg braka sa njenim pristankom prizna djetę za svoje.

ČLAN 110.

- (1) Čim sazna za rođenje djeteta van braka, matičar je dužan da pozove majku da se izjasni ko je otac djeteta i da o tome obavjesti organ starateljstva.
- (2) Izjavu iz predhodnog stava majka može dati i bez poziva.
- (3) Ako se majka izjasni o tome ko je otac djeteta, organ starateljstva će pozvati to lice da se izjasni da li je otac djeteta.

ČLAN 111.

- (1) Ako lice iz stava 3. predhodnog člana izjavi na zapisnik pred organom starateljstva, matičarem ili u ovjerenoj ispravi da je otac djeteta, matičar će ga upisati kao oca djeteta u matičnu knjigu rođenih i o upisu obavjestiti majku djeteta.
- (2) Ako lice iz predhodnog stava izjavi da nije otac djeteta ili u roku od 30 dana od dana dostavljanja poziva ne da nikakvu izjavu, matičar će o tome obavjestiti majku djeteta.

ČLAN 112.

- (1) Očinstvo se može priznati pred matičarem, organom starateljstva, sudom ili nekim drugim državnim organom ovlašćenim za sastavljanje javnih isprava. Organ pred kojim je dato ovo priznanje dužan je da bez odlaganja zapisnik dostavi matičaru nadležnom za upis djeteta u matičnu knjigu rođenih.
- (2) Priznanje očinstva može biti učinjeno i u testamentu.

ČLAN 113.

- (1) Izjava o priznanju očinstva pred organima navedenim u predhodnom članu može se dati i preko punomoćnika.
- (2) Punomoć biti ovjerena i sadržavati izričito upustvo punomoćniku da da izjavu o priznavanju očinstva određenog djeteta koje je rodila određena žena.

ČLAN 115.

- (1) Očinstvo se može priznati i prije rođenja djeteta.
- (2) U slučaju iz predhodnog stava priznanje očinstva proizvodi pravni učinak ako se dijete rodi živo.

ČLAN 116.

- (1) Očinstvo djeteta može se priznati i poslije smrti djeteta, ali samo ako je ono ostavilo potomstvo.
- (2) Pod uslovima iz predhodnog stava, lica ovlašćena ovim zakonom za podnošenje tužbe za utvrđivanje očinstva mogu tužbom zahtijevati da se utvrdi očinstvo umrlog djeteta.

ČLAN 117.

- (1) Priznanje očinstva upisuje se u matičnu knjigu rođenih ako se majka s priznanjem saglasi. Njena saglasnost mora biti data pred matičarem, u javnoj ili ovjerenoj ispravi.
- (2) Ako se majka predhodno izjasnila da je otac djeteta lice koje je priznalo očinstvo, ta će se izjava smatrati njenom saglasnošću.

ČLAN 118.

Ako se majka nije koristila mogućnošću iz stava 3. člana 110. ovog zakona, matičar će je pozvati da se o tome izjasni u roku od 30 dana nakon što primi obavjest da je određeno lice priznalo očinstvo.

ČLAN 119.

- (1) Ako je dijete starije od 16 godina, potrebna je i njegova saglasnost s priznanjem očinstva. Saglasnost se daje na način propisan u članu 117. stav 1. ovog zakona.
- (2) Ako je dijete mlađe od 16 godina, ili starije od 16

godina a trajno je nesposobno za rasuđivanje, a majka nije živa, ili je proglašena umrlom, ili je potpuno lišena poslovne sposobnosti, izjavu o saglasnosti s priznanjem očinstva daje staralac djeteta s odobrenjem organa starateljstva.

ČLAN 120.

- (1) Ako se majka ili dijete starije od 16 godina, odnosno staralac djeteta, kada je nji hova saglasnost potrebna, ne saglase s priznanjem očinstva ili se ne izjasne o tome u roku od 30 dana po prijemu obavještenja o priznanju, lice koje je priznalo dijete za svoje može tužbom tražiti da sud utvrdi njegovo očinstvo.
- (2) Tužba se može podnijeti u roku od tri godine po prijemu obavještenja o nesaglasnosti lica iz predhodnog stava.

ČLAN 121.

Priznanje očinstva je neopozivo.

ČLAN 122.

- (1) Lice koje je priznalo očinstvo, a kasnije sazna za okolnosti koje bi isključivale njegovo očinstvo, može očinstvo osporavati tužbom.
- (2) Tužba iz predhodnog stava može se podnijeti u roku od jedne godine po saznanju za okolnosti koje bi isključivale očinstvo, a najkasnije u roku od pet godina od davanja izjave o priznavanju očinstva.

ČLAN 123.

- (1) Tužbu radi utvrđivanja očinstva može podnijeti djetete do navršene 25. godine života. (2) Ako je djetete maloljetno ili poslovno nesposobno, tužbu u njegovo ime podnosi osoba koja ga po zakonu zastupa, odnosno staralac s odobrenjem organa starateljstva.

ČLAN 124.

Tužbu radi utvrđivanja očinstva može podnijeti majka do navršene 18. godine života djeteta.

ČLAN 125.

Organ starateljstva može u roku od jedne godine poslije rođenja djeteta tužbom pokrenuti postupak za utvrđivanje očinstva u slučaju kad je majka označila određeno lice za oca djeteta pred matičarem, a kasnije, zanemarujući interese djeteta, ne pokrene postupak za utvrđivanje očinstva.

ČLAN 126.

Odredbe ovog zakona o utvrđivanju očinstva shodno se primjenjuju i na utvrđivanje materinstva.

OSPORAVANJE OČINSTVA I MATERINSTVA

ČLAN 127.

- (1) Muž može osporavati očinstvo djeteta koje je rodila njegova žena za vrijeme trajanja braka ili prije isteka 300 dana od prestanka braka, ako smatra da mu nije otac.
- (2) Ako je mužu potpuno oduzeta poslovna sposobnost tužbu radi osporavanja njegovog očinstva

može podnijeti njegov staratelj s odobrenjem organa starateljstva.

ČLAN 128.

Tužba radi osporavanja očinstva iz predhodnog člana može se podnijeti u roku od šest mjeseci od dana saznanja za činjenicu na osnovu koje se može zaključiti da tužilac nije otac djeteta, ali najkasnije do navršene desete godine života djeteta.

ČLAN 129.

U slučaju iz člana 127. ovog zakona nasljednici muža nisu ovlašćeni da podnesu tužbu radi osporavanja očinstva, ali mogu nastaviti započeti postupak.

ČLAN 130.

- (1) Majka može osporavati da je otac njenog djeteta lice koje se po ovom zakonu smatra ocem djeteta.
- (2) Tužba iz predhodnog stava može se podnijeti u roku od šest mjeseci od rođenja djeteta.

ČLAN 131.

- (1) Djeete može osporavati da mu je otac lice koje se po ovom zakonu smatra njegovim ocem, osim u slučaju kada je očinstvo utvrđeno pravosnažnom sudskom presudom.
- (2) Tužbu iz predhodnog stava djeete može podnijeti do navršene 25. godine života.

ČLAN 132.

- (1) Lice koje sebe smatra ocem djeteta rođenog van braka, može osporavati očinstvo drugog lica koje je to djeete priznalo za svoje, ako istovremeno traži da se utvrdi njegovo očinstvo.
- (2) Tužba iz predhodnog stava može se podnijeti u roku od jedne godine od upisa osporenog očinstva u matičnu knjigu.

ČLAN 133.

Ne može se osporavati očinstvo poslije smrti djeteta.

ČLAN 134.

Odredbe ovog zakona o osporavanju očinstva shodno se primjenjuju i na osporavanje materinstva.

IZDRŽAVANJE

ČLAN 231.

- (1) Međusobno izdržavanje članova porodice i drugih srodnika je njihova dužnost i pravo.
- (2) U slučajevima u kojima međusobno izdržavanje članova porodice ili drugih srodnika ne može ostvariti u cjelosti ili djelimično, društvena zajednica pruža, pod uslovima određenim zakonom, neobezbjeđenim članovima porodice sredstva neophodna za izdržavanje.
- (3) Odricanje od prava na izdržavanje nema pravnog učinka.

ČLAN 232.

- (1) Međusobnom izdržavanju članovi porodice i drugi srodnici doprinose, srazmjerno svojim mogućnostima i sposobnostima, u skladu s potre-

bama lica kojem se daje izdržavanje.

- (2) Roditelji su prvenstveno obavezni da izdržavaju maloljetnu djecu i u izvršavanju te obaveze moraju da iskoriste sve svoje mogućnosti.

IZDRŽAVANJE BRAČNOG SUPRUŽNIKA

ČLAN 241.

Bračni supružnik koji nema dovoljno sredstava za život, ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, a neposoban je za rad ili se ne može zaposliti, ima pravo na izdržavanje od svog bračnog supružnika srazmjerno njegovim mogućnostima.

ČLAN 242.

- (1) Ako je u toku parnica za razvod ili poništenje braka, zahtjev za izdržavanje bračnog supružnika može se postaviti najkasnije do zaključenja glavne rasprave.
- (2) Izuzetno od odredbe iz predhodnog stava, bračni supružnik može posebnom tužbom, u roku od

jedne godine nakon prestanka braka, tražiti izdržavanje samo ako su uslovi za izdržavanje, koji su predviđeni u članu 241. ovog zakona, postojali u vrijeme zaključenja glavne rasprave i bez prestanka trajali do zaključenja glavne rasprave u parnici za izdržavanje.

ČLAN 243.

Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje ako izdržavanje traži bračni supružnik koji se bez ozbiljnog povoda od strane drugog bračnog supružnika grubo ili nedolično ponašao u bračnoj zajednici, ili ako bi njegov zahtjev predstavljao očitu nepravdu, za drugog bračnog supružnika.

ČLAN 244.

Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje postavljen u parnici za poništenje braka ili nakon što je brak poništen, ako bi obaveza za izdržavanje predstavljala očitu nepravdu za drugog bračnog supružnika.

ČLAN 245.

Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje ako su bračni supružnici, kroz duži period odvojenog života, potpuno samostalno obezbjeđivali sredstva za vlastito izdržavanje, ili ako se iz okolnosti slučaja utvrdi da bračni supružnik koji zahtjeva izdržavanje, prestankom braka koji je trajao kraće vrijeme, nije doveden u teži materijalni položaj od onog u kome se nalazio prilikom stupanja u brak.

ČLAN 246.

- (1) Sud može odlučiti da obaveza izdržavanja bračnog supružnika traje određeno vrijeme, naročito u slučajevima kada je brak trajao kraće vrijeme ili kada je tražilac izdržavanja u mogućnosti da u dogledno vrijeme na drugi način obezbjeđi sredstva za život.
- (2) U opravdanim slučajevima sud može obavezu plaćanja izdržavanja produžiti.
- (3) Tužba za produženje davanja izdržavanja može se podnijeti samo do isteka vremena za koje je izdržavanje određeno.

ČLAN 247.

Pravo na izdržavanje prestaje ako razvedeni bračni supružnik ili bračni supružnik iz poništenog braka koji to pravo koristi, zaključi novi brak ili ako sud utvrdi da je postao nedostojan tog prava.

PORODIČNI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Novi porodični zakon je objavljen u Službenim novinama Federacije BiH broj 35/05, a stupio je na snagu 20.06.2005 godine.

Ovim Zakonom uređuju se: porodica, brak i pravni odnosi u braku, odnosi roditelja i djece, usvojenje, starateljstvo, pravni učinci vanbračne zajednice žene i muškarca, prava i dužnosti članova porodice u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija), te postupci nadležnih organa u vezi sa bračnim i porodičnim odnosima i starateljstvom.

U želji da akcentiramo odredbe ovog Zakona koje su bitne za zaštitu prava žene i njene maloljetne djece, ističemo slijedeće:

NASILJE U PORODICI

ČLAN 4.

- (1) U porodici je zabranjeno nasilničko ponašanje bračnog partnera i bilo kojeg drugog člana porodice.
- (2) Pod nasilničkim ponašanjem podrazumijeva se svako narušavanje fizičkog ili psihičkog integriteta u smislu člana 4. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

ČLAN 5.

- (1) Za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i ostalih članova porodice, za rješavanje sporova između članova porodice, kao i u svim slučajevima poremećenih porodičnih odnosa nadležan je centar za socijalni rad kao organ starateljstva, sud i osoba ovlaštena za posredovanje.
- (2) U kantonima i općinama u kojima nije osnovan

centar za socijalni rad poslove iz stava 1. ovog člana i druge poslove starateljstva određene ovim Zakonom vrši općinska služba kojoj je povjereno vršenje tih poslova.

- (3) U slučaju da se osim povrede prava radi i o kršenju ljudskih prava i osnovnih sloboda članova porodice i posebno najboljih interesa djeteta, pravna i fizička lica iz stava 1. ovog člana prijavit će to Instituciji ombudsmena Federacije Bosne i Hercegovine i zatražiti njeno učešće u postupku ukoliko se kršenje uobičajenom procedurom ne može riješiti.
- (4) Pravna i fizička lica iz stava 1. ovog člana dužna su međusobno sarađivati.

RAZVOD BRAKA

ČLAN 41.

Bračni partner može tražiti razvod braka ako su bračni odnosi teško i trajno poremećeni.

ČLAN 42.

Razvod braka može se zahtijevati tužbom ili zahtjevom za sporazumni razvod braka.

ČLAN 43.

Muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrší tri godine života.

ČLAN 44.

- (1) Sud će razvesti brak po zahtjevu za sporazumni razvod braka:
- a) ako je od sklapanja braka proteklo najmanje šest mjeseci,
  - b) ako postoji sporazum bračnih partnera, sklopljen u postupku posredovanja, o: ostvarivanju roditeljskog staranja, izdržavanju djeteta, uvjetima i načinu održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem koji ne ostvaruje roditeljsko staranje i izdržavanju bračnog partnera.
- (2) Sud će odbiti zahtjev za sporazumni razvod bra-

ka ako sporazum koji se tiče djeteta nije u djetetovom interesu.

POSREDOVANJE

ČLAN 45.

- (1) Prije pokretanja postupka za razvod braka bračni partner ili oba bračna partnera koji imaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsko staranje dužni su podnijeti zahtjev za posredovanje fizičkom i pravnom licu ovlašćenom za posredovanje.
- (2) Federalni ministar rada i socijalne politike u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona propisat će uvjete koje mora ispuniti osoba iz stava 1. ovog člana. Izbor fizičkog i pravnog lica koje ispunjava uvjete izvršit će federalni ministar rada i socijalne politike na osnovu javnog poziva objavljenog u dnevnoj štampi. Popis izabranih lica dostavit će Federalnom ministarstvu pravde.
- (3) Zahtjev za posredovanje mogu podnijeti i bračni partneri koji nemaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsko staranje.

(4) Bračni partner nije dužan podnijeti zahtjev za posredovanje ako je boravište drugog bračnog partnera nepoznato najmanje šest mjeseci i ako je bračnom partneru oduzeta poslovna sposobnost.

ČLAN 46.

- (1) Zahtjev za posredovanje podnosi se ovlašćenoj osobi na čijem području podnosilac zahtjeva ima prebivalište, odnosno boravište, ili na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište.
- (2) Izuzetno, bračni partneri mogu podnijeti zahtjev za posredovanje ovlašćenoj osobi izvan mjesta svoga prebivališta, odnosno boravišta.

ČLAN 47.

- (1) Osoba ovlašćena za posredovanje dužna je u roku od osam dana od podnošenja zahtjeva pokrenuti postupak posredovanja i pozvati oba bračna partnera da osobno pristupe i učestvuju u ovom postupku.

- (2) Punomoćnici ne mogu zastupati bračne partnere, niti mogu prisustvovati u postupku posredovanja.

ČLAN 48.

- (1) U postupku posredovanja ovlašćena osoba nastojat će ukloniti uzroke koji su doveli do poremećaja bračnih odnosa i izmiriti bračne partnere. Prema potrebi preporučit će im da se obrate savjetovalištim ili drugim ustanovama koje im mogu dati potreban savjet.
- (2) Ovlašćena osoba upoznat će bračne partnere sa posljedicama razvoda braka, a posebno sa onim koje se odnose na djecu.

ČLAN 49.

- (1) Ako se oba bračna partnera, uredno pozvana, ne odazovu na poziv da učestvuju u postupku posredovanja, a ne opravdaju svoj izostanak, postupak će se obustaviti.
- (2) Izuzetno, postupak se neće obustaviti u slučaju izostanka bračnog partnera koji se nasilnički po-

naša prema drugom bračnom partneru.

- (3) Ako nakon obustave postupka iz stava 1. ovog člana bude podnesena tužba ili zahtjev za sporazumni razvod braka, sud će taj podnesak odbaciti.

ČLAN 50.

- (1) Ako se u postupku posredovanja bračni partneri ne izmire, ovlašćena osoba nastojat će da se oni sporazumiju o tome sa kim će živjeti njihovo maloljetno dijete ili dijete nad kojim se ostvaruje roditeljsko staranje nakon punoljetstva, o njegovim osobnim odnosima sa roditeljem sa kojim neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim sadržajima roditeljskog staranja.
- (2) Ako bračni partneri ne postignu sporazum iz stava 1. ovog člana, ili postignuti sporazum ne odgovara interesima djeteta, organ starateljstva će na zahtjev ovlašćene osobe ili po službenoj dužnosti odlučiti o pitanjima iz stava 1. ovog člana.
- (3) Odluka iz stava 2. ovog člana važi do pravomoćnosti odluke o razvodu braka.

- (4) Žalba protiv odluke iz stava 2. ovog člana ne odlaže njeno izvršenje.

ČLAN 51.

- (1) O postupku posredovanja ovlašćena osoba sastavit će zapisnik.
- (2) Ovlašćena osoba dužna je u roku od dva mjeseca okončati postupak posredovanja.
- (3) U naročito opravdanim slučajevima rok iz stava 2. ovog člana može se produljiti za jedan mjesec.
- (4) Federalni ministar rada i socijalne politike u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona propisat će osnovne elemente koje mora sadržavati stručno mišljenje u postupku posredovanja.

ČLAN 52.

Ako se tužba ili zahtjev za sporazumni razvod braka podnese prije okončanja postupka posredovanja, sud će taj podnesak odbaciti.

MATERINSTVO I OČINSTVO

ČLAN 53.

Djetetova majka je žena koja ga je rodila.

ČLAN 54.

- (1) Ocem djeteta rođenog u braku ili periodu do 300 dana od prestanka braka smatra se muž majke djeteta
- (2) Ako je dijete rođeno u kasnijem braku majke, ali prije isteka 300 dana od prestanka njenog prethodnog braka, ocem će se smatrati muž majke iz kasnijeg braka.

ČLAN 55.

Ako se materinstvo ili očinstvo djeteta ne može utvrditi na način normiran u članu 53. i stavu 1. član 54. ovog Zakona, utvrđuju se priznanjem roditelja ili sudskom odlukom.

PRIZNANJE MATERINSTVA I OČINSTVA

ČLAN 56.

- (1) Materinstvo i očinstvo može se priznati pred matičarom, organom starateljstva, sudom ili notarom.
- (2) Primjerak zapisnika o priznanju bez odlaganja se dostavlja matičaru nadležnom za upis djeteta u matičnu knjigu rođenih.
- (3) Materinstvo i očinstvo može se priznati i u testamentu.

ČLAN 57.

Materinstvo i očinstvo djeteta može priznati i maloljetna osoba koja je navršila 16 godina i osoba kojoj je ograničena poslovna sposobnost, ako su sposobne shvatiti značenje izjave o priznanju.

ČLAN 58.

Materinstvo i očinstvo može se priznati poslije smrti djeteta samo ako je dijete ostavilo potomstvo.

ČLAN 59.

Priznanje materinstva i očinstva je neopozivo.

ČLAN 60.

- (1) Za upis priznanja materinstva u matičnu knjigu rođenih potrebna je prethodna saglasnost organa starateljstva nadležnog prema mjestu rođenja djeteta.
- (2) Ako je dijete navršilo 14 godina i sposobno je shvatiti značenje priznanja, potreban je i njegov pristanak na priznanje materinstva. Izjavu o pristanku dijete daje pred organom starateljstva nadležnim prema mjestu svog prebivališta, odnosno boravišta.
- (3) Kad primi izjavu ili zapisnik o priznanju materinstva ili testament iz člana 56. ovog Zakona, matičar nadležan za upis djeteta u matičnu knjigu rođenih odmah će zatražiti od organa starateljstva da u roku od 30 dana dostavi saglasnost, odnosno pristanak iz st. 1. i 2. ovog člana.
- (4) Nakon što dobije saglasnost, odnosno pristanak

iz st. 1. i 2. ovog člana, matičar će priznanje materinstva upisati u matičnu knjigu rođenih.

ČLAN 61.

- (1) Očinstvo se može priznati i prije rođenja djeteta.
- (2) Priznanje iz stava 1. ovog člana proizvodi pravno dejstvo ako se dijete rodi živo.

ČLAN 62.

- (1) Za upis priznanja očinstva u matičnu knjigu rođenih potreban je pristanak majke djeteta.
- (2) Ako je majka mlađa od 14 godina, ili nije živa, ili je proglašena umrlom, ili joj je oduzeta poslovna sposobnost, ili joj je boravište nepoznato najmanje tri mjeseca, saglasnost na priznanje očinstva daje organ starateljstva.
- (3) Izjavu o pristanku iz stava 1. ovog člana majka može dati pred matičarom, organom starateljstva, sudom ili notarom.

ČLAN 63.

- (1) Ako je dijete navršilo 14 godina i sposobno je shvatiti značenje priznanja, potreban je i njegov pristanak na priznanje očinstva. Izjavu o pristanku dijete daje pred organom starateljstva nadležnim prema mjestu svog prebivališta, odnosno boravišta.
- (2) Ako je dijete mlađe od 14 godina ili je starije od 14 godina, ali nije sposobno shvatiti značenje priznanja, a majka iz razloga navedenih u članu 62. stav 2. ovog Zakona ne može dati pristanak, saglasnost na priznanje očinstva daje organ starateljstva.

ČLAN 64.

- (1) Kada primi izjavu ili zapisnik o priznanju očinstva ili testament uz koje nije priložena izjava majke o pristanku na priznanje očinstva, matičar nadležan za upis rođenja djeteta odmah će pozvati majku da u roku od 15 dana da ovu izjavu.
- (2) Ako je za priznanje potreban pristanak djeteta,

odnosno saglasnost organa starateljstva, matičar će od nadležnog organa starateljstva odmah zatražiti da u roku od 15 dana dostavi izjavu o pristanku djeteta, odnosno saglasnost organa starateljstva.

ČLAN 65.

- (1) Osobu koja je priznala materinstvo ili očinstvo matičar će obavijestiti je li dobio pristanak, odnosno saglasnost iz čl. 60., 62. i 63. ovog Zakona.
- (2) Ako pristanak, odnosno saglasnost iz stava 1. ovog člana nisu dali u predviđenom roku, osoba koja je priznala materinstvo ili očinstvo može pokrenuti sudski postupak za utvrđivanje materinstva ili očinstva u roku određenom u članu 74., odnosno u stavu 2. člana 76. ovog Zakona.

ČLAN 66.

- (1) Ako je dijete upisano u matičnu knjigu rođenih bez podataka o ocu, matičar će pozvati majku djeteta, upoznati je sa pravom djeteta da zna ko

mu je otac i upozoriti je na obavezu da, radi dobrobiti djeteta, označi osobu koju smatra ocem djeteta.

- (2) O upisu djeteta bez podataka o ocu matičar će odmah obavijestiti organ starateljstva nadležan prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta majke.
- (3) Majka može pred matičarom dati izjavu o tome koga smatra ocem djeteta.

ČLAN 67.

- (1) Ako je majka dala izjavu iz stava 3. član 66. ovog Zakona, matičar će organu starateljstva odmah dostaviti primjerak zapisnika sa ovom izjavom.
- (2) Ako majka nije dala izjavu iz stava 3. član 66. ovog Zakona, organ starateljstva će u roku od 30 dana od prijema obavještenja iz stava 2. član 66. ovog Zakona pozvati majku da izjavi koga smatra ocem djeteta. Organ starateljstva će upozoriti majku na obavezu da, radi dobrobiti djeteta, označi osobu koju smatra ocem djeteta.

ČLAN 68.

Izjava majke pred matičarom ili pred organom starateljstva o tome koga smatra ocem djeteta smatra se njenim pristankom na priznanje očinstva

ČLAN 69.

- (1) Kada primi zapisnik sa izjavom majke iz stava 3. član 66. ovog Zakona, odnosno izjavu majke iz člana 68. ovog Zakona, organ starateljstva će u roku od 15 dana pozvati označenu osobu.
- (2) Ako se pozvana osoba odazove, organ starateljstva upoznat će je sa izjavom majke iz stava 1. ovog člana i sa zakonskim odredbama o utvrđivanju očinstva.

ČLAN 70.

- (1) Ako pozvana osoba prizna očinstvo, organ starateljstva primjerak zapisnika o izjavi majke o tome koga smatra ocem djeteta i primjerak zapisnika o priznanju očinstva odmah će dostaviti matičaru radi upisa očinstva u matičnu knjigu rođenih.

- (2) O izjavi o priznanju očinstva organ starateljstva obavijestit će majku djeteta.

ČLAN 71.

Ako pozvana osoba u roku od 30 dana od dana dostavljanja poziva izjavi da nije otac djeteta ili ne da nikakvu izjavu, organ starateljstva će o tome odmah obavijestiti majku i upoznati je sa zakonskim odredbama o utvrđivanju očinstva sudskom odlukom.

UTVRĐIVANJE MATERINSTVA I OČINSTVA SUDSKOM ODLUKOM

ČLAN 72.

- (1) Dijete može podići tužbu radi utvrđivanja materinstva i očinstva.
- (2) Ako je dijete maloljetno ili mu je oduzeta poslovna sposobnost, u njegovo ime tužbu radi utvrđivanja materinstva može podnijeti staratelj, uz saglasnost organa starateljstva, a tužbu radi utvrđivanja očinstva može podnijeti njegova majka ako ostvaruje roditeljsko staranje, odnosno nje-

gov staratelj, uz saglasnost organa starateljstva.

- (3) Maloljetno dijete može podnijeti tužbu iz stava 1. ovog člana ako je steklo poslovnu sposobnost prije punoljetstva.

ČLAN 73.

Žena koja sebe smatra majkom djeteta može podnijeti tužbu radi utvrđivanja materinstva u roku od jedne godine od prijema obavijesti o tome da nije pribavljena saglasnost organa starateljstva, odnosno pristanak djeteta iz člana 60. ovog Zakona, a najkasnije do navršene 18. godine života djeteta.

ČLAN 74.

Muškarac koji sebe smatra ocem djeteta može podnijeti tužbu radi utvrđivanja materinstva u roku od šest mjeseci od dana saznanja za rođenje djeteta, a najkasnije do navršene 18. godine života djeteta.

ČLAN 75.

(1) Organ starateljstva može podnijeti tužbu radi ut-

vrđivanja materinstva i očinstva.

- (2) Organ starateljstva može podnijeti tužbu radi utvrđivanja očinstva ako majka ne pokreće postupak za utvrđivanje očinstva.
- (3) Tužba iz stava 1. ovog člana može se podnijeti do navršene 18. godine života djeteta.

ČLAN 76.

- (1) Majka djeteta može podnijeti tužbu radi utvrđivanja očinstva do navršene 18. godine života djeteta.
- (2) Muškarac koji sebe smatra ocem djeteta može podnijeti tužbu radi utvrđivanja očinstva u roku od jedne godine od prijema obavještenja o tome da nije dobiven pristanak majke i djeteta, odnosno saglasnost organa starateljstva iz čl. 62. i 63. ovog Zakona, a najkasnije do navršene 18. godine života djeteta.

ČLAN 77.

- (1) Poslije smrti osobe za koju se tvrdi da je majka odnosno otac djeteta, tužba radi utvrđivanja

materinstva ili očinstva podnosi se protiv njenih nasljednika.

- (2) Tužba iz stava 1. ovog člana može se podnijeti u roku od jedne godine od smrti osobe za koju se tvrdi da je majka, odnosno otac djeteta, odnosno šest mjeseci od pravomoćnosti rješenja o nasljeđivanju.

ČLAN 78.

Tužba radi utvrđivanja materinstva ili očinstva može se podnijeti i poslije smrti djeteta ako je ono ostavilo potomstvo.

OSPORAVANJE MATERINSTVA I OČINSTVA

ČLAN 79.

- (1) Dijete može osporavati materinstvo ili očinstvo osobi koja je u matične knjige rođenih upisana kao njegov roditelj.
- (2) Tužbu iz stava 1. ovog člana dijete može podnijeti do navršene 25. godine života.

- (3) U ime djeteta koje je maloljetno ili nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsko staranje nakon punoljetstva, tužbu iz stava 1. ovog člana podnosi poseban staratelj postavljen za tu parnicu.
- (4) U ime punoljetnog djeteta kojem je oduzeta poslovna sposobnost, tužbu iz stava 1. ovog člana podnijet će njegov staratelj, uz prethodno odobrenje organa starateljstva.

ČLAN 80.

- (1) Žena koja je u matične knjige rođenih upisana kao majka djeteta može osporavati svoje materinstvo.
- (2) Tužbu iz stava 1. ovog člana žena može podnijeti u roku od šest mjeseci od saznanja za činjenicu koja isključuje njeno materinstvo, a najkasnije do navršene 10. godine života djeteta.
- (3) Žena koja sebe smatra majkom djeteta može osporavati materinstvo ženi koja je u matične knjige rođenih upisana kao majka ako istovremeno traži da se utvrdi njeno materinstvo.

- (4) Tužbu iz stava 3. ovog člana žena može podnijeti u roku od šest mjeseci od saznanja da je ona majka djeteta, a najkasnije do navršene 10. godine života djeteta.
- (5) Ako je ženi oduzeta poslovna sposobnost, tužbu radi osporavanja materinstva iz st. 2. i 4. ovog člana može podnijeti njezin staratelj, uz odobrenje organa starateljstva.

ČLAN 81.

Pravomoćnom odlukom o osporavanju materinstva osporenim se smatra i očinstvo muža majke, odnosno muškarca čije je očinstvo utvrđeno priznanjem.

ČLAN 82.

- (1) Muž majke može osporavati očinstvo djeteta rođenog u braku ili u periodu do 300 dana od prestanka braka, ako smatra da mu nije otac.
- (2) Ako je mužu oduzeta poslovna sposobnost, tužbu radi osporavanja očinstva iz stava 1. ovog člana može podnijeti njegov staratelj, uz odob-

renje organa starateljstva.

- (3) Tužba iz st. 1. i 2. ovog člana može se podnijeti u roku od jedne godine od dana saznanja za činjenicu koja dovodi u sumnju očinstvo.

ČLAN 83.

- (1) Majka može osporavati očinstvo djeteta rođenog u braku ili u periodu do 300 dana od prestanka braka.
- (2) Ako je majci oduzeta poslovna sposobnost, tužbu radi osporavanja očinstva može podnijeti njen staratelj, uz odobrenje organa starateljstva.
- (3) Tužba iz st. 1. i 2. ovog člana može se podnijeti u roku od šest mjeseci od rođenja djeteta.

ČLAN 84.

- (1) Muškarac koji sebe smatra ocem djeteta rođenog u braku ili u periodu do 300 dana od prestanka braka, može osporavati očinstvo mužu majke djeteta ako je živio u zajednici sa majkom djeteta u vrijeme začeća djeteta, ili je zajednicu

života sa njom zasnovao prije rođenja djeteta, pod uvjetom da istom tužbom traži da se utvrdi njegovo očinstvo.

- (2) Tužbu radi osporavanja očinstva iz stava 1. ovog člana može podnijeti u roku od jedne godine od dana rođenja djeteta.

ČLAN 85.

- (1) Muškarac koji je priznao očinstvo, a kasnije saznao za činjenicu koja isključuje njegovo očinstvo, može podnijeti tužbu za osporavanje svog očinstva.
- (2) Tužbu iz stava 1. ovog člana muškarac može podnijeti u roku od šest mjeseci od dana saznanja za činjenicu koja isključuje njegovo očinstvo.

ČLAN 86.

Ako osoba koja je podnijela tužbu za osporavanje materinstva, odnosno očinstva umre, osobe koje imaju pravni interes mogu nastaviti postupak u roku od jedne godine od njene smrti, odnosno šest mjeseci od pravomoćnosti rješenja o nasljeđivanju.

ČLAN 87.

- (1) Muškarac koji sebe smatra ocem djeteta može tužbom osporavati očinstvo muškarcu koji je to dijete priznao za svoje ako istovremeno traži da se utvrdi njegovo očinstvo.
- (2) Tužba iz stava 1. ovog člana može se podnijeti u roku od godinu dana od upisa priznanja očinstva u matičnu knjigu rođenih.

ČLAN 88.

- (1) Nije dozvoljeno osporavanje materinstva i očinstva utvrđenog sudskom odlukom.
- (2) Nije dozvoljeno osporavanje materinstva i očinstva poslije smrti djeteta.

MATERINSTVO I OČINSTVO DJETETA ZAČETOG MEDICINSKI POMOGNUTOM OPLODNJOM

ČLAN 89.

Nije dozvoljeno u sudskom postupku utvrđivati ili osporavati materinstvo i očinstvo djeteta koje je začeto u postupku medicinski pomognute oplodnje.

ČLAN 90.

- (1) Izuzetno, žena koja je rodila dijete začeto iz jajne ćelije druge žene može osporavati svoje materinstvo ako je u postupku medicinski pomognute oplodnje dijete začeto bez njene pisane saglasnosti.
- (2) Muž majke može osporavati očinstvo djeteta rođenog u braku ili u periodu do 300 dana od prestanka braka ako je u postupku medicinski pomognute oplodnje dijete začeto sjemenom drugog muškarca, bez pisane saglasnosti muža.
- (3) Tužba radi osporavanja materinstva, odnosno očinstva, može se podnijeti u roku od šest mje-

seci od dana saznanja za začće djeteta na način iz st. 1., 2. i 3. ovog člana, a najkasnije do navršene 10. godine života djeteta.

RODITELJSKO STARANJE

ČLAN 129.

- (1) Roditeljsko staranje je skup odgovornosti, dužnosti i prava roditelja koje imaju za cilj zaštitu osobnih i imovinskih prava i interesa.
- (2) Roditeljsko staranje ostvaruje se u najboljem interesu djeteta.

ČLAN 130.

- (1) Roditelji su zajednički i prvenstveno odgovorni za razvoj i odgoj djeteta.
- (2) Roditelji treba da osiguraju zaštitu djeteta koja je nužna za njegovu dobrobit.

ČLAN 131.

- (1) Ograničenje i oduzimanje roditeljskog staranja moguće je odlukom nadležnog organa iz razlo-

ga i na način propisan ovim Zakonom.

- (2) Roditelj se ne može odreći roditeljskog staranja.

ČLAN 132.

Roditelji su obavezni i odgovorni upoznati dijete sa njegovim pravima i omogućiti mu njihovo ostvarenje.

ČLAN 133.

- (1) Roditelji sporazumno određuju ime i prezime djeteta.
- (2) Ako ne postignu sporazum iz stava 1. ovog člana, o imenu i prezimenu djeteta odlučit će organ starateljstva.

ČLAN 134.

- (1) Roditelji su dužni starati se o životu i zdravlju djeteta.
- (2) Roditelji su dužni čuvati dijete, zadovoljavati njegove normalne potrebe i štiti ga od svih oblika poroka: droga, alkohol, skitničenje, razbojništvo, krađa, prostitucija, prosjačenje, kao i svih oblika

maloljetničke delikvencije, te nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije, seksualne zloupotrebe i svih drugih asocijalnih pojava.

- (3) Radi zaštite interesa djeteta roditelji su dužni, u skladu sa uzrastom i zrelosti djeteta, kontrolirati njegovo ponašanje.

ČLAN 135.

Roditelji imaju dužnost i pravo odgajati dijete u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti, a u skladu sa uzrastom i zrelosti djeteta unapređivati njegovo pravo i odgovornost na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti.

ČLAN 136.

- (1) Roditelji imaju dužnost i pravo starati se o obrazovanju svoje djece. Obrazovanje treba da bude usmjereno na razvoj osobnosti djeteta i njegovih psihofizičkih sposobnosti, na poštovanje prava i osnovnih sloboda čovjeka, na pripremanje djeteta za odgovoran život u društvu, te poš-

tovanje prirodnog okoliša.

- (2) Roditelji su dužni starati se o redovnom osnovnom i srednjem školovanju djeteta.
- (3) Roditelji su dužni, prema svojim mogućnostima i prema sposobnostima djeteta, starati se i o njegovom visokom obrazovanju.

ČLAN 137.

- (1) Dužnost i pravo roditelja je zastupanje djeteta, osim ako je ovim Zakonom drukčije određeno.
- (2) Maloljetnik koji je navršio 14 godina može sam sklapati pravne poslove kojima stiče prava, ako zakon ne odredi drukčije. Pravne poslove kojima raspolaže imovinom ili preuzima obaveze maloljetnik može sklapati samo uz saglasnost roditelja.
- (3) Maloljetnik koji radom ostvaruje prihode može raspolagati ostvarenim osobnim dohotkom i zaradom. Pri tome je dužan doprinositi za svoje izdržavanje, odgoj i obrazovanje.
- (4) Ako maloljetnom djetetu treba nešto uručiti ili saopćiti, to se može punovažno učiniti jednom ili

drugom roditelju, a ako roditelji ne žive zajedno, onom roditelju sa kojim dijete živi.

ČLAN 138.

- (1) Roditelji imaju dužnost i pravo izdržavati dijete u skladu sa odredbama ovog Zakona.
- (2) Dužnost roditelja je djetetu osigurati životne uvjete potrebne za njegov razvoj.

ČLAN 139.

Dužnost i pravo roditelja je da, u skladu sa odredbama ovog Zakona, upravljaju imovinom djeteta do njegovog punoljetstva.

ČLAN 140.

- (1) Roditelji imaju pravo živjeti sa svojim djetetom, osim ako to nije u interesu djeteta.
- (2) Ako ne žive sa djetetom, oba roditelja dužna su održavati osobne odnose i neposredne kontakte sa djetetom i poštovati veze djeteta sa drugim roditeljem ukoliko sud ne odredi drukčije.

ČLAN 141.

- (1) Roditelji zajednički, sporazumno i ravnopravno staraju se o djetetu, osim ako je drukčije uređeno ovim Zakonom.
- (2) O djetetu se stara samo jedan roditelj ako je drugi roditelj umro, proglašen umrlim, spriječen da se stara, nepoznatog boravišta, ako mu je oduzeto roditeljsko staranje, ili mu je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost.
- (3) U slučaju spora između roditelja o ostvarivanju roditeljskog staranja, odluku donosi sud u vanparničnom postupku na prijedlog roditelja, djeteta koje je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji, ili organa starateljstva na čijem području dijete ima prebivalište.

ČLAN 142.

- (1) Ako roditelji ne žive u porodičnoj zajednici, roditeljsko staranje ostvaruje roditelj sa kojim dijete živi. U slučaju kada je drugi roditelj spriječen da se stara o djetetu, ili je nepoznatog boravišta, ili

ne izvršava obavezu izdržavanja, ili je nedostupan, roditelj sa kojim dijete živi samostalno odlučuje o zaštiti osobnih, imovinskih i drugih interesa djeteta i nije potrebna saglasnost drugog roditelja.

- (2) Odluku o tome sa kojim roditeljem će dijete živjeti donosi sud.
- (3) U odluci iz stava 2. ovog člana sud će odlučiti, osim ako je to u suprotnosti sa interesom djeteta, da roditelj sa kojim dijete ne živi obavlja pojedine dužnosti, a naročito da se stara o zdravlju djeteta i o njegovom školovanju, da ga zastupa u nekim poslovima ili da učestvuje u donošenju svih važnijih odluka o podizanju djeteta, te da upravlja njegovom imovinom.
- (4) Roditelj sa kojim dijete ne živi i koji ne obavlja dužnosti utvrđene u stavu 3. ovog člana, ima pravo da bude informiran od drugog roditelja o važnim stvarima koje se tiču života djeteta. Ako se ne slaže sa nekim postupkom ili mjerom drugog roditelja, može se obratiti sudu koji će u

vanparničnom postupku odlučiti o prigovoru.

- (5) Ako su oba roditelja nesposobna ili spriječena starati se o djetetu, sud će odlučiti o smještaju djeteta kod druge osobe ili u ustanovu.
- (6) U odluci iz stava 5. ovog člana sud odlučuje o odgovornostima, pojedinim dužnostima i pravima svakog roditelja prema djetetu.
- (7) U donošenju odluke iz stava 2. ovog člana sud će uvažiti sporazum roditelja ako je on u najboljem interesu djeteta. Ako roditelji nisu postigli ovaj sporazum, sud će ih uputiti osobi ovlaštenoj za posredovanje.
- (8) Roditelj sa kojim dijete živi mora prethodno i blagovremeno obavijestiti drugog roditelja o promjeni prebivališta, ili boravišta koja utiče na obavljanje drugog roditelja u skladu sa stavom 3. ovog člana.

ČLAN 143.

Ako to zahtijevaju promijenjene okolnosti, sud će, po tužbi roditelja, ili organa starateljstva, donijeti novu odluku o staranju o djetetu.

ČLAN 144.

- (1) U slučaju smrti roditelja sa kojim je dijete živjelo, kao i smrti roditelja koji se sam starao o djetetu, ili je čuvanje i odgoj djeteta povjerio drugoj osobi, sud će po tužbi drugog roditelja ili organa starateljstva odlučiti o daljnjem staranju o djetetu.
- (2) Ako se dijete bez pravnog osnova nalazi kod druge osobe koja sprečava roditelja da ostvari roditeljsko staranje, sud će, po tužbi roditelja, ili organa starateljstva, odlučiti o daljnjem staranju o djetetu.
- (3) Postupak u slučajevima iz st. 1. i 2. ovog člana je hitan.

ČLAN 145.

- (1) U odluci o staranju o djetetu iz stava 2. člana 142. i čl. 143. i 144. ovog Zakona, sud će odrediti način održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi.
- (2) U donošenju odluke iz stava 1. ovog člana sud će uvažiti sporazum roditelja, ako je on u najbo-

ljem interesu djeteta.

- (3) Održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem može se ograničiti ili zabraniti samo radi zaštite interesa djeteta.
- (4) Sud će po tužbi roditelja ili organa starateljstva, donijeti odluku o prestanku ograničenja ili zabrane održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem, ako je to u interesu djeteta.
- (5) Ako to zahtijeva interes djeteta, sud će u vanparničnom postupku na prijedlog roditelja, djeteta ili organa starateljstva zabraniti roditelju koji ne živi sa djetetom da se neovlašćeno približava djetetu i uznemirava ga. Rješenje o zabrani približavanja djetetu sud dostavlja organu starateljstva i nadležnoj policijskoj upravi koja je dužna u slučaju potrebe intervenirati i pružiti asistenciju.

ČLAN 146.

- (1) Oba roditelja, ili roditelj koji se sam stara o djetetu mogu privremeno povjeriti čuvanje i odgoj

djeteta ustanovi ili osobi koja ispunjava uvjete za staratelja, uz prethodnu saglasnost organa starateljstva.

- (2) Ako osoba iz stava 1. ovog člana ne ispunjava uvjete za staratelja, o povjeravanju čuvanja i odgoja djeteta odlučit će organ starateljstva.

ČLAN 147.

- (1) Na zahtjev jednog ili oba roditelja, ili po službenoj dužnosti organ starateljstva može odlučiti o smještaju djeteta i povjeravanju njegovog čuvanja i odgoja drugoj osobi ili ustanovi, ako je to potrebno radi zaštite najboljeg interesa djeteta.
- (2) Odluku iz stava 1. ovog člana organ starateljstva donijet će bez pristanka roditelja ako su oni odsutni, spriječeni ili nesposobni starati se o djetetu, a nisu povjerali čuvanje i odgoj osobi koja ispunjava uvjete za staratelja.
- (3) Smještaj, čuvanje i odgoj djeteta, određeni u skladu sa stavom 2. ovog člana, mogu trajati najdulje dva mjeseca.

- (4) Žalba na odluku iz stava 2. ovog člana ne odlaze njeno izvršenje.
- (5) Ako okolnosti iz stava 2. ovog člana postoje i nakon isteka roka iz stava 3. ovog člana, organ starateljstva odmah će donijeti odluku o stavljanju djeteta pod starateljstvo.
- (6) Ako roditelji zatraže donošenje odluke o prestanku starateljstva i predaju djeteta, a organ starateljstva ocijeni da ovaj zahtjev nije u interesu djeteta, poduzet će mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta.
- (7) Ako organ starateljstva ne poduzme mjere iz stava 6. ovog člana u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva roditelja, roditelji mogu podnijeti tužbu radi odlučivanja o daljnjem staranju o djetetu.

ČLAN 148.

- (1) Na prijedlog nene i djeda ili djeteta sud će u vanparničnom postupku odrediti način održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta

sa nenom i djedom, osim ako to nije u interesu djeteta.

- (2) Na prijedlog roditelja, djeteta, ili organa starateljstva, sud će u vanparničnom postupku odlučiti i o održavanju osobnih odnosa i neposrednih kontakata između djece koja ne žive sa istim roditeljem.
- (3) Ako je to u interesu djeteta, sud može odlučiti o održavanju osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa drugim osobama.
- (4) U donošenju odluke iz st. 1., 2. i 3. ovog člana sud će uzeti u obzir najbolji interes djeteta.
- (5) Odluke suda iz st. 1., 2. i 3. ovog člana su izvršne isprave.

ČLAN 149.

- (1) U svim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskom staranju i povjeravanju čuvanja i odgoja djeteta nadležni organ treba dati djetetu potreban savjet, upoznati ga sa okolnostima važnim za odlučivanje i omogućiti mu da izrazi svoje mišljenje o tim okolnostima.

- (2) Mišljenje djeteta uzet će se u obzir u skladu sa njegovim uzrastom i zrelosti.

ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJETETA

ZAŠTITA OSOBNIH PRAVA I INTERESA DJETETA

ČLAN 150.

- (1) Organ starateljstva dužan je po službenoj dužnosti poduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, a na osnovu neposrednog saznanja ili obavještenja.
- (2) Obavještenje o povredi djetetovih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta, dužni su, bez odlaganja, dostaviti organu starateljstva svi organi, organizacije i fizička lica.
- (3) Sud pred kojim je pokrenut prekršajni ili krivični

postupak u vezi sa povredom prava djeteta, dužan je o tome obavijestiti organ starateljstva i sud nadležan za izricanje mjera za zaštitu prava i interesa djeteta, kao i dostaviti im pravomoćnu odluku donesenu u tom postupku.

- (4) Pomoć organu starateljstva u poduzimanju mjera iz stava 1. ovog člana po službenoj dužnosti pružaju organi mjesno nadležnih policijskih uprava.
- (5) Prije poduzimanja mjera iz stava 1. ovog člana organ starateljstva će o okolnostima važnim za odlučivanje saslušati maloljetno dijete ako je ono u stanju shvatiti o čemu se radi. Mišljenje maloljetnog djeteta posebno će se uvažavati i cijeniti u slučaju poduzimanja mjera kojim se dijete odvađa od roditelja.

UPOZORENJE NA PROPUSTE I PRUŽANJE POMOĆI

ČLAN 151.

- (1) Organ starateljstva upozorit će roditelje na propuste u staranju o djetetu i pomoći im u njho-

vom otklanjanju.

- (2) Organ starateljstva pružit će pomoć roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i osobnih prilika i odnosa, a ako interes djeteta to zahtijeva, uputit će roditelje u odgovarajuće savjetovalište.

NADZOR NAD OSTVARIVANJEM RODITELJSKOG STARANJA

ČLAN 152.

- (1) Ako su roditelji zanemarili staranje o zdravlju i odgoju djeteta, ili kada je roditeljima potrebna pomoć u odgoju djeteta, organ starateljstva odredit će nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja koji će trajati dok to bude u interesu djeteta a najkraće tri mjeseca.
- (2) U odluci o nadzoru organ starateljstva utvrdit će program nadzora i odrediti osobu koja će pratiti razvoj djeteta, kontrolirati postupke roditelja, podnositi periodične izvještaje organu starateljstva i poduzimati druge mjere u interesu djeteta.

Ova osoba mora ispunjavati uvjete za staratelja.

- (3) Roditelji će se ovom odlukom obavezati na redovno posjećivanje organa starateljstva, odgojne ili zdravstvene ustanove, te na periodično obavještanje o mjerama koje poduzimaju prema djetetu.
- (4) Osoba iz stava 2. ovog člana ima pravo na naknadu opravdanih troškova i mjesečnu naknadu na teret sredstava socijalnog staranja.
- (5) Pravo na naknadu iz stava 4. ovog člana nemaju osobe koje imaju zakonsku obavezu izdržavanja djeteta.
- (6) Visinu i način isplate naknade određuje federalni ministar rada i socijalne politike.

ODUZIMANJE RODITELJU PRAVA DA ŽIVI SA DJETETOM

ČLAN 153.

- (1) Sud će u vanparničnom postupku roditelju oduzeti pravo da živi sa djetetom, a čuvanje i odgoj djeteta povjeriti drugoj osobi ili ustanovi ako ro-

ditelji, odnosno roditelj sa kojim dijete živi ugrožava interes djeteta i u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i obrazovanje djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana porodične zajednice da se na ovaj način ponaša prema djetetu, ili ako je kod djeteta došlo do većeg poremećaja u odgoju.

- (2) Izricanjem mjere iz stava 1. ovog člana ne prestaju ostale dužnosti, odgovornosti i prava prema djetetu.
- (3) Za vrijeme trajanja ove mjere sud može, kada utvrdi da je to u interesu djeteta, izreći drugu mjeru za zaštitu djeteta ili ponovo izreći istu mjeru.
- (4) Sud će roditelju vratiti pravo da živi sa djetetom kada je to u interesu djeteta.
- (5) O izricanju mjere iz stava 1. ovog člana sud će obavijestiti organ starateljstva koji će djetetu, radi zaštite njegovih prava i interesa, za vrijeme trajanja ove mjere imenovati posebnog staratelja.

ODUZIMANJE RODITELJSKOG STARANJA

ČLAN 154.

- (1) Roditelju koji zloupotrebom svojih prava, ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, ili napuštanjem djeteta, ili nestaranjem o djetetu sa kojim ne živi očitostavlja u opasnost sigurnost, zdravlje ili moral djeteta, ili koji ne zaštitidijete od ovakvog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko staranje.
- (2) Zloupotreba prava postoji naročito u slučajevima tjelesnog i duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorišćavanja djeteta, navođenja djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, te grubog kršenja djetetovih prava na drugi način.
- (3) Grubo zanemarivanje dužnosti postoji naročito u slučajevima ako roditelj ne izvršava obavezu izdržavanja djeteta duže od tri mjeseca, ne pridržava se ranije određenih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta, ne sprečava dijete u uživa-

nju alkoholnih pića, droge ili drugih opojnih sredstava, kao i maloljetnu osobu mlađu od 16 godina u kasnim noćnim izlascima.

- (4) Roditeljsko staranje može se oduzeti i roditelju kojem je oduzeto pravo da živi sa djetetom, ako za vrijeme od jedne godine ne izvršava obaveze i prava koje mu nisu prestale izricanjem ove mjere i ne stvori uvjete za vraćanje ovog prava.
- (5) Roditeljsko staranje može se oduzeti i roditelju koji ne stvara uvjete za održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa drugim roditeljem ili onemogućava, odnosno sprečava njihovo održavanje.
- (6) U postupku za oduzimanje roditeljskog staranja roditeljima ili jedinom roditelju djeteta organ starateljstva će imenovati djetetu posebnog staratelja. Ovaj staratelj vrši dužnost i nakon izricanja mjere iz stava 1. ovog člana, a za svo vrijeme njenog trajanja.
- (7) Izricanjem ove mjere prestaju sve obaveze i prava roditelja prema djetetu, osim obaveze izdrža-

vanja djeteta.

- (8) Roditeljsko staranje će se vratiti odlukom suda kada prestanu razlozi zbog kojih je ono oduzeto.
- (9) Pravomoćnu odluku o oduzimanju i vraćanju roditeljskog staranja sud će dostaviti nadležnom matičaru radi upisa u matičnu knjigu rođenih, a ako dijete ima neko pravo na nekretninama, odluka će se dostaviti zemljišnoknjižnom uredu nadležnog suda radi zabilježbe.

ZAŠTITA IMOVINSKIH PRAVA I INTERESA DJETETA

ČLAN 155.

- (1) Organ starateljstva može u svako doba zahtijevati od roditelja polaganje računa o upravljanju imovinom djeteta i o prihodima koji se ostvaruju za potrebe djeteta.
- (2) Organ starateljstva može, radi zaštite imovinskih interesa djeteta, odlučiti da roditelji u pogledu upravljanja imovinom djeteta imaju položaj staratelja.

- (3) Organ starateljstva može, radi zaštite imovinskih interesa djeteta, zahtijevati da sud u vanparničnom postupku odredi mjere osiguranja na imovini roditelja.

PRESTANAK RODITELJSKOG STARANJA

ČLAN 156.

- (1) Roditeljsko staranje prestaje kada dijete stekne poslovnu sposobnost ili kad bude usvojeno.
- (2) Zasnivanjem usvojenja ne prestaje roditeljsko staranje roditelju čiji je bračni partner usvojio dijete.

IZDRŽAVANJE

ČLAN 213.

- (1) Međusobno izdržavanje bračnih i vanbračnih partnera, roditelja i djece i drugih srodnika njihova je dužnost i pravo kada je to predviđeno ovim Zakonom.
- (2) U slučajevima u kojima se međusobno izdržava-

nje osoba iz stava 1. ovog člana ne može ostvariti u cijelosti ili djelimično, društvena zajednica pruža, pod uvjetima određenim zakonom, neosiguranim članovima porodice sredstva neophodna za izdržavanje.

- (3) Odricanje od prava i dužnosti izdržavanja nema pravnog učinka.

ČLAN 214.

Osobe iz stava 1. člana 213. ovog Zakona međusobnom izdržavanju doprinose srazmjerno svojim mogućnostima i potrebama izdržavane osobe.

IZDRŽAVANJE DJECE, RODITELJA I DRUGIH SRODNIKA

ČLAN 215.

Roditelji su dužni izdržavati maloljetno dijete i u izvršavanju te obaveze moraju iskoristiti sve svoje mogućnosti i sposobnosti.

ČLAN 216.

- (1) Ako se dijete nalazi na redovnom školovanju roditelji su dužni, prema svojim mogućnostima, osigurati mu izdržavanje i nakon punoljetnosti a najdulje do navršene 26. godine života.
- (2) Ako je punoljetno dijete zbog bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka nesposobno za rad, a nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, roditelji su dužni izdržavati ga dok ta nesposobnost traje.

ČLAN 217.

Maloljetno dijete koje ostvaruje prihode radom ili od svoje imovine dužno je doprinositi za svoje izdržavanje, kao i za izdržavanje članova porodice u kojoj živi, pod uvjetima iz stava 1. član 219. ovog Zakona.

ČLAN 218.

Roditelj koji ne ostvaruje roditeljsko staranje, ili kojem je ograničeno ili oduzeto roditeljsko staranje, ne oslobađa se dužnosti izdržavanja djeteta.

ČLAN 219.

- (1) Punoljetno dijete dužno je izdržavati svog roditelja koji je nesposoban za rad i ne može se zaposliti, a nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine.
- (2) Dijete se može osloboditi dužnosti izdržavanja roditelja koji ga iz neopravdanih razloga nije izdržavao u vrijeme kada je bio obavezan, u skladu sa odredbama ovog Zakona.

ČLAN 220.

- (1) Maćeha ili očuh dužni su izdržavati svoje maloljetne pastorka ako oni ne mogu ostvariti izdržavanje od roditelja.
- (2) Maćeha ili očuh imaju obavezu iz stava 1. ovog člana i nakon smrti roditelja djeteta, ako je u času njegove smrti postojala porodična zajednica između očuha ili maćehe i pastoraka.
- (3) Ako je brak između roditelja i maćehe ili očuha djeteta poništen ili razveden, maćeha ili očuh nisu dužni izdržavati pastorka.

ČLAN 221.

- (1) Pastorak je dužan, pod uvjetima iz čl. 217. i 219. ovog Zakona, izdržavati maćehu ili očuha ako su ovi njega duže vrijeme izdržavali ili se brinuli o njemu.
- (2) Ako maćeha ili očuh imaju i svoju djecu, dužnost izdržavanja je zajednička za djecu i pastorku.

ČLAN 222.

- (1) Nena i djed dužni su izdržavati maloljetnog unuka. Obaveza izdržavanja punoljetnog unuka postoji pod uvjetima iz člana 216. ovog Zakona.
- (2) Unuk je dužan izdržavati nenu i djeda pod uvjetima iz čl. 217. i 219. ovog Zakona.
- (3) Obaveza izdržavanja postoji između sestara i braće, kao i sestara i braće po majci ili ocu, u odnosu na maloljetne osobe.

ČLAN 223.

- (1) Pravo na izdržavanje ostvaruje se onim redom kojim su davaoci izdržavanja pozvani na nasljeđivanje.

- (2) Ako obaveza izdržavanja pada na više osoba zajedno, ona se dijeli među njima prema njihovim mogućnostima.

IZDRŽAVANJE BRAČNOG PARTNERA

ČLAN 224.

Bračni partner koji nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, a nesposoban je za rad ili se ne može zaposliti, ima pravo na izdržavanje od svog bračnog partnera srazmjerno njegovim mogućnostima.

ČLAN 225.

- (1) Zahtjev za izdržavanje bračni partner može postaviti do zaključenja glavne rasprave u postupku za razvod ili poništenje braka.
- (2) Sud je dužan upoznati bračnog partnera sa pravom iz stava 1. ovog člana.
- (3) Izuzetno, bivši bračni partner može tužbom tražiti izdržavanje u roku od jedne godine od prestanka braka, ako su uvjeti za izdržavanje, predviđeni u

članu 224. ovog Zakona, postojali u vrijeme zaključenja glavne rasprave u postupku za razvod ili poništenje braka i bez prestanka trajali do zaključenja glavne rasprave u postupku za izdržavanje.

ČLAN 226.

- (1) Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje bračnog, odnosno razvedenog bračnog partnera ako se on bez ozbiljnog povoda od drugog bračnog partnera grubo ili nedolično ponašao u bračnoj zajednici, ili ako bi obaveza izdržavanja predstavljala očitu nepravdu za drugog bračnog partnera.
- (2) Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje bračnog partnera u postupku za poništenje braka, odnosno bračnog partnera iz poništenog braka, ako bi obaveza izdržavanja predstavljala očitu nepravdu za drugog bračnog partnera.

ČLAN 227.

Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje ako su bračni partneri kroz duže vrijeme odvojenog života pot-

puno samostalno osiguravali sredstva za vlastito izdržavanje, ili ako se iz okolnosti slučaja utvrdi da bračni partner koji zahtijeva izdržavanje prestankom braka, koji je trajao kraće vrijeme, nije doveden u teži materijalni položaj od onog u kom se nalazio prilikom stupanja u brak.

ČLAN 228.

- (1) Sud može odlučiti da obaveza izdržavanja bračnog partnera traje određeno vrijeme, naročito u slučajevima kada je brak trajao kraće vrijeme ili kada je tražilac izdržavanja u mogućnosti u dogledno vrijeme na drugi način osigurati sredstva za život.
- (2) U opravdanim slučajevima sud može produžiti obavezu izdržavanja.
- (3) Tužba za produženje izdržavanja može se podnijeti samo do isteka vremena za koje je izdržavanje određeno.

ČLAN 229.

Pravo na izdržavanje prestaje ako izdržavani razvedeni bračni partner, ili bračni partner iz poništenog braka sklopi novi brak, ili zasnuje vanbračnu zajednicu, ili postane nedostojan tog prava, ili ako više ne postoji neki od uvjeta iz člana 224. ovog Zakona.

IZDRŽAVANJE VANBRAČNOG PARTNERA

ČLAN 230.

- (1) Vanbračni partner koji ispunjava uvjete iz čl. 3. i 224. ovog Zakona ima pravo na izdržavanje od drugog vanbračnog partnera nakon prestanka vanbračne zajednice.
- (2) Tužba za izdržavanje iz stava 1. ovog člana može se podnijeti u roku od jedne godine od prestanka vanbračne zajednice.

ČLAN 231.

Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje vanbračnog partnera ako se on bez ozbiljnog povoda od drugog

vanbračnog partnera grubo ili nedolično ponašao u vanbračnoj zajednici, ili ako bi obaveza izdržavanja predstavljala očitu nepravdu za drugog vanbračnog partnera.

ČLAN 232.

- (1) Sud može odlučiti da obaveza izdržavanja vanbračnog partnera traje određeno vrijeme, naročito u slučaju kada je tražilac izdržavanja u mogućnosti u dogledno vrijeme na drugi način osigurati sredstva za život.
- (2) U opravdanim slučajevima sud može produžiti obavezu izdržavanja.
- (3) Tužba za produženje izdržavanja može se podnijeti samo do isteka vremena za koje je izdržavanje određeno.

ČLAN 233.

Pravo na izdržavanje prestaje kada izdržavani vanbračni partner sklopi brak, ili zasnuje novu vanbračnu zajednicu, ili postane nedostojan tog prava, ili

ako više ne postoji neki od razloga utvrđenih u čl. 224. ovog Zakona.

IZDRŽAVANJE MAJKE VANBRAČNOG DJETETA

ČLAN 234.

Otac vanbračnog djeteta dužan je, srazmjerno svojim mogućnostima, izdržavati majku svog djeteta za vrijeme od tri mjeseca prije porođaja i jednu godinu nakon porođaja, ako se majka stara o djetetu, a nema dovoljno sredstava za život.

ODREĐIVANJE IZDRŽAVANJA

ČLAN 235.

- (1) U postupku za izdržavanje sud će utvrditi ukupan iznos sredstava potrebnih za izdržavanje.
- (2) Prilikom utvrđivanja potreba osobe koja zahtijeva izdržavanje, sud će uzeti u obzir njeno imovno stanje, sposobnost za rad, mogućnost zaposlenja, zdravstveno stanje i druge okolnosti

od kojih zavisi ocjena njenih potreba.

- (3) Prilikom utvrđivanja mogućnosti osobe koja je dužna davati izdržavanje, sud će uzeti u obzir sva njena primanja i stvarne mogućnosti da stiče povećanu zaradu, kao i njene vlastite potrebe i zakonske obaveze izdržavanja.
- (4) Federalni ministar rada i socijalne politike objavit će jednom godišnje, najkasnije do 1. marta tekuće godine, podatke o prosječnim potrebama osobe koja zahtijeva izdržavanje, s obzirom na troškove života, koje će sud uzeti u obzir u postupku za izdržavanje.

ČLAN 236.

- (1) Kad se izdržavanje zahtijeva za dijete sud će, pored okolnosti iz člana 235. ovog Zakona, uzeti u obzir i uzrast djeteta, kao i potrebe za njegovo školovanje.
- (2) U postupku za izdržavanje djeteta sud će posebno cijeniti kao doprinos za izdržavanje djeteta rad i brigu koju u odgoj i podizanje djeteta ulaže

roditelj sa kojim dijete živi.

- (3) Radno sposoban roditelj ne može se osloboditi dužnosti izdržavanja maloljetnog djeteta.

ČLAN 237.

Kad sud utvrdi da roditelji i druge osobe koje su obavezne davati izdržavanje nisu u mogućnosti podmirivati potrebe izdržavanja djeteta, obavijestit će o tome organ starateljstva koji je dužan osigurati sredstva za izdržavanje djeteta iz budžetskih sredstava Federacije.

ČLAN 238.

- (1) Organ starateljstva, vodeći računa o dobrobiti djeteta, nastojat će da se roditelji sporazumiju o visini, odnosno o povišenju doprinosa za izdržavanje djeteta kada to zahtijevaju povećane potrebe djeteta ili to omogućavaju bolje materijalne prilike roditelja.
- (2) Sporazum iz stava 1. ovog člana roditelji mogu zaključiti i pred notarom u formi notarski obrađe-

ne isprave. Notar je dužan ovu ispravu dostaviti organu starateljstva.

- (3) Sporazum iz st. 1. i 2. ovog člana ima snagu izvršne isprave.

ČLAN 239.

- (1) Organ starateljstva, u ime maloljetnog djeteta, pokrenut će i voditi postupak za dosuđenje, odnosno za povećanje izdržavanja, ako roditelj sa kojim dijete živi bez opravdanih razloga ne koristi to pravo.
- (2) Ako roditelj ne traži izvršenje odluke o izdržavanju, organ starateljstva će u ime maloljetnog djeteta podnijeti sudu prijedlog za izvršenje.

ČLAN 240.

- (1) Ako se u postupku odlučuje o izdržavanju maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta iz stava 2. član 216. ovog Zakona, organ starateljstva učestvuje u tom postupku radi zaštite interesa djeteta.
- (2) Sud koji odlučuje u parnici o izdržavanju obavi-

jestit će organ starateljstva o postupku i pozivati ga na sva ročišta i dostavljati mu sve odluke donesene u postupku.

ČLAN 241.

Organ starateljstva dužan je na zahtjev suda pribaviti sve podatke od značaja za donošenje odluke o izdržavanju.

ČLAN 242.

- (1) Organ starateljstva vodi evidenciju odluka i sporazuma iz člana 238. ovog Zakona o izdržavanju djece i roditelja prema uputstvu koje propisuje federalni ministar rada i socijalne politike.
- (2) Organ starateljstva provjerava ispunjavanje obaveze izdržavanja djeteta i, radi zaštite interesa djeteta, poduzima mjere iz člana 239. ovog Zakona ako utvrdi da se ova obaveza ne ispunjava odnosno ne ispunjava u potpunosti.

ČLAN 243.

Organ starateljstva će, u svojstvu punomoćnika starih i socijalno ugroženih osoba, ukoliko one same to ne mogu učiniti, pokrenuti i voditi postupak za ostvarivanje njihovog prava na izdržavanje prema srodnicima koji su, prema odredbama ovog Zakona, dužni da ih izdržavaju.

ČLAN 244.

Osobu koja je dužna davati izdržavanje sud će obavezati na plaćanje budućih mjesečnih iznosa izdržavanja u određenom novčanom iznosu.

ČLAN 245.

- (1) Izdržavana osoba kao i obveznik izdržavanja može tražiti da sud povisi, snizi ili ukine izdržavanje dosuđeno ranijom pravomoćnom presudom, ili sporazumom postignutim pred organom starateljstva, ili u formi notarski obrađene isprave, ako su se izmijenile okolnosti na osnovu kojih je donesena ranija presuda, odnosno sporazum.

(2) Prava i obaveze utvrđene izmijenjenom odlukom ne mogu djelovati prije podnošenja zahtjeva.

ČLAN 246.

Fizičko ili pravno lice koje je imalo troškove zbog izdržavanja neke osobe, može tužbom tražiti naknadu tih troškova od osobe koja ju je, prema zakonu, dužna izdržavati, ako su učinjeni troškovi bili opravdani.

ČLAN 247.

Obveznik izdržavanja kojem je prestao radni odnos i koji je zasnovao novi radni odnos dužan je podati o postojanju izvršne isprave za izdržavanje, te ime i adresu osobe kojoj se to potraživanje treba isplaćivati, dostaviti poslodavcu kod kojeg je zasnovao radni odnos.

ČLAN 248.

Poslodavac kod kojeg je obveznik izdržavanja zasnovao novi radni odnos dužan je odmah obavijesti-

ti izdržavanu osobu o zasnovanom radnom odnosu, odnosno dati joj potrebna obavještenja o obvezniku izdržavanja koji je kod njega zasnovao novi radni odnos.

ČLAN 249.

- (1) U postupku za izdržavanje maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsko staranje, sud može po službenoj dužnosti odrediti privremene mjere radi davanja izdržavanja.
- (2) U ostalim parnicama za izdržavanje sud će odrediti privremene mjere radi davanja izdržavanja samo na prijedlog osobe koja traži izdržavanje.
- (3) Privremene mjere sud će odrediti ako se učini vjerovatnim postojanje činjenica od kojih zavisi pravo na izdržavanje, a u postupcima za utvrđivanje materinstva ili očinstva i ako se učini vjerovatnim da je tužena osoba roditelj djeteta.

POSTUPAK U BRAČNIM SPOROVIMA

ČLAN 287.

- (1) Postupak u bračnim sporovima pokreće se tužbom.
- (2) Ako oba bračna partnera zahtijevaju razvod braka, postupak se pokreće zahtjevom za sporazumni razvod braka.
- (3) Ako jedan bračni partner podnese tužbu za razvod braka, a drugi najkasnije do zaključenja glavne rasprave izričito izjavi da ne osporava osnovanost tužbenog zahtjeva, smatrat će se da su bračni partneri podnijeli zahtjev za sporazumni razvod braka.
- (4) Ako jedan bračni partner odustane od zahtjeva za sporazumni razvod braka, a drugi ostane pri zahtjevu da se brak razvede, takav zahtjev smatrat će se tužbom za razvod braka.

ČLAN 288.

- (1) Za suđenje u bračnim sporovima nadležan je pored suda opće mjesne nadležnosti i sud na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište.

jem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište.

- (2) Ako je u bračnim sporovima sud u Federaciji nadležan zato što su bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište u Federaciji, odnosno zato što tužilac ima prebivalište u Federaciji, mjesno je nadležan sud na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište, odnosno sud na čijem području tužilac ima prebivalište.
- (3) Ako je u sporovima o imovinskim odnosima bračnih partnera sud u Federaciji nadležan zato što se imovina bračnih partnera nalazi u Federaciji ili zato što tužilac u vrijeme podnošenja tužbe ima prebivalište ili boravište u Federaciji, mjesno je nadležan sud na čijem području tužilac ima prebivalište ili boravište u vrijeme podnošenja tužbe.

ČLAN 289.

- (1) Tuženi bračni partner može protiv drugog bračnog partnera u bračnom sporu istom sudu pod-

nijeti protutužbu radi utvrđivanja nepostojanja braka ili za poništenje braka.

- (2) O tužbi i protutužbi sud će, po pravilu, odlučiti istom presudom.
- (3) Protutužba se može podnijeti i iz razloga iz kojih se tužba ne bi mogla podnijeti zbog isteka roka za njeno podnošenje.

ČLAN 290.

- (1) Pravo na tužbu u bračnom sporu ne zastarijeva, niti je ograničeno drugim rokovima i uvjetima, ukoliko ovim Zakonom nije drukčije određeno.
- (2) Pravo na tužbu za poništenje ili razvod braka ne prelazi na nasljednike bračnih partnera, ali nasljednici bračnog partnera koji je podnio tužbu mogu nastaviti već započeti postupak radi utvrđivanja da je postojao osnov za poništenje ili razvod braka.
- (3) Zahtjev za nastavljanje postupka iz stava 2. ovog člana može se istaći u roku od šest mjeseci od smrti bračnog partnera. Nakon isteka ovog

roka, zahtjev se može istaknuti samo u posebnoj parnici.

- (4) Odredbe iz st. 2. i 3. ovog člana primjenjivat će se i kada je podnesen zahtjev za sporazumni razvod braka.

ČLAN 291.

- (1) Ako tužbu u postupku u bračnom sporu podnosi punomoćnik stranke, u punomoći se mora navesti koju će tužbu punomoćnik podnijeti.
- (2) U punomoći koja se izdaje za podnošenje tužbe za poništenje braka mora se izričito navesti razlog na osnovu kojeg se tužba može podnijeti.

ČLAN 292.

- (1) U parnicama za razvod braka tužilac može tužbu povući do zaključenja glavne rasprave bez pristanka tuženog, a sa pristankom tuženog dok se postupak pravomoćno ne završi.
- (2) Zahtjev za sporazumni razvod braka mogu braćni partneri povući dok se postupak pravomoćno

ne završi.

- (3) U slučajevima iz st. 1. i 2. ovog člana, ako je povlačenje tužbe i zahtjeva za sporazumni razvod braka uslijedilo nakon donošenja prvostepene presude, prvostepeni sud će rješenjem utvrditi da je presuda bez pravnog dejstva i da se postupak obustavlja. Ovako će sud postupiti i kada je od zahtjeva za sporazumni razvod braka odustao samo jedan od bračnih partnera.
- (4) Na način iz stava 3. ovog člana sud će postupiti i u slučaju smrti bračnog partnera, čime se ne dira u pravo nasljednika da nastave postupak u smislu stava 2. član 290. ovog Zakona.

ČLAN 293.

Presuda kojom se brak razvodi na osnovu zahtjeva za sporazumni razvod braka može se pobijati samo zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, zbog toga što je pristanak na razvod braka dat u zablude ili pod uticajem sile ili prevare, kao i u slučaju da nisu bili ispunjeni uvjeti iz člana 47. ovog Zakona.

ČLAN 294.

Pravomoćna presuda kojom je utvrđeno da brak ne postoji, ili kojom je brak poništen ili razveden, ne može se, povodom prijedloga za ponavljanje postupka ili prijedloga za povraćaj u pređašnje stanje, izmijeniti u dijelu o prestanku braka, bez obzira na to da li je neka od stranaka zaključila novi brak.

POSTUPAK RADI UTVRĐIVANJA ILI OSPORAVANJA MATERINSTVA ILI OČINSTVA

ČLAN 295.

- (1) Postupak u sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja materinstva ili očinstva pokreće se tužbom.
- (2) Tužbu iz stava 1. ovog člana dijete može podići bilo pred sudom opće mjesne nadležnosti, bilo pred sudom na čijem području ima prebivalište, odnosno boravište.
- (3) Ako je u sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja materinstva ili očinstva sud u Federaciji nad-

ležan zato što tužilac ima prebivalište u Federaciji, mjesno je nadležan sud na čijem području tužilac ima prebivalište.

ČLAN 296.

- (1) Stranke u postupku radi utvrđivanja materinstva su: dijete, žena koja sebe smatra majkom djeteta iz čl. 73. i 80. stav 3., muškarac koji sebe smatra ocem djeteta, organ starateljstva, nasljednici iz člana 77. ovog Zakona i žena čije se materinstvo utvrđuje.
- (2) Stranke u postupku radi utvrđivanja očinstva su: dijete, majka djeteta, muškarac koji sebe smatra ocem djeteta iz stava 2. član 76. i član 84. ovog Zakona, organ starateljstva, nasljednici iz člana 77. ovog Zakona i muškarac čije se očinstvo utvrđuje.

ČLAN 297.

- (1) Stranke u postupku radi osporavanja materinstva su: dijete, žena koja je upisana kao majka

djeteta, žena koja sebe smatra majkom iz stava 3. člana 80. ovog Zakona i djetetov otac.

- (2) Stranke u postupku radi osporavanja očinstva su: dijete, majka djeteta, muž majke djeteta, muškarac koji sebe smatra ocem djeteta iz čl. 84. i 87. ovog Zakona, kao i muškarac koji je priznao očinstvo.

ČLAN 298.

- (1) Ako tužbom radi utvrđivanja i osporavanja materinstva i očinstva nisu obuhvaćene sve osobe koje prema odredbama čl. 296. i 297. ovog Zakona moraju biti stranke u postupku, sud će tužiocu vratiti tužbu radi dopune, navodeći da kao stranku mora označiti i osobu koja tužbom nije obuhvaćena.
- (2) Ako tužilac u roku koji je sud odredio, a koji ne može biti duži od osam dana, ne izvrši dopunu, sud će odbaciti tužbu.

ČLAN 299.

Sve osobe koje su u položaju tužioca ili tuženika su jedinstveni suparničari.

ČLAN 300.

Kada tužbu podnese jedan od tužioca u zakonskom roku, tužbi može pristupiti i osoba kojoj je istekao rok za podnošenje tužbe.

ČLAN 301.

- (1) Ako dijete i roditelj koji prema zakonu zastupa dijete zajedno podnesu tužbu radi utvrđivanja ili osporavanja materinstva ili očinstva, ako su tuženi istom tužbom, taj će roditelj zastupati dijete i u parnici, ali će organ starateljstva djetetu postaviti posebnog staratelja ako između djeteta i roditelja u toj parnici postoje protivni interesi.
- (2) Ako se tužbi djeteta radi osporavanja i utvrđivanja materinstva ili očinstva pridružio roditelj koji prema zakonu zastupa dijete, a kojem je istekao rok za tužbu, organ starateljstva djetetu će ime-

novati posebnog staratelja.

- (3) Ako su dijete i roditelj koji prema zakonu zastupa dijete u parnici u protivnim stranačkim ulogama, organ starateljstva imenovat će djetetu posebnog staratelja.

ČLAN 302.

- (1) Činjenice od kojih zavisi odlučivanje o predmetu spora sud može utvrđivati i izvođenjem dokaza medicinskim vještačenjem.
- (2) U rješenju o izvođenju dokaza medicinskim vještačenjem sud će odrediti rok do kojeg dokaz treba da se izvede, uzimajući pri tome u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito hitnost postupka.
- (3) Poziv za izvođenje medicinskog vještačenja, uz koji se dostavlja rješenje iz stava 2. ovog člana, sud dostavlja osobno strankama. U pozivu mora biti navedena ustanova u kojoj će se vještačenje izvršiti i vrijeme njegovog izvršenja.
- (4) Stranke su obavezne odazvati se na poziv iz stava 3. ovog člana i podvrgnuti se medicin-

skom vještačenju.

- (5) Ako se stranka, uredno pozvana da pristupi vještačenju analizom DNK, nije odazvala pozivu ili se nije podvrgla ovom vještačenju, sud će izdati nalog sudskoj policiji za njeno privođenje na vještačenje. Troškove ovog privođenja snosi privedena stranka.
- (6) Ako vještačenje primjenom drugih medicinskih metoda nije izvedeno zbog neodazivanja stranke ili zbog uskraćivanja njegovog izvođenja, sud će cijeniti od kakvog je to značaja.

ČLAN 303.

- (1) U postupku iz stava 3. član 80. i stava 1. član 87. ovog Zakona sud će na trošak tužiteljice, odnosno tužioca odrediti izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem radi utvrđivanja materинства, odnosno očinstva.
- (2) Ako se medicinskim vještačenjem utvrdi da tužiteljica, odnosno tužilac nije roditelj djeteta, sud će odbiti tužbeni zahtjev u cijelosti.

- (3) Ako se medicinskim vještačenjem utvrdi da je tužiteljica, odnosno tužilac roditelj djeteta, sud će nastaviti raspravljati i o zahtjevu za osporavanje materинства, odnosno očinstva i u jednoj presudi odlučiti o oba zahtjeva.

POSTUPAK ODLUČIVANJA O PITANJIMA SA KOJIM ĆE RODITELJEM DIJETE ŽIVJETI, O NAČINU ODRŽAVANJA ODNOSA I NEPOSREDNIH KONTAKATA DJETETA SA RODITELJEM I O RODITELJSKOM STARANJU

ČLAN 304.

- (1) Odlukom kojom se utvrđuje da brak ne postoji, ili se poništava, ili razvodi, kojom se utvrđuje materinstvo ili očinstvo, kao i odlukom donesenom u drugim slučajevima odvojenog života roditelja, sud će odlučiti o tome sa kojim roditeljem će živjeti maloljetno dijete, ili dijete nad kojim se ostvaruje roditeljsko staranje, nakon punoljetstva, o načinu održavanja osobnih odnosa i ne-

posrednih kontakata djeteta sa drugim roditeljem, kao i roditeljskom staranju drugog roditelja u smislu stava 3. član 142. ovog Zakona.

- (2) Odlukom iz stava 1. ovog člana sud može odlučiti o smještaju djeteta i povjeravanju njegovog čuvanja i odgoja drugoj osobi ili ustanovi, ako je to potrebno radi zaštite najboljeg interesa djeteta.
- (3) Kada utvrdi postojanje razloga iz člana 154. ovog Zakona, sud će odlukom iz stava 1. ovog člana izreći mjeru oduzimanja roditeljskog staranja.

ČLAN 305.

- (1) Prije donošenja odluke iz stava 1. član 304. ovog Zakona sud će zatražiti mišljenje i prijedlog organa starateljstva. U slučaju razvoda braka roditelja, organ starateljstva dužan je uzeti u obzir mišljenje osobe ovlašćene za posredovanje.
- (2) Mišljenje i prijedlog iz stava 1. ovog člana organ starateljstva dužan je hitno dostaviti sudu.
- (3) U postupku donošenja odluke iz stava 1. ovog člana sud nije vezan zahtjevima stranaka.

ČLAN 306.

- (1) U odluci o tome sa kojim će roditeljem dijete živjeti sud će, ako je to potrebno, naložiti osobi kod koje se dijete nalazi da ga preda roditelju.
- (2) Odluka iz stava 1. ovog člana obavezuje stranke, organ starateljstva i osobu kod koje se dijete nalazi.
- (3) U odluci iz stava 1. ovog člana, sud će odrediti rok za predaju djeteta ili naložiti da se dijete preda odmah.

ČLAN 307.

Sud može prihvatiti sporazum roditelja o tome sa kojim će roditeljem dijete živjeti, o načinu održavanja osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa drugim roditeljem i o roditeljskom staranju, ukoliko ocijeni da je sporazum u najboljem interesu djeteta.

POSTUPAK U SPOROVIMA O IZDRŽAVANJU

ČLAN 308.

- (1) O izdržavanju maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta pod uvjetima određenim u st. 1. i 2. člana 216. ovog Zakona sud će odlučiti odlukom kojom utvrđuje da brak ne postoji, ili se poništava, ili razvodi i odlukom kojom utvrđuje materinstvo, ili očinstvo.
- (2) Odluku o izdržavanju djeteta iz stava 1. ovog člana sud će donijeti i u drugim slučajevima odojenog života roditelja.
- (3) Sud će odluku o izdržavanju iz st. 1. i 2. ovog člana dostaviti nadležnom organu starateljstva.

ČLAN 309.

Postupak u sporovima o izdržavanju pokreće se na zahtjev osobe kojoj je odredbama ovog Zakona priznato pravo na izdržavanje kao i organa starateljstva, u skladu sa stavom 1. član 239. ovog Zakona.

ČLAN 310.

U postupku u sporovima o izdržavanju neće se primjenjivati odredbe Zakona o parničnom postupku koje se odnose na postupak u sporovima male vrijednosti.

ČLAN 311.

- (1) Za suđenje u sporovima za zakonsko izdržavanje, ako je tužilac osoba koja traži izdržavanje, nadležan je pored suda opće mjesne nadležnosti i sud na čijem području tužilac ima prebivalište, odnosno boravište.
- (2) Ako je u sporovima za zakonsko izdržavanje sa međunarodnim elementima sud u Federaciji nadležan zato što tužilac ima prebivalište u Federaciji, mjesno je nadležan sud na čijem području tužilac ima prebivalište.
- (3) Ako nadležnost suda u Federaciji u sporovima o zakonskom izdržavanju postoji zato što tuženik u Federaciji ima imovinu iz koje se može naplatiti izdržavanje, mjesno je nadležan sud na čijem se području nalazi ta imovina.

POSTUPAK ZAŠTITE OD NASILNIČKOG PONAŠANJA U PORODICI

ČLAN 380.

- (1) Pravo na zaštitu od nasilničkog ponašanja u porodici imaju bračni partneri, vanbračni partneri i svi članovi porodice.
- (2) Zaštitu od nasilničkog ponašanja dužni su pružiti policija, organ starateljstva i sud za prekršaje.
- (3) Sva fizička i pravna lica dužna su odmah po saznanju za nasilničko ponašanje o tome dostaviti obavještenje nadležnoj policijskoj upravi.

ČLAN 381.

Policajska uprava dužna je odmah po prijemu obavijestjenja odstraniti i smjestiti u odgovarajuću ustanovu osobu koja se nasilnički ponaša ili od koje prijeti opasnost od nasilničkog ponašanja.

ČLAN 382.

Postupak zaštite od nasilničkog ponašanja u porodici je hitan i uredit će se posebnim zakonom Federacije.

KAZNE NE ODREDBE

ČLAN 383.

- (1) Novčanom kaznom u iznosu od 2.000,00 KM do 20.000,00 KM kaznit će se za prekršaj pravno lice, odnosno ustanova ako:
  - a) primjerak zapisnika o priznanju očinstva bez odlaganja ne dostavi nadležnom matičaru (član 56.);
  - b) odmah ne obavijesti organ starateljstva o upisu djeteta bez podataka o ocu (član 66.);
  - c) ne pozove majku da izjavi koga smatra ocem djeteta (član 67.);
  - d) ne pozove osobu koju je majka označila ocem djeteta (član 69.);
  - e) primjerak zapisnika o priznanju očinstva ne dostavi nadležnom matičaru (član 70.);
  - f) ne dostavi zapisnik o zasnivanju usvojenja (član 107.);
  - g) ne dostavi pravomoćno rješenje o zasnivanju usvojenja nadležnom matičaru (član 111.);

- h) ne dostavi rješenje o raskidu usvojenja nadležnom matičaru (član 123.);
- i) ne obavijesti organ starateljstva o povredi prava djeteta, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta (član 154.);
- j) roditelju oduzme pravo da živi sa djetetom (član 154.); k) ne obavijesti nadležnog matičara o stavljanju pod starateljstvo i o prestanku starateljstva, ili ne obavijesti zemljišnoknjižni ured nadležnog suda radi upisa starateljstva u zemljišnu knjigu (član 170.);
- l) ne poduzme mjere za zaštitu interesa šticenika do imenovanja novog staratelja (član 184.); lj) ne obavijesti tražioca izdržavanja o zasnivanju novog radnog odnosa obveznika izdržavanja (član 248.);
- m) ne postupi po odluci o izdržavanju kod svake isplate stalnih novčanih primanja (član 371.);
- n) ne odstrani osobu koja se nasilnički ponaša

ili od koje prijeti opasnost od nasilničkog ponašanja (član 381.)

- (2) Novčanom kaznom u iznosu od 500,00 KM do 3.000,00 KM kaznit će se za prekršaj iz stava 1. ovog člana i odgovorno lice u pravnom licu, odnosno ustanovi.
- (3) Novčanom kaznom u iznosu od 500,00 KM do 2.000,00 KM kaznit će se za prekršaj službenik vjerske zajednice pred kojim je sklopljen brak prije sklopljenog braka pred matičarom.

ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI FEDERACIJE BIH

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je objavljen u Službenim novinama Federacije BiH, broj 22/05, od 06.04.2005 godine, a stupio je na snagu šest mjeseci nakon objavljivanja.

I - OSNOVNE ODREDBE

ČLAN 1. - PREDMET ZAKONA

Ovim Zakonom uređuje se: zaštita od nasilja u porodici, pojam nasilja u porodici, osobe koje se smatraju članovima porodice u smislu ovog Zakona, način zaštite članova porodice, te vrsta i svrha prekršajnih sankcija za učinioce nasilnih radnji.

ČLAN 2. - POSTUPAK PRUŽANJA ZAŠTITE

Opći principi i pravila uređeni ovim Zakonom i drugi propisi koji uređuju oblast nasilja u porodici, osiguravaju sprečavanje i suzbijanje ove vrste nasilja, efikasne mjere uticaja na nasilnike i druge osobe da ne čine nasilje te otklanjanje posljedica učinjenog nasilja propisujući način ostvarivanja te zaštite.

Postupak zaštite ostvaruje se prema odredbama zakona o prekršajima, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.

Rješenje o izrečenoj zaštitnoj mjeri nadležni sud za prekršaje dužan je dostaviti odmah, a najkasnije u roku od osam dana.

ČLAN 3. - HITNOST RJEŠAVANJA

Zaštitu od nasilničkog ponašanja, u smislu ovog Zakona, dužni su pružiti policija, organ starateljstva i sud za prekršaje.

Subjekti zaštite od nasilja u porodici i sud osigurat će hitno rješavanje ove vrste predmeta.

ČLAN 4. - PRISTUP SUDU ZA PREKRŠAJE

Ovim Zakonom osigurava se nesmetan pristup sudu za prekršaje svih subjekata zaštite bez bilo kakvih troškova, s tim da se osigura potpuna i sinhronizirana povezanost sistema te zaštite.

II - POJAM PORODICE I NASILJE U PORODICI

ČLAN 5. - POJAM PORODICE

Porodicu, u smislu ovog Zakona, čine:

- 1) bračni i vanbračni partneri,
- 2) srodnici koji žive zajedno: krvni srodnici i srodnici iz odnosa potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa

četvrtim stepenom; usvojenik i usvojitelj iz odnosa nepotpunog usvojenja; srodnici po tazbini zaključno sa drugim stepenom,

- 3) staralac i štićenik, hranioac i hranjenik,
- 4) bivši bračni i vanbračni partneri.

Odnosi među članovima porodice zasnivaju se na humanim principima koji podrazumijevaju međusobno poštivanje, pomaganje, privrženost, održavanje skladnih odnosa uz razvijanje i ispoljavanje najboljih osobina, pri tome imajući u vidu posebno obavezu zaštite djece, poštivanje ravnopravnosti spolova i dobrovoljnost stupanja u brak i vanbračnu zajednicu. U međusobnim odnosima članovi porodice poštivat će prava, slobode i sigurnost drugih članova porodice na način da ih neće ograničavati, onemogućavati ili sprečavati u ostvarivanju njihovih prava i sloboda koje članovi porodice imaju prema postojećim propisima.

Član porodice suzdržat će se od povrede fizičkog ili psihičkog integriteta drugog člana porodice, povre-

de i diskriminacije po osnovu spola i uzrasta i od stavljanja u stanje potčinjenosti po bilo kom osnovu.

ČLAN 6. - POJAM NASILJA U PORODICI

Nasilje u porodici je bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima, ili propuštanje dužnog činjenja i pažnje koje ozbiljno sputavaju članove porodice da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti u javnoj ili privatnoj sferi života.

Radnje nasilja u porodici, u smislu stava 1. ovog člana, su:

- 1) svaka primjena fizičke sile ili psihičke prinude na fizički ili psihički integritet člana porodice,
- 2) svako postupanje jednog člana porodice koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili ekonomsku štetu,
- 3) prouzrokovanje straha ili osobne ugroženosti ili

povrede dostojanstva člana porodice ucjenom ili drugom prinudom,

4) fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira

da li je nastupila fizička povreda ili nije,

5) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice od drugog člana porodice,

5) seksualno uznemiravanje i uznemiravnje drugog člana porodice u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini («Službeni glasnik BiH», broj 16/03),

6) uhođenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja drugog člana porodice,

7) oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu ili pokušaj da se to učini,

8) propuštanje dužne pažnje, nadzora prema drugom članu porodice ili nepružanje pomoći i zaštite tom članu porodice iako za to postoji obaveza prema zakonu i moralu što može imati za

posljedicu ili osjećaj fizičke, psihičke ili ekonomsko-socijalne ugroženosti tog člana porodice.

ČLAN 7. - PRIJAVLJIVANJE NASILJA U PORODICI

Zdravstveni i socijalni radnici, nastavnici, vaspitači, medicinske, obrazovne i druge ustanove i organi, kao i nevladine organizacije, koji u obavljanju svoje dužnosti saznaju za učinjeno nasilje u porodici, dužni su odmah po saznanju prijaviti učinjeno nasilje u porodici nadležnoj policijskoj upravi.

Prijavu iz stava 1. ovog člana dužni su dostaviti i članovi porodice, kao i svaki građanin koji sazna za učinjeno nasilje u porodici, a posebno ako je žrtva nasilja maloljetna osoba.

Osobe iz st. 1. i 2. ovog člana su ovlašteni podnosioci zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Osoba koja ne izvrši obavezu prijavljivanja nasilja u porodici čini prekršaj.

III - SANKCIJE ZA ZAŠTITU OD NASILJA U PORODICI

ČLAN 8. - VRSTE I SVRHA PREKRŠAJNIH SANKCIJA

Prekršajne sankcije za zaštitu od nasilja u porodici su zaštitne mjere.

Svrha propisivanja, izricanja i primjene prekršajnih sankcija je osobna zaštita porodice i njenih članova - žrtava nasilja, osiguranje ostvarivanja i razvijanja zdravog i harmoničnog života unutar porodice, te poštivanje pravnog sistema.

IV - ZAŠTITNE MJERE

ČLAN 9. - VRSTE ZAŠTITNIH MJERA

Učiniocima nasilja u porodici mogu se izreći sljedeće zaštitne mjere:

- 1) udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor,
- 2) zabrana približavanja žrtvi nasilja,

- 3) osiguranje zaštite osobe izložene nasilju,
- 4) zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- 5) obaveza psihosocijalnog tretmana,
- 6) obavezno liječenje od ovisnosti.

ČLAN 10. - SVRHA ZAŠTITNIH MJERA

Svrha zaštitnih mjera je sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici, otklanjanje posljedica učinjenog nasilja i poduzimanje efikasnih mjera preodgoja nasilnika i otklanjanje okolnosti koje pogoduju ili podstiču izvršavanje novih prekršaja nasilja u porodici.

ČLAN 11. - UDALJENJE IZ STANA, KUĆE ILI NEKOG DRUGOG STAMBENOG PROSTORA I ZABRANA VRAĆANJA U STAN, KUĆU ILI NEKI DRUGI STAMBENI PROSTOR

Zaštitna mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor može se izreći osobi koja je učinila nasilje prema članu porodice sa

kojim živi u stanu, kući ili nekom drugom stambenom prostoru, ako sud za prekršaje ocijeni da postoji opasnost da bi bez provođenja ove mjere učinilac mogao ponovo učiniti nasilje.

Osoba kojoj je izrečena mjera iz stava 1. ovog člana dužna je odmah napustiti stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, po potrebi, uz prisutnost policijskog službenika.

Mjera iz stava 1. ovog člana određuje se u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca niti duže od šest mjeseci.

Propis o načinu provedbe mjere iz stava 1. ovog člana donijet će federalni ministar unutrašnjih poslova u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

ČLAN 12. - ZABRANA PRIBLIŽAVANJA ŽRTVI NASILJA U PORODICI

Zaštitna mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja u porodici može se izreći osobi koja je učinila nasilje u porodici ako postoji opasnost da bi ponovo mogla učiniti nasilje u porodici.

U rješenju kojim sud izriče mjeru zabrane približavanja žrtvi nasilja u porodici, sud će odrediti mjesta ili područja, te udaljenost ispod koje se učinilac ne smije približiti žrtvi nasilja u porodici.

Mjera iz stava 1. ovog člana određuje se u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca niti duže od jedne godine.

Propise o načinu provedbe mjere iz stava 1. ovog člana donijet će federalni ministar unutrašnjih poslova u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

ČLAN 13. - OSIGURANJE ZAŠTITE OSOBE IZLOŽENE NASILJU

Zaštitna mjera osiguranja zaštite osobe izložene nasilju kojoj je život u opasnosti može se izreći za osobu koja je izložena nasilju radi njene fizičke zaštite i osiguranja da može ostvariti svoja prava ili interese bez straha i opasnosti po ugrožavanje svog života.

Zaštitnom mjerom iz stava 1. ovog člana osobi izloženoj nasilju osigurava se:

- 1) privremeni smještaj i zbrinjavanje u socijalnim ili drugim centrima (kućama spasa) ili kod drugih porodica, odnosno na drugim pogodnim mjestima,
- 2) pravo na privremeno izdržavanje iz alimentacionog fonda.

Pri izricanju ove mjere sud za prekršaje izdat će nalog odgovorajućoj ustanovi ili centru da primi na privremeni smještaj i zbrinjavanje žrtvu nasilja do provedbe mjere iz člana 11. ovog Zakona.

ČLAN 14. - ZABRANA UZNEMIRAVANJA ILI UHOĐENJA OSOBE IZLOŽENE NASILJU

Zaštitna mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja može se izreći osobi koja nasilje čini uznemiravanjem ili uhođenjem, a postoji opasnost da bi ponovo mogla uznemiravati ili uhođiti osobe iz stava 1. člana 5. ovog Zakona.

Mjera iz stava 1. ovog člana određuje se u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca niti du-

že od jedne godine.

Propise o načinu provedbe mjere iz stava 1. ovog člana donijet će federalni ministar unutrašnjih poslova u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

ČLAN 15. - OBAVEZNI PSIHOSOCIJALNI TRETMAN

Zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana može se izreći učiniocu nasilja u porodici radi otklanjanja njegovog nasilničkog ponašanja ili ako postoji opasnost da se ono ponovi.

Mjera iz stava 1. ovog člana traje do prestanka razloga zbog kojeg je određena, a ne može trajati duže od dvije godine.

Propise o načinu i mjestu provedbe mjere iz stava 1. ovog člana donijet će federalni ministar rada i socijalne politike, uz saglasnost federalnog ministra zdravstva u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

ČLAN 16. - OBAVEZNO LIJEČENJE OD OVISNOSTI

Zaštitnu mjeru obaveznog liječenja od ovisnosti sud za prekršaje izreći će nasilnoj osobi koja je nasilje učinila pod uticajem ovisnosti od alkohola, opojnih droga ili drugih psihotropnih supstanci, ako postoji opasnost da se nasilje ponovi.

Mjera iz stava 1. ovog člana određuje se u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca niti duže od dvije godine.

Propise o načinu i mjestu provedbe mjere iz stava 1. ovog člana donijet će federalni ministar zdravstva u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

ČLAN 17. - IZRICANJE ZAŠTITNIH MJERA

Zaštitne mjere izriče sud za prekršaje prema mjestu prebivališta žrtve nasilja u vrijeme podnošenja prijedloga za izricanje mjere, odnosno zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

ČLAN 18. - PODNOŠENJE ZAHTJEVA ZA IZRICANJE ZAŠTITNIH MJERA

Zaštitne mjere mogu se izreći na zahtjev osobe izložene nasilju, odnosno njezinog opunomoćnika, ili na zahtjev policije, tužilaštva, organa starateljstva, vladinih i nevladinih organizacija ili po službenoj dužnosti.

Zaštitna mjera iz člana 12. ovog Zakona izriče se po službenoj dužnosti.

Zaštitne mjere iz čl. 11. do 16. ovog Zakona izriču se u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca niti duže od dvije godine, računajući od dana pravomoćnosti rješenja, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.

ČLAN 19. - OBAVEZE SUDA ZA PREKRŠAJE I ORGANA STARATELJSTVA

Prilikom izricanja zaštitne mjere sud za prekršaje vodit će računa o svrsi i težini izrečene mjere, njejoj efikasnosti, a, prema potrebi, tu mjeru može zamijeniti drugom zaštitnom mjerom.

Organ starateljstva dužan je voditi evidenciju o izrečenim zaštitnim mjerama u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, pratiti izvršenje, izvještavati sud za prekršaje o izvršenju mjere, predložiti prekid ili produženje ili zamjenu mjere drugom mjerom.

Organ starateljstva dužan je dostaviti sudu izvještaj o izvršenju zaštitne mjere najkasnije u roku od šest mjeseci, a na zahtjev suda, prema potrebi, i ranije. Ako ocijeni da je neophodno da se žrtva od nasilja u porodici bez odlaganja zaštiti, sud za prekršaje može izreći odgovarajuću zaštitnu mjeru kao samostalnu prekršajnu sankciju po saslušanju učionica nasilja, ne čekajući okončanje prekršajnog ili krivičnog postupka.

Protiv izrečene zaštitne mjere iz stava 1. ovog člana dozvoljena je žalba u roku od tri dana od dana prijema rješenja, a žalba ne odlaže izvršenje rješenja.

Rješenjem o prekršaju utvrđuje se trajanje zaštitne mjere koja je izrečena nasilnoj osobi i čije trajanje počinje teći od dana pravomoćnosti rješenja, s tim

da se u trajanje mjere uračunava i vrijeme trajanja mjere koja je istekla, ako je mjera bila izrečena po hitnom postupku.

V - KAZNE NE ODREDBE

ČLAN 20. - PREKRŠAJ

Novčanom kaznom u iznosu od 1.000,00 KM do 5.000,00 KM ili kaznom zatvora od najmanje 50 dana kaznit će se za prekršaj službena osoba koja ne prijavi policiji da su učinjene radnje nasilja u porodici iz člana 6. stav 2. ovog Zakona.

VI - ODGOVORNOST ZA NEPOSTUPANJE PO ZAŠTITNIM MJERAMA

ČLAN 21. - NEPOSTUPANJE PO IZREČENIM ZAŠTITNIM MJERAMA

Nasilna osoba u porodici dužna je postupiti u skladu sa izrečenom zaštitnom mjerom.

Novčanom kaznom u iznosu od 2.000,00 KM do 10.000,00 KM kaznit će se za prekršaj osoba koja

ne postupi prema izrečenoj zaštitnoj mjeri.

Protiv rješenja iz stava 2. ovog člana dozvoljena je žalba u roku od tri dana od dana prijema rješenja, a žalba ne odlaže izvršenje rješenja.

VII - ZAVRŠNA ODREDBA

ČLAN 22. - STUPANJE NA SNAGU ZAKONA

Ovaj Zakon stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u «Službenim novinama Federacije BiH», a primjenjivat će se istekom roka od šest mjeseci od dana stupanja na snagu.

ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI REPUBLIKE SRPSKE

*Napomena: U momentu ulaska u štampu ovog Vodiča, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske se nalazi u formi prijedloga pred Narodnom skupštinom Republike Srpske. U proceduri us-

vajanja ovog Zakona moguće njegove značajne izmjene, s obzirom na brojne primjedbe nevladinih organizacija. Radi toga, odlučile smo da prijedlog Zakona ne unosimo u Vodič, već da ga uključimo u naredno izdanje, ukoliko bude usvojen.

Prijedlog Zakona predviđa uvođenje sljedećih zaštitnih mjera: 1. udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, 2. zabrana približavanja žrtvi nasilja, 3. osiguranje zaštite lica izloženog nasilju, 4. zabrana uznemiravanja ili uhođenja lica izloženog nasilju, 5. obaveza psihosocijalnog tretmana, i 6. obavezno liječenje od ovisnosti.

KOJE NEVLADINE ORGANIZACIJE SE BAVE ZAŠTITOM ŽRTAVA NASILJA I KAKO VAM ONE MOGU POMOĆI?

UDRUŽENE ŽENE/HCA BANJA LUKA

Projekat "Žena i pravo" - besplatna pravna i psihosocijalna pomoć za žene i djecu žrtve nasilja

Adresa: Kalemegdanska 18, 78000 Banja Luka

Telefon: 051 458 852

Faks: 051 458 851

SOS telefon: 051 458 851

Jedinstveni broj SOS telefona za Republiku Srpsku: 1 2 6 4 (svaki dan od 09:00 do 21:00 čas i vikendom od 17:00 do 21:00 čas)

Aktivnosti: pružanje podrške ženama i djeci žrtvama nasilja kroz pravne savjete, mogućnost zastupanja na sudu, podršku socijalne radnice i kliničke psihologinje, organizovanje diskusionih grupa podrške

ženama žrtvama nasilja i podrška SOS telefona. U završnoj fazi je otvaranje sigurne kuće za žene i djecu žrtve nasilja u Banja Luci.

UDRUŽENJE PORODIČNIH TERAPEUTA "PRO FAMILIA" BANJA LUKA

Adresa: Mačvanska 10, 78000 Banja Luka

Telefon: 051 469 827

Aktivnosti: programi prevencije i tretmana nasilja u porodici, porodično savjetovalište.

UDRUŽENJE GRAĐANA "PRO ET CONTRA" PRIJEDOR

Adresa: 4 juli bb, 79000 Prijedor

Telefon: 052 234 826

Aktivnosti: ne rade direktno sa ženama žrtvama nasilja ali sprovode različite vrste aktivnosti namjenjene na poboljšanje rada institucija (policije, centra za socijalni rad, sudova i sl.)

UDRUŽENJE GRAĐANA BUDUĆNOST MODRIČA

Adresa: Trg Jovana Raškovića bb, 74480 Modriča

Telefon: 053 820 700

Faks: 053 820 701

SOS telefoni za žrtve nasilja:

053 820 700, svaki dan od 16:00 - 21:00

Jedinstveni broj SOS telefona za Republiku Srpsku
1 2 6 4

Aktivnosti: pružanje pravne pomoći, individualna i grupna psihosocijalna terapija žene i djecu žrtve nasilja i njihova direktna zaštita kroz obezbjeđivanje smještaja u sigurnoj kući - skloništu u Modriči. Informacije o mogućnostima zaštite i smještaju u sigurnoj kući možete takođe dobiti u policijskim stanicama u Modriči i cjelokupnoj regiji.

UDRUŽENJE ŽENA AMICA TUZLA

Adresa: Klosterska 13, 75000 Tuzla

Telefon: 035 248 910; 035 248 911

SOS telefon: 035 251 666

Aktivnosti: različiti vidovi psihosocijalne podrške

kroz terapije i edukativne radionice. Pomoć SOS telefona za sve kategorije stanovništva, posebna podrška za žene i djecu žrtve nasilja.

SUMMEJA TRAVNIK

Adresa: Kastel Varoš 66, 72270 Travnik

Telefon: 030 511 779

Aktivnosti: pravna pomoć, medicinska pomoć, psihosocijalna pomoć

UDRUŽENJE ŽENA BISER TRAVNIK

Adresa: Ilhamije 15/a, 72270 Travnik

Telefon: 030 616 868

Faks: 030 518 648

Aktivnosti: SOS telefonska služba za pravnu i psihološku pomoć, različiti vidovi servisne pomoći ženama.

CENTAR INFORMATIVNO PRAVNE POMOĆI ZVORNIK

Adresa: Hotel "Drina", ul. Svetog Save bb, 75400
Zvornik

Telefon: 056 210 412, mob. 061 520 338

Aktivnosti: pružanje besplatne pravne pomoći,
zaštita ženskih ljudskih prava.

FORUM ŽENA BRATUNAC

Adresa: Svetog Save bb, 75420 Bratunac
Telefon: 056 882 143

Aktivnosti: pravna i psihosocijalna pomoć

CENTAR ZA PRAVNU POMOĆ ŽENAMA ZENICA

Adresa: Mejdandžik 9, 72000 Zenica
Telefon: 032 402 049

Aktivnosti: pružanje besplatne pravne i psihološke
pomoći za žene kod kojih su uočena kršenja pojedini-
načnih prava i zbog kojih one trpe negativne poslje-
dice, edukacija i informisanje žena o osnovnim pra-

vima i mehanizmima samozaštite u slučajevima ug-
rožavanja njihovih prava.

ŽENA BIH MOSTAR

Adresa: Trg Ivana Krndelja 3 , 88104 Mostar
Telefon: 036 550 339

SOS telefon za žene žrtve nasilja: 036 580 380

Aktivnosti: podrška SOS telefona, pružanje bes-
platne pravne i psihološke pomoći za žene žrtve nasilja u porodici i žrtve trgovine ljudima, direktna zaštita kroz obezbjeđivanje smještaja u Sigurnoj kući žrtvama nasilja u porodici i žrtvama trgovine ljudima

VIVE ŽENE TUZLA

Adresa: Alekse Šantića bb, 75000 Tuzla
Telefoni: 035 251 286

Aktivnosti: Pravna i psihosocijalna pomoć za žene i djecu žrtve nasilja

VAŠA PRAVA TUZLA

Adresa: Rudarska 72, 75000 Tuzla

Telefon: 035 281 023

Aktivnosti: Besplatna pravna pomoć

CENTAR ZA ŽENE BREZA BREZA

Adresa: Šehidska 14, 71370 Breza

Telefon: 032 783 767

Aktivnosti: pomoć i podrška ženama koje su preživjele neku traumu ili bile izložene nasilju, da emotivno ojačaju i osposobe se za samostalno rješavanje svojih problema, pružanje psihosocijalne pomoći.

HUMANITARNA ORGANIZACIJA HORIZONT TUZLA

Adresa: Borić 3, 75000 Tuzla

SOS telefon: 035 251 530 (rad SOS telefona od 8 - 16 časova)

Aktivnosti: individualna i grupna psihoterapija za žene žrtve nasilja u porodici i žene sa psihološkom traumom, porodično i bračno savjetovalište, preven-

cija asocijalnog ponašanja mladih, podrška SOS telefona.

UDRUŽENJE ŽENA MEDICA ZENICA - CENTAR ZA TERAPIJU ŽENA

Adresa: Mokušnice 10, 72000 Zenica

Telefon: 032 463 512 (centrala), 032 463 513, 032 463 515

SOS Telefon za žene i djecu žrtve nasilja
032 463 514

Aktivnosti: adekvatna pravovremena i besplatna pomoć i podrška ženama kroz servisne usluge za žene žrtve nasilja u porodici, psihosocijalna pomoć u Centru za terapiju žena kroz psihološko i psihijatrijsko savjetovalište i SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja.

NEVLADINA ORGANIZACIJA "SUNCE" BUGOJNO

Adresa: Bosanska 32, Bugojno

Telefon: 030 251 998

Aktivnosti: Psihosocijalna pomoć

UDRUŽENJE ŽENA KONJIC

Adresa: Maršala Tita bb, Konjic

HUMANITARNO DRUŠTVO PRIJATELJICE TUZLA

Adresa: Druge tuzlanske brigade 19/1, 75000 Tuzla
Telefon: 035 245 210, 245 211, 245 212

Aktivnosti: pružanje psihosocijalne, edukativne i savjetodavne podrške ženama i djeci, pravna pomoć, borba protiv nasilja u porodici.

CENAR ZA ŽENE "ŽAR" SARAJEVO

Adresa: Odobašina 10, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 205 010

Aktivnosti: pružanje pravne pomoći ženama.

UDRUŽENJE ŽENA "ŽENE SA UNE" BIHAĆ

Adresa: Krupska 26, 77000 Bihać
Telefon: 037 220 855
SOS telefon za žrtve nasilja: 062 135 213

Aktivnosti: psihosocijalna pomoć i SOS telefon za žene žrtve nasilja.

STOPE ZNANJA VELIKA KLADUŠA

Adresa: Hašima Okanovića, Velika Kladuša
Telefon: 037 773 281

Faks: 037 773 282, 772 448

Aktivnosti: psihosocijalna pomoć

ŽENE ŽENAMA SARAJEVO

Adresa: Derebent 41, 71000 Sarajevo
Telefoni: 033 554 215, 554 216

Aktivnosti: emocionalna i psihološka podrška ženama žrtvama nasilja, savjetovalište - Nasilje nad ženama - senzibilizacija i prevencija.

CENTAR ZA PRAVNU POMOĆ ŽENAMA KAKANJ

Adresa: *sjedište u Zenici
Telefon: 032 402 049

MEDICA 3 - VISOKO

Adresa: Kralja Tvrtka 14, Visoko
Telefon: 032 735 145

Aktivnosti: psihosocijalno savjetovalište za žene i djecu

LI - WOMAN LIVNO

Telefon: 034 200 166

Aktivnosti: psihosocijalna pomoć

"DUVANJKE" DUVNO

Adresa: Kralja Zvonimira bb, Duvno

Telefon: 034 353 847, 353 049

Aktivnosti: psihosocijalna pomoć za žene

ADL BARCELONA SARAJEVO

Adresa: Bravadžiluk bb, 71000 Sarajevo

Telefon: 033 236 899, 237 240

SOS Crvena linija, telefon za žrtve nasilja: 033 222 000

Informativni Zeleni telefon, telefon za žrtve svih oblika nasilja prema polu: 033 223 366 (od 10:00 do 18:00 časova)

Aktivnosti: Smještaj žrtve porodičnog nasilja u ustanovu "Sigurna kuća", terapijski, psihosocijalni tretman koji uključuje (individualnu, grupnu, i po potrebi medikamentoznu terapiju) koja se provodi se

svakodnevno, radno okupacione aktivnosti (šivenje, vezenje), edukaciono-kreativne aktivnosti sa kategorijom djece (učenje rada na računaru, crtanje i sl.), pružanje pravne, socijalne, medicinske, školske i drugih vidova potrebne pomoći žrtvama nasilja u porodici u koordinaciji sa nadležnim ustanovama a u cilju ostvarenja ličnih prava žrtve, nastavak terenskih posjeta žrtvi po izlasku iz ustanove u cilju daljeg nastavka terapijskog rada sa oba supružnika na saniranju daljih poremećaja porodičnih odnosa kao i na izgradnji nenasilne komunikacije. Navedene posjete realizira mobilni tim "Sigurne kuće" u koordinaciji sa mjesno nadležnom Službom socijalne zaštite Kantona Sarajevo.

LARA BIJELJINA

Adresa: Beogradska 38, 76300 Bijeljina

Telefon: 055 220 255

SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u porodici:
1 2 6 4 (rad SOS telefona od 09:00 do 17:00 časova)

Aktivnosti: Direktna pomoć ženama i djevojkama žrtvama trgovine ljudima u BiH kroz obezbjeđivanje smještaja u Sigurnu kuću u Bijeljini. Besplatna pravna pomoć i podrška ženama žrtvama trgovine ljudima i žrtvama nasilja u porodici.

CENTAR ZA PRAVNU POMOĆ ŽENAMA TEŠANJ

Telefon: 061 596 006

ŽENSKI CENTAR TREBINJE

Adresa: Tržni centar 17/9 I, Lamela "A" I sprat,
Trebinnie

Telefon: 059 225 767

SOS telefon: 1 2 6 4 (dežurstva volonterki svaki dan
od 18:00 do 22:00 časova)

Aktivnosti: pravna i psihosocijalna pomoć ženama

žrtvama nasilja, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja u porodici.

KOJE INSTITUCIJE SE BAVE ZAŠTITOM ŽRTAVA NASILJA I KAKO VAM ONE MOGU POMOĆI?

ZDRAVSTVENE USTANOVE - REPUBLIKA SRPSKA

DOM ZDRAVLJA BANJA LUKA - CENTAR ZA MENTALNO ZDRAVLJE BANJA LUKA

Adresa: Slobodana Kokanovića b.b. (naselje Dolac)
Banja Luka

Telefon: 051 309 080

Aktivnosti: Služba koja djeluje u okviru sistema zdravstvene zaštite građana. U okviru svojih aktivnosti imaju pomoć psihologa, socijalnog radnika i psihijatra. Imaju oformljen tim stručnjaka koji radi pojedinačne i grupne terapije. Rade sa svim kate-

gorijama stanovništva i nisu isključivo usmjereni samo na rad sa ženama i djecom žrtvama nasilja u porodici.

Postupak: Ukoliko ste zdravstveno osigurani, potrebno je da od porodičnog ljekara dobijete uputnicu za pomoć Centra. Takođe je potrebno da nazovete predhodno telefonom i zakažete termin. Ukoliko niste zdravstveno osigurani i u slučaju da nemate uputnicu od vašeg ljekara, usluge Centra ćete morati platiti.

POLIKLINIKA - SLUŽBA HITNE POMOĆI BANJA LUKA

Adresa: Zdrave Korde 1, 78000 Banja Luka
Telefon: 051 124

Pružanje sve vrste hitnih medicinskih usluga i pregleda za građane. Žrtve nasilja im se mogu obratiti za pomoć u trenucima akutnog nasilja.

ZDRAVSTVENE USTANOVE - FEDERACIJA BIH

ZENICA

DOM ZDRAVLJA - CENTRALNA AMBULANTA

Adresa: Fra Ivana Jukića 5, Zenica
Telefon: 032 413 416

DOM ZDRAVLJA - AMBULANTA STRANJANI

Adresa: Stranjani bb, Stranjani
Telefon: 032 434 303

SLUŽBA HITNE POMOĆI

Telefon: 032 124

TUZLA

JAVNA ZDRAVSTVENA USTANOVA DOM ZDRAVLJA TUZLA

Adresa: Albina Herljevića 1, Tuzla
Telefon: 035 286 366, 280 075, 286 153 Direktor
032 282 558

**JAVNA ZDRAVSTVENA USTANOVA DOM
ZDRAVLJA - CENTAR PORODIČNE MEDICINE**

Adresa: Potočka mahala 14, Gornja Tuzla
Telefon: 035 391 316

**JAVNA ZDRAVSTVENA USTANOVA - AMBU-
LANTA SLAVINOVIĆI**

Adresa: Mahmuta Bušatlije Buše bb, Tuzla
Telefon: 035 225 858

TRAVNIK

**DOM ZDRAVLJA TRAVNIK - CENTAR ZA MEN-
TALNO ZDRAVLJE**

Adresa: Kalibunar, Travnik
Telefon: 030 511 629

**DOM ZDRAVLJA TRAVNIK - SLUŽBA ZA
ZDRAVSTVENU ZAŠTITU DJECE**

Adresa: Ulica Vezira 1, Travnik
Telefon: 030 511 770

JAVNA USTANOVA DOM ZDRAVLJA TRAVNIK

Adresa: Ulica Vezira 1, Travnik
Telefoni: 030 540 981, 540 982

BIHAĆ

PRIMARNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Adresa: Bihaćke republike bb, Bihać
Telefon: 037 310 714

AMBULANTA OZIMICE I

Adresa: Ozimice, Bihać
Telefon: 037 223 308

MEDICINSKI CENTAR BIHAĆ

Adresa: Neimenovana ulica, Bihać
Telefon: 037 312 419

POLIKLINIKA BIHAĆ

Adresa: Armije BiH, Bihać
Telefon: 037 312 423

HITNA POMOĆ BIHAĆ

Telefon: 037 124

DOM ZDRAVLJA LIVNO

Telefon: 034 201 350

DOM ZDRAVLJA DUVNO

Telefon: 034 356 100

DOM ZDRAVLJA GORAŽDE

Adresa: Zdravstvenih radnika bb, Goražde

Telefon: 038 221 072

TEŠANJ**JAVNA USTANOVA DOM ZDRAVLJA IZUDIN****MULABEĆ IZO**

Adresa: Osmana Pobrića, Tešanj

Telefon: 032 650 239

AMBULANTA TEŠANJKA

Adresa: Tešanjka bb, Tešanj

Telefon: 032 662 455

DOM ZDRAVLJA BREZA

Adresa: Šehidska ulica bb, Breza

Telefoni: 032 783 288, 783 289

Hitna pomoć: 032 124

DOM ZDRAVLJA BUGOJNO

Adresa: Nugle I, II 0, Bugojno

Telefon: 030 251 279

OPĆA BOLNICA KONJIC

Telefon: 036 729 369

Dom zdravlja i Hitna pomoć Velika Kladuša

Telefon: 037 770 147

KAKANJ

DOM ZDRAVLJA KAKANJ

Adresa: Dobojska, Kakanj

Telefon: 032 558 786

HITNA MEDICINSKA POMOĆ

Adresa: Zeničkog partizanskog odreda 72, Kakanj

Telefon: 032 554 495

DOM ZDRAVLJA VISOKO

Adresa: Branilaca Bosne 22, Visoko

Telefoni: 032 735 170, 735 260, 738 549, 738 777,
740 148

DOM ZDRAVLJA KLJUČ

Adresa: Šehićka 1, Ključ

Telefoni: Centrala 037 661 384, Hitna 037 662 662,

HITNA MEDICINSKA POMOĆ 124

CENTRI ZA SOCIJALNI RAD - REPUBLIKA SRPSKA

OSNOVNE FUNKCIJE

Institucija sa javnim ovlaštenjima - starateljstvo, porodični odnosi, usvojenje, krivičnopravni tretman maloljetnih prestupnika i rješavanje u prvom stepenu u pravima iz socijalne i dječje zaštite.

Istraživanje potreba u lokalnoj zajednici - praćenje i proučavanje socijalnih potreba i problema, identifikovanje korisnika, planiranje, projektovanje i organizovanje socijalnih akcija, lobiranje i informisanje.

Preventivni programi u zajednici - maloljetnička delikvencija, bolesti zavisnosti, nasilje u školama, nasilje u porodici i sl.

Aktivnosti oko pokretanja inicijativa, stručne podrške, koordinacije aktivnosti na sprovođenju socijalne zaštite u gradu, te supervizije i monitoringa realizacije usluga - potiče razvoj mješovitog sistema usluga, osnažuje razvoj aktivnosti inicijativnih grupa građana, udruženja korisnika i nevladinog sektora.

FUNKCIJA SAVJETOVALIŠTA ZA BRAK I PORODICU

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANJA LUKA

Adresa: Svetozara Markovića "C", 78000 Banja Luka
Telefon: 051 319 960, 051 316 014 (faks)

Pružanje socijalne i psihološke podrške timova socijalnih radnika, psihologa i porodičnih terapeuta, služba koja sprovodi obavezan postupak mirenja bračnih drugova u slučaju postojanja maloljetne djece.

PROCEDURE

Nasilje nad odraslim osobama - prijavljuje se Centru za socijalni rad Banja Luka onom socijalnom radniku koji je zadužen za mjesnu zajednicu gdje se nasilje dogodilo.

Nasilje nad maloljetnim osobama - prijavljuje se Centru za socijalni rad Banja Luka, sobe br. 2 i br. 4

Pravo na dječiji dodatak - ostvaruje se putem Centra za socijalni rad Banja Luka, a zahtjev se podnosi onom socijalnom radniku koji je zadužen za mjesnu zajednicu u kojoj živi osoba koja traži ostvarenje prava.

Pravo na tuđu njegu i pomoć - ostvaruje se putem Centra za socijalni rad Banja Luka, a zahtjev se podnosi onom socijalnom radniku koji je zadužen za mjesnu zajednicu u kojoj živi lice koje traži pravo na tuđu njegu i pomoć.

Razvodi brakova - procedura mirenja - ako osoba koja želi razvod braka ima maloljetnu djecu, da bi uopšte mogla podnijeti tužbu za razvod braka, mora proći obaveznu proceduru mirenja pri Centru za socijalni rad Banja Luka. U ovom postupku strane moraju lično učestvovati tj. nije moguće zastupanje preko ovlaštenog zastupnika - advokata. Osobe koje pokreću proceduru se trebaju javiti u sobe br. 2 i br. 3

Starateljstvo nad maloljetnim licima - ako osoba traži starateljstvo nad maloljetnim licem, može podnijeti zahtjev Centru za socijalni rad Banja Luka, sobe br. 4 i br. 23

Starateljstvo nad odraslim licima - ako osoba traži starateljstvo nad odraslim licem, može podnijeti zahtjev Centru za socijalni rad Banja Lukam onom referentu koji je zadužen za mjesnu zajednicu u kojoj živi lice nad kojim se traži starateljstvo.

Smještaj u ustanove (dnevni boravak, starački dom, hraniteljske porodice) - osoba koja želi podnijeti zahtjev za smještaj u ustanove, može se obratiti socijalnom radniku koji je zadužen za mjesnu zajednicu u kojoj živi lice za koje se traži smještaj.

MALOLJETNIČKA DELIKVENCIJA

CENTAR ZA RAD SA MALOLJETNIM DELIKVENTIMA "ČUKA"

Adresa: Mačvanska 10, 78000 Banja Luka (u krugu Psihijatrije)

Telefon: 051 430 070

Kontakt osoba: Nikola Dorontić - socijalni radnik

KONTAKTI CENTARA ZA SOCIJALNI RAD - REPUBLIKA SRPSKA

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BJELJINA

Adresa: Potporučnika Smajića 18, 75000 Bijeljina
Telefon: 055 226 150

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BILEĆA

Adresa: Kralja Aleksandra 34, 89230 Bileća
Telefon: 059 370 557

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BRATUNAC

Adresa: Ulica Svetog Save bb, 71240 Bratunac
Telefon: 056 882 136

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ČAJNIČE

Adresa: Đenerala Draže 3, 73280 Čajniče
Telefon: 058 310 030

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ČELINAC

Adresa: Vojvode Mišića 25, 78240 Čelinac
Telefon: 051 552 613

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD DERVENTA

Adresa: Trive Vujovića 13, 74400 Derventa
Telefon: 053 333 162

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD DOBOJ

Adresa: Kralja Dragutina 60, 74000 Doboj
Telefon: 053 203 650

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GACKO

Adresa: Nemanjina 7, 89240 Gacko
Telefon: 059 464 376

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BOSANSKA GRA- DIŠKA/GRADIŠKA

Adresa: Kozarskih ustanika bb, 78400 Gradiška
Telefon: 051 814 853, 051 813 118

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KOTOR VAROŠ

Adresa: Cara Dušana 7, 78220 Kotor Varoš

Telefon: 051 785 169

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BOSANSKA DUBICA/KOZARSKA DUBICA

Adresa: Mihajla Pupina bb, 79240 Kozarska Dubica

Telefon: 052 420 241

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SRBAC

Adresa: Mome Vidovića 21, 78240 Srbac

Telefon: 051 741 578

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD FOČA/SRBINJE

Adresa: Njegoševa bb, 73300 Foča

Telefon: 058 220 870

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SREBRENICA

Adresa: Maršala Tita 2, 75430 Srebrenica

Telefon: 056 386 976

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SRPSKA KOSTAJNICA

Adresa: Svetosavska bb, 79224 Srpska Kostajnica

Telefon: 052 663 026

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BOSANSKI BROD/SRPSKI BROD

Adresa: Svetoga Save bb,

Telefon: 053 620 730

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GORAŽDE/SRPSKO GORAŽDE

Adresa: Naselje Kopači - Ustiprača, 73110 Goražde

Telefon: 058 432 050

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SRPSKO SARAJEVO

Adresa: Mladičko Polje bb, 71123 Srpsko Sarajevo

Telefoni: 057 320 930, 676 306

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ŠAMAC

Adresa: Nikole Pašića bb, 76230 Šamac
Telefon: 054 611 125

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ŠIPOVO

Adresa: Nikole Tesle,
Telefon: 050 371 455

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD LAKTAŠI

Adresa: Kanal bb, 78250 Laktaši
Telefon: 051 830 306

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD LOPARE

Telefon: 055 671 199

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD LJUBINJE

Adresa: Svetosavska 20, 88380 Ljubinje
Telefon: 059 630 210

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD MILIĆI

Telefon: 056 410 810

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD MODRIČA

Adresa: Trg Jovana Raškovića bb, 74480 Modriča
Telefon: 053 810 737

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD NEVESINJE

Adresa: Nevesinjskih ustanika bb, 88280 Nevesinje
Telefon: 059 610 210

**CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BOSANSKI NO-
VI/NOVI GRAD**

Adresa: Vidovdanska 10, 79220 Novi Grad
Telefon: 052 751 534

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PALE

Adresa: Dobroslava Ječića bb, Pale
Telefon: 057 223 255

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PRIJEDOR

Adresa: Oslobođilaca 8, 79101 Prijedor
Telefon: 052 231 967, 052 211 554

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PRNJAVOR

Adresa: Svetosavska 10, 78430 Prnjavor
Telefon: 051 663 447

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ROGATICA

Adresa: Srpske sloge, Rogatica
Telefon: 058 420 540

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD RUDO

Adresa: Dragoljuba Draže Mihailovića 43, 73260
Rudo
Telefon: 058 711 590

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SOKOLAC

Telefon: 057 448 583

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TESLIĆ

Adresa: Svetog Save bb, 74240 Teslić
Telefon: 053 410 810

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TREBINJE

Adresa: Vuka Karadžića 3, 89101 Trebinje
Telefon: 059 260 201

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD UGLJEVIK

Adresa: Trg Draže Mihailovića bb, 76330 Ugljevik
Telefon: 055 772 321

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD VIŠEGRAD

Adresa: Gara Lazara bb, 73240 Višegrad
Telefon: 058 630 760

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD VLAŠENICA

Adresa: Srpskih ranjenika bb, Vlasenica
Telefon: 056 731 964

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ZVORNIK

Telefon: 056 588 145

KONTAKTI CENTARA ZA SOCIJALNI RAD - FEDE- RACIJA BIH

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ZENICA

Adresa: Saliha Cakana Mulalića, Zenica
Telefon: 032 404 948

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TRAVNIK

Adresa: Lukačka 3, Travnik
Telefon: 030 511 412
Faks: 030 511 058

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD MOSTAR

Adresa: Telčeva 2, Mostar
Telefoni: 036 551 375, 551 551, 552 638

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BIHAĆ

Adresa: Mushina Rizvića, Bihać
Telefoni: 037 220 897, 220 896, 220 899

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GORAŽDE

Adresa: Zaima Imamovića bb, Goražde
Telefon: 038 228 584

SARAJEVO

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE CENTAR

Adresa: Ismeta Mujezinovića 40, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 551 120
Faks: 033 206 384

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE STARI GRAD

Adresa: Fra Grge Martića 4, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 551 110
Faks: 033 200 348

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE NOVO SARAJEVO

Adresa: Zmaja od Bosne 65, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 717 780
Faks: 033 525 876

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE NOVI GRAD

Adresa: Gatačka 78, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 768 710
Faks: 033 541 101

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE VOGOŠĆA

Adresa: Omladinska 33, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 432 651
Faks: 033 424 440

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE ILIJAŠ

Adresa: Zlatnih ljljana 2, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 428 910
Faks: 033 400 457

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE ILIDŽA

Adresa: Dvanaesti mart 5, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 761 510
Faks: 033 625 715

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE HADŽIĆI

Adresa: Hadželi br. do 185, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 475 831
Faks:033 475 848

SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE TRNOVO

Adresa: Hadželi br. do 185, 71000 Sarajevo
Telefon: 033 439 103
Faks:033 439 103

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TEŠANJ

Adresa: Kralja Tvrtka bb, Tešanj
Telefon: 032 650 205

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BREZA

Adresa: Bogumilska 1, Breza
Telefon: 032 783 912

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BUGOJNO

Adresa: Sultan Ahmedova /61 - 134/ 86, Bugojno
Telefon: 030 251 941
Faks: 030 251 171

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KONJIC

Adresa: Maršala Tita bb, Konjic
Telefoni: 036 728 448, 726 171, 726 795

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD LIVNO

Telefon: 034 202 340, Ana Vrdoljak - direktorica

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD DUVNO

Telefon: 034 352 247

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD VELIKA KLADUŠA

Telefoni: 037 770 409, SOS telefon 037 773 911

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KAKANJ

Adresa: 309. Brdske brigade 17, Kakanj
Telefoni: 032 553 076, 553 309, 556 750

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD VISOKO

Adresa: Islamovića 2, Visoko
Telefoni: 032 735 835, 737 682

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KLJUČ

Adresa: Branilaca BiH bb, Ključ
Telefon: 037 661 585

OSNOVNI SUDOVI - REPUBLIKA SRPSKA

Osnovni sudovi imaju uredovni dan kada pružaju besplatnu pravnu pomoć za građane. Možete im se obratiti za pomoć u sastavljanju svih vrsta podnesaka sudu.

OSNOVNI SUD BANJA LUKA

Telefon: 051 314 499

OSNOVNI SUD MRKONJIĆ GRAD

Telefon: 050 211 316

OSNOVNI SUD PRNJAVOR

Telefon: 051 860 494

OSNOVNI SUD KOZARSKA DUBICA

Telefon: 052 411 224

OSNOVNI SUD GRADIŠKA

Telefon: 051 813 221

OSNOVNI SUD PRIJEDOR

Telefon: 052 211 420

OSNOVNI SUD NOVI GRAD

Telefon: 052 751 760

OSNOVNI SUD KOTOR VAROŠ

Telefon: 051 880 123

OSNOVNI SUD BIJELJINA

Telefon: 055 401 343

OSNOVNI SUD ZVORNIK

Telefon: 056 211 667

OSNOVNI SUD TREBINJE

Telefon: 059 260 507

OSNOVNI SUD NEVESINJE

Telefon: 059 260 507

OSNOVNI SUD FOČA/SRBINJE

Telefoni: 058 210 073, 210 076

OSNOVNI SUD DOBOJ

Telefon: 053 242 080

OSNOVNI SUD TESLIĆ

Telefon: 053 730 714

OSNOVNI SUD DERVENTA

Telefon: 053 331 600

OSNOVNI SUD MODRIČA

Telefon: 053 882 570

OSNOVNI SUD SRPSKO SARAJEVO

Telefon: 057 676 352

OSNOVNI SUD SOKOLAC

Telefoni: 057 448 425, 448 113

OSNOVNI SUD VLAZENICA

Telefoni: 056 730 056, 730 613

OSNOVNI SUD VIŠEGRAD

Telefon: 058 620 763

OSNOVNI SUD ROGATICA

Telefoni: 058 415 018, 415 405

OSNOVNI SUD SREBRENICA

Telefoni: 056 385 984, 385 661

OSNOVNI SUD LOPARE

Telefoni: 055 617 346, 670 041

OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKT

Telefon: 049 204 194

**SUDOVI - FEDERACIJA
BIH****OPĆINSKI SUD ZENICA**

Adresa: Trg Bosne i Hercegovine 2, Zenica

Telefoni: 032 287 133, 287 224, 287 582, 287 675

OPĆINSKI SUD TUZLA

Adresa: Maršala Tita 129, Tuzla

Telefoni: 035 252 341, 252 638

SUD ZA PREKRŠAJE TUZLA

Adresa: Maršala Tita, Tuzla

Telefoni: 035 250 081, 250 083

OPĆINSKI SUD TRAVNIK

Adresa: Ulica Vezira 2, Travnik

Telefoni: 030 512 707, 518 130, 511 053, 511 782

SUD ZA PREKRŠAJE TRAVNIK

Adresa: M. P. Kukavice, Travnik
Telefon: 030 511 828

OPĆINSKI SUD MOSTAR

Adresa: Adema Buca 20, Mostar
Telefoni: 036 580 072, 580 073, 580 074, 580 864

OPĆINSKI SUD DUVNO

Telefon: 034 352 400

SUD ZA PREKRŠAJE MOSTAR

Adresa: Rade Bitange bb, Mostar
Telefoni: 036 580 081, 580 080

OPĆINSKI SUD BIHAĆ

Adresa: Bosanska, Bihać
Telefon: 037 222 309

SUD ZA PREKRŠAJE BIHAĆ

Adresa: Bosanska, Bihać
Telefon: 037 222 280

OPĆINSKI SUD GORAŽDE

Adresa: Zaima Imamovića bb, Goražde
Telefon: 038 221168

SUD ZA PREKRŠAJE GORAŽDE

Adresa: Zaima Imamovića 3, Goražde
Telefon: 038 223 685

OPĆINSKI SUD TEŠANJ

Adresa: Maršala Tita bb, Tešanj
Telefon: 032 650 101

SUD ZA PREKRŠAJE TEŠANJ

Adresa: Osmana Pobrića bb, Tešanj
Telefon: 032 650 040

OPĆINSKI SUD BREZA

Adresa: Džemala Bijedića 2, Breza
Telefon: 032 783 648

SUD ZA PREKRŠAJE BREZA

Adresa: Bogumilska 1, Breza
Telefon: 032 783 318

OPĆINSKI SUD KONJIC

Adresa: Maršala Tita bb, Konjic
Telefoni: 036 734 231, 734 232, 729 470

SUD ZA PREKRŠAJE KONJIC

Adresa: Trg državnosti bb, Konjic
Telefon: 036 726 328

OPĆINSKI SUD KAKANJ

Adresa: Zgošćanska 74, Kakanj
Telefon: 032 553 264

SUD ZA PREKRŠAJE KAKANJ

Adresa: 309. Brdske brigade bb, Kakanj
Telefon: 032 554 922, 554 475

OPĆINSKI SUD VISOKO

Adresa: Jalija 41, Visoko
Telefon: 032 738 547
Faks: 032 735 523

SUD ZA PREKRŠAJE VISOKO

Adresa: Čabaravdića 1, Visoko
Telefon: 032 737 402

OPĆINSKI SUD KLJUČ

Adresa: Izeta Nanića 1, Ključ
Telefoni: 037 661 212, 661 019, 661 136

SUD ZA PREKRŠAJE KLJUČ

Adresa: Branilaca BiH bb, Ključ
Telefon: 037 661 056

JAVNA TUŽILAŠTVA - REPUBLIKA SRPSKA

REPUBLIČKO JAVNO TUŽILAŠTVO

Telefon: 051 218 827, 218 834

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

Telefon: 051 211 694

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

Telefon: 051 301 498

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO PRIJEDOR

Telefon: 052 231 714

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO MRKONJIĆ GRAD

Telefon: 050 211 216

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO GRADIŠKA

Telefon: 051 813 358

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO SRBAC

Telefon: 051 840 101

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO PRNJAVOR

Telefon: 051 860 490

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO KOTOR VA- ROŠ

Telefon: 051 880 125

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO NOVI GRAD

Telefon: 052 751 561

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO KOZARSKA DUBICA

Telefon: 052 410 157

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO BIJELJINA

Telefon: 055 471 152

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO BIJELJINA

Telefon: 055 402 856

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO BRČKO DISTRIKT

Telefon: 049 205 227

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO SREBRENICA

Telefon: 055 185 067

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO LOPARE

Telefon: 055 671 415

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO ZVORNIK

Telefon: 055 583 504

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO DOBOJ

Telefon: 053 241 694

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO DOBOJ

Telefon: 053 241 765

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO DERVENTA

Telefon: 053 676 743

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO MODRIČA

Telefon: 053 882 419

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO TESLIĆ

Telefon: 053 731 790

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO SRPSKO SARAJEVO

Telefon: 057 677 438

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO SRPSKO SARAJEVO

Telefon: 057 676 743

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO SOKOLAC

Telefon: 057 868 780

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO ROGATICA

Telefon: 058 475 070

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO VLAŠENICA

Telefon: 055 731 211

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO VIŠEGRAD

Telefon: 058 682 883

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO TREBINJE

Telefon: 059 224 958

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO TREBINJE

Telefon: 059 220 311

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO SRBINJE

Telefon: 058 571 901

OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO NEVESINJE

Telefon: 059 601 938

**OPŠTINSKE USTANOVE -
REPUBLIKA SRPSKA**

Svaka opštinska uprava ima službu besplatne pravne pomoći građanima.

GRADSKA UPRAVA BANJA LUKA - KANCELARIJA ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Adresa: Bulevar Vojvode Živojina Mišića bb, Zgrada Titanik u Boriku, Banja Luka

Telefon: 051 314 519 (od 8:00 - 16:00)

OPŠTINA SRBAC

Adresa: Danka Mitrova 4, 78420 Srbac

Telefon: 051 840 540

OPŠTINA SREBRENICA

Adresa: Srebreničkog odreda bb, 75430 Srebrenica

Telefoni: 056 385 320, 385 490

OPŠTINA TESLIĆ

Adresa: Karađorđeva 6, 74270 Teslić

Telefon: 053 430 714

OPŠTINA TREBINJE

Adresa: Vuka Karadžića 2, 89101

Telefon: 059 260 402

OPŠTINA TRNOVO

Adresa: Trnovo bb, 71220 Trnovo

Telefon: 057 610 120

OPŠTINA VIŠEGRAD

Adresa: Kralja Petra Prvog bb, 73240 Višegrad

Telefon: 058 620 602

OPŠTINA VLASENICA

Adresa: Svetosavska 14, 75440 Vlasenica

Telefon: 056 734 796

OPŠTINA BIJELJINA

Adresa: Trg Kralja Petra I Karađorđevića 1, 76300

Bijeljina

Telefon: 055 201 168

OPŠTINA BILEĆA

Adresa: Kralja Aleksandra 30, 89230 Bileća

Telefon: 059 372 355

OPŠTINA KOZARSKA DUBICA/BOSANSKA DUBICA

Adresa: Svetosavska bb, 79240 Kozarska Dubica

Telefon: 052 410 502

OPŠTINA GRADIŠKA

Adresa: Vidovdanska bb, 78400 Gradiška na Savi/Bosanska Gradiška

Telefon: 051 813 248

OPŠTINA KRUPA NA UNI/BOSANSKA KRUPA

Adresa: Donji dubovik bb, 79227 Krupa na Uni
Telefon: 052 480 835

OPŠTINA SRPSKI BROD/BOSANSKI BROD

Adresa: Svetog Save 39, 74450 Srpski Brod
Telefon: 053 610 116

OPŠTINA NOVI GRAD/BOSANSKI NOVI

Adresa: Petra Kočića bb, 79220 Novi Grad
Telefon: 052 751 247

OPŠTINA STARI GRAD SARAJEVO

Adresa: Crepoljsko bb, 71144 Stari Grad Sarajevo
Telefon: 057 454 801

OPŠTINA ŠAMAC/BOSANSKI ŠAMAC

Adresa: Kralja Aleksandra Karađorđevića bb,
76230 Šamac
Telefon: 054 612 419

OPŠTINA BRATUNAC

Adresa: Drinska 1, 75420 Bratunac
Telefon: 056 881 170

OPŠTINA ČELINAC

Adresa: Prvog krajiškog proleterskog bataljona bb,
78240 Čelinac
Telefon: 051 851 040

OPŠTINA DERVENTA

Adresa: Kralja Petra I bb, 74400 Derventa
Telefon: 053 333 094

OPŠTINA DOBOJ

Adresa: Hilendarska 1, 74000 Doboj
Telefon: 053 242 165

OPŠTINA SRPSKI DRVAR/DRVAR

Adresa: Potoci bb, 79288 Srpski Drvar
Telefon: 050 480 083

OPŠTINA SRBINJE/FOČA

Adresa: Kralja Petra I bb, 79288 Srbinje
Telefon: 050 480 083

OPŠTINA SRPSKO GORAŽDE/GORAŽDE

Adresa: Centar 1, 73202 Srpsko Goražde
Telefon: 058 430 095

OPŠTINA PELAGIĆEVO/GRADAČAC

Adresa: Trg poginulih boraca otadžbinskog rata bb,
76256 Pelagićevo
Telefon: 054 810 062

OPŠTINA HAN PIJESAK

Adresa: Aleksandra Karađorđevića 3, 71360 Han
Pijesak
Telefon: 056 557 308

OPŠTINA SRPSKA ILIDŽA/ILIDŽA

Adresa: Gornji Kotorac bb, 71213 Srpska Ilidža
Telefon: 057 676 352

OPŠTINA RIBNIK

Adresa: Rade Jovanića bb, 79288 Ribnik
Telefon: 050 431 282

OPŠTINA SRPSKA KOSTAJNICA/KOSTAJNICA

Adresa: Svetosavska 11, 79224 Srpska Kostajnica
Telefon: 052 663 139

OPŠTINA KOTOR VAROŠ

Adresa: Cara Dušana bb, 78220 Kotor Varoš
Telefon: 051 882 140

OPŠTINA SRPSKI KUPRES/KUPRES

Adresa: Novo Selo bb, 70243 Srpski Kupres
Telefon: 050 480 077

OPŠTINA LAKTAŠI

Adresa: Karađorđeva 56, 78250 Laktaši
Telefon: 051 832 353

OPŠTINA LJUBINJE

Adresa: Svetosavska 20, 88380 Ljubinje
Telefon: 059 630 210

OPŠTINA MILIĆI

Adresa: Jovana Dučića bb, 75446 Milići
Telefoni: 056 741 131, 741 024

OPŠTINA MODRIČA

Adresa: Kneza Miloša bb, 74480 Modriča
Telefon: 053 810 368

OPŠTINA SRPSKI MOSTAR/MOSTAR

Adresa: Nevesinjskih ustanika bb, 89280 Srpski
Mostar
Telefon: 059 602 224

OPŠTINA MRKONJIĆ GRAD

Adresa: Trg Kralja Petra 1, 70260 Mrkonjić Grad
Telefon: 050 211 353

OPŠTINA NEVESINJE

Adresa: Cara Dušana 44, 89280 Nevesinje
Telefon: 059 601 668

OPŠTINA SRPSKO NOVO SARAJEVO/NOVO SARAJEVO

Adresa: Stefana Nemanje 2, 71123 Srpsko Novo
Sarajevo
Telefon: 057 340 336

OPŠTINA VUKOSAVLJE/ODŽAK

Adresa: Cara Lazara bb, 74470 Vukosavlje
Telefon: 053 811 129

OPŠTINA ORAŠJE/SRPSKO ORAŠJE

Adresa: Donji Žabar bb, 76273 Srpsko Orašje
Telefon: 054 875 100

OPŠTINA PALE

Adresa: Romanijska 15, 71420 Pale
Telefon: 057 223 410

OPŠTINA PRIJEDOR

Adresa: Trg Oslobođenja 1, 79000 Prijedor
Telefon: 052 213 897

OPŠTINA PRNJAVOR

Adresa: Beogradska 6, 78430 Prnjavor
Telefon: 051 663 229

OPŠTINA ROGATICA

Adresa: Srpske Sloge bb, 73320 Rogatica
Telefon: 058 417 441

OPŠTINA RUDO

Adresa: Draže Mihailovića bb, 73260 Rudo
Telefon: 058 711 315

OPŠTINA SRPSKI SANSKI MOST/SANSKI MOST

Adresa: Oštra Luka bb, 79263 Srpski Sanski Most
Telefon: 052 337 200

OPŠTINA ŠIPOVO

Adresa: Gavrila Principa bb, 70270 Šipovo
Telefon: 050 371 240

OPŠTINA KNEŽEVO/SKENDER VAKUF

Adresa: Gavrila Principa 10, 78230 Kneževo
Telefon: 051 891 601

OPŠTINA SOKOLAC

Adresa: Glasinačka bb, 88345 Sokolac
Telefon: 057 448 426

KONTAKTI POLICIJSKIH STANICA - REPUBLIKA SRPSKA

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA RE- PUBLIKE SRPSKE

Biro za predstavlke i žalbe građana

Adresa: Vojvođanska b.b., 78000 Banja Luka

Telefon: 051 306 181

Osoba koja je nezadovoljna radom policajca može se obratiti pismeno na gore navedenu adresu. Potrebno je, ako je ikako moguće, navesti ime svjedoka događaja koji će potvrditi navode osobe koja se žali. Takođe je potrebno da osoba koja podnosi žalbu navede svoju tačnu i potpunu adresu na koju će mu se dostaviti odgovor, jer se odgovor šalje obavezno u pismenoj formi.

CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI BANJA LUKA

Adresa: Kralja Petra I Karađorđevića 5, 78000 Banja Luka

Telefoni: Centrala 051 301 300, 331 261, Operativni dežurni 051 331 262

Sistem za kontakte sa javnošću 051 219 300

POLICIJSKA STANICA 1

Adresa: Kralja Petra I Karađorđevića 5, 78000 Banja Luka

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 301 280

POLICIJSKA STANICA 2

Adresa: Prote Nikole kostića 5, 78000 Banja Luka

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 301 209

POLICIJSKA STANICA 3

Adresa: Stepe Stepanovića 60, 78000 Banja Luka

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 468 272

POLICIJSKA STANICA BRONZANI MAJDAN

Adresa: Bronzani Majdan bb,

Telefon: Operativna dežurna služba 051 271 202

POLICIJSKA STANICA POTKOZARJE

Adresa: Potkozarje bb,

Telefon: Operativna dežurna služba 051 395 218

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE KRUPA NA VRBASU

Adresa: Krupa na Vrbasu bb,

Telefon: Operativna dežurna služba 051 417 118

POLICIJSKA STANICA GRADIŠKA

Adresa: Nikole Tesle 12, 78400 Gradiška

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 813 522

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE NOVA TOPOLA

Adresa: Nova Topola bb, 78400 Gradiška

Telefon: Operativna dežurna služba 051 791 034

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE GORNJI PODGRADCI

Adresa: Gornji Podgradci bb, 78400 Gradiška

Telefon: Operativna dežurna služba 051 796 030

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE ORAHOVA

Adresa: Orahova bb, 78400 Gradiška

Telefon: Operativna dežurna služba 051 790 110

POLICIJSKA STANICA KNEŽEVO

Adresa: Gavrila Principa bb, Kneževo

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 891 603

POLICIJSKA STANICA KOTOR VAROŠ

Adresa: Cara Dušana 1, Kotor Varoš

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 880 103

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE ŠIPRAGE

Adresa: Šiprage bb, Kotor Varoš

Telefon: Operativna dežurna služba 051 745 040

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE MASLOVARE

Telefon: Operativna dežurna služba 051 740 015

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE VRBANJCI

Telefon: Operativna dežurna služba 051 742 267

POLICIJSKA STANICA LAKTAŠI

Adresa: Karađorđeva bb, 78250 Laktaši

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 832 161

POLICIJSKA STANICA PRNJAVOR

Adresa: Beogradska bb, 78430 Prnjavor

Telefon: Centrala 051 660 001, Operativna dežurna služba 660 710

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE POTOČANI

Telefon: Operativna dežurna služba 051 761 174

POLICIJSKA STANICA SRBAC

Adresa: Mome Vidovića 19, 78240 Srbac

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 840 027

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE KOBAŠ

Telefon: Operativna dežurna služba 051 770 002

POLICIJSKA STANICA ČELINAC

Adresa: Kralja Petra I Karađorđevića 69, 78240 Čelinac

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 051 851 001

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE UKRINA

Telefon: Operativna dežurna služba 051 701 286

SLUŽBA JAVNE BEZBJEDNOSTI PRIJEDOR

Adresa: Jovana Raškovića 4, 79101 Prijedor

Telefoni: Centrala 052 232 811, operativna dežurna služba 052 234 823

POLICIJSKA STANICA PRIJEDOR 1

Adresa: Jovana Raškovića 4, 79101 Prijedor

Telefoni: Centrala 052 232 173, operativna dežurna služba 052 234 823

POLICIJSKA STANICA PRIJEDOR 2

Adresa: Milana Vrhovca bb, 79101 Prijedor

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 052 234 248

POLICIJSKA STANICA OMARSKA

Adresa: Vuka Karadžića bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 052 333 006

POLICIJSKA STANICA KOZARAC

Adresa: Maršala Tita bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 052 342 093

POLICIJSKA STANICA LJUBIJA

Adresa: Hasana Kikića bb,

Telefon: Operativna dežurna služba 052 360 092

POLICIJSKA STANICA KRUPA

Adresa: Donji Dubovik bb,

Telefoni: Centrala 052 480 847, operativna dežurna služba 052 480 074

POLICIJSKA STANICA NOVI GRAD

Adresa: Mladena Stojanovića 1, 79220 Novi Grad

Telefoni: Centrala 052 756 117, operativna dežurna služba 052 752 310

POLICIJSKA STANICA KOZARSKA DUBICA

Adresa: Trebinjska bb, 79240 Kozarska Dubica

Telefoni: Centrala 052 411 011, operativna dežurna služba 052 411 122

POLICIJSKA STANICA KOSTAJNICA

Adresa: Svetosavska 16, 79224 Kostajnica

Telefoni: Centrala 052 663 122, operativna dežurna služba 052 663 019

POLICIJSKA STANICA SRPSKI SANSKI MOST

Adresa: Oštra Luka bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 052 337 192

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE BUDIMLIĆ JAPRA

Telefon: Operativna dežurna služba 052 480 866

SLUŽBA JAVNE BEZBJEDNOSTI MRKONJIĆ GRAD

Adresa: Boraca Srpskih bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050 211 042

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE BARAĆI

Adresa: Baraći bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 053 231 041

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE SRPSKI DRVAR

Aresa: Potoci bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050 480 475

POLICIJSKA STANICA JEZERO

Adresa: Jezero bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050 291 003

POLICIJSKA STANICA ŠIPOVO

Adresa: 1. Šipovačke brigade,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050 371 195

**STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE SRPSKI
KUPRES**

Adresa: Novo Selo bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050
480 082

POLICIJSKA STANICA RIBNIK

Adresa: Prevoja bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050
461 027

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE SITNICA

Adresa: Sitnica bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050
421 048

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE DRINIĆ

Adresa: Drinić bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 050
480 009

CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI DOBOJ

Adresa: Svetog Save 16, 74000 Dobož

Telefoni: Centrala 053 241 222, operativna dežurna
služba 053 241 493

POLICIJSKA STANICA DOBOJ 1

Adresa: Svetog Save 16, 74000 Dobož

Telefoni: Centrala 053 241 222, operativna dežurna
služba 053 241 259

POLICIJSKA STANICA DOBOJ 2

Adresa: Ozrenskih srpskih brigada 2, 74000 Dobož

Telefoni: Centrala 053 241 222, operativna dežurna
služba 053 231 976

POLICIJSKA STANICA SRPSKI BROD

Adresa: Trg 7. oktobra bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 053
612 222

POLICIJSKA STANICA DERVENTA

Adresa: Kralja Petra I bb, 74400 Derventa

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 053 333 444

POLICIJSKA STANICA MODRIČA

Adresa: Petra Kočića 1, 74480 Modriča

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 053 811 622

POLICIJSKA STANICA VUKOSAVLJE

Adresa: Cara Lazara bb,

Telefoni: Centrala 053 810 821, operativna dežurna služba 053 883 616

POLICIJSKA STANICA PELAGIĆEVO

Adresa: Pelagićevo bb,

Telefoni: Centrala 054 810 074, operativna dežurna služba 054 810 092

POLICIJSKA STANICA PETROVO

Adresa: Centar bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 053 260 222

POLICIJSKA STANICA ŠAMAC

Kralja Aleksandra 2,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 054 611

POLICIJSKA STANICA TESLIĆ

Adresa: Svetog Save bb, 74240 Teslić

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 053 430 422

CENTAR JAVNE BEZBJEDONSTI BIJELJINA

Adresa: Neznanih junaka bb, 75000 Bijeljina

Telefoni: Centrala 055 207 633, operativna dežurna služba 055 210 740

POLICIJSKA STANICA BIJELJINA

Adresa: Neznanih junaka bb, 75000 Bijeljina
Telefoni: Centrala 055 207 633, operativna dežurna služba 055 211 742

POLICIJSKA STANICA JANJA

Adresa: Karađorđeva 50,
Telefoni: Centrala 055 541 153, operativna dežurna služba 055 541 322

SLUŽBA JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK

Adresa: Svetog Save bb,
Telefoni: Centrala 056 210 128, operativna dežurna služba 056 210 880

POLICIJSKA STANICA KOZLUK

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 056 310 111

POLICIJSKA STANICA OSMACI

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 056 597 110

POLICIJSKA STANICA LOPARE

Adresa: Cara Dušana bb,
Telefoni: Centrala 055 671 192, operativna dežurna služba 055 673 002

POLICIJSKA STANICA UGLJEVIK

Adresa: Trg Đenerala Draže bb,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 055 771 178

POLICIJSKA STANICA SREBRENICA

Adresa: Maršala Tita bb,
Telefoni: Centrala 056 385 509, operativna dežurna služba 056 385 592

STANIČNO ODJELJENJE POLICIJE SKELANI

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 056 471 011

POLICIJSKA STANICA BRATUNAC

Adresa: Trg Miloša Obilića bb,
Telefoni: Centrala 056 881 096, operativna dežurna služba 056 881 079

POLICIJSKA STANICA MILIĆI

Adresa: Vuka Karadžića bb,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 056 740 118

POLICIJSKA STANICA VLAŠENICA

Adresa: Ustanička 2,
Telefoni: Centrala 056 733 010, operativna dežurna služba 056 730 492

POLICIJSKA STANICA ŠEKOVIĆI

Adresa: Branka Radičevića bb,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 056 743 199

CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI SRPSKO SARAJEVO

Adresa: Serdara Janka Vukotića bb,
Telefoni: Centrala 057 226 930, operativna dežurna služba 057 226 016

JEDINICA ZA PODRŠKU SRPSKO SARAJEVO

Adresa: Jovana Raškovića 55,
Telefon: Operativna dežurna služba 057 340 793

POLICIJSKA STANICA SRPSKO SARAJEVO

Adresa: Donji Kotorac bb,
Telefoni: Centrala i operativna dežurna služba 057 676 104

SLUŽBA JAVNE BEZBJEDNOSTI SRBINJE

Adresa: Kralja Petra I bb,
Telefoni: Centrala 058 210 906, operativna dežurna
služba 058 210 794

POLICIJSKA STANICA SOKOLAC

Adresa: Omladinska 1,
Telefoni: Centrala 057 448 064, operativna dežurna
služba 057 448 636

POLICIJSKA STANICA ROGATICA

Adresa: Srpske sloge bb,
Telefoni: Centrala 058 415 547, operativna dežurna
služba 058 415 549

POLICIJSKA STANICA PALE

Adresa: Srpskih ratnika 18,
Telefon: Operativna dežurna služba 057 223 101

POLICIJSKA STANICA TRNOVO

Adresa: Trnovskog bataljona 105,
Telefoni: Centrala 057 610 230, operativna dežurna
služba 057 610 241

POLICIJSKA STANICA STARI GRAD

Adresa: Hrešanski dolovi bb,
Telefon: Operativna dežurna služba 057 265 210

POLICIJSKA STANICA HAN PIJESAK

Adresa: Aleksandra Karađorđevića bb,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 057
557 289

POLICIJSKA STANICA KALINOVIK

Adresa: Omladinska 9,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 057
623 247

POLICIJSKA STANICA VIŠEGRAD

Adresa: Vuka Karadžića 2,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 058
620 346

POLICIJSKA STANICA ČAJNIČE

Adresa: Hajdučka 4,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 058
315 333

POLICIJSKA STANICA RUDO

Adresa: Prvi maj 8,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 058
711 102

POLICIJSKA STANICA SRPSKO GORAŽĐE

Adresa: Centar 1,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 058
430 394

CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI TREBINJE

Adresa: Nemanjina 7, 89101 Trebinje
Telefoni: Centrala 059 223 933, operativna dežurna
služba 059 260 926

POLICIJSKA STANICA TREBINJE

Adresa: Vuka Karadžića 3, 89101 Trebinje
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 059
220 622

POLICIJSKA STANICA BILEĆA

Adresa: Kralja Aleksandra 58,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 059
372 555

POLICIJSKA STANICA GACKO

Adresa: Nemanjina 7,
Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 059
464 373

POLICIJSKA STANICA NEVESINJE

Adresa: Nemanjina bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 059
601 122

POLICIJSKA STANICA LJUBINJE

Adresa: Svetosavska bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 059
621 233

POLICIJSKA STANICA BERKOVIĆI

Adresa: Berkovići bb,

Telefon: Centrala i operativna dežurna služba 059
860 024

KONTAKTI POLICIJSKIH STANICA - FEDERACIJA BIH

POLICIJSKA UPRAVA ZENICA

Adresa: Dr. Safvet Bega Bešagića, Zenica

Telefon: 032 405 322

Adresa: Patriotske lige, Nemila, Zenica

Telefon: 032 672 402

Adresa: Crkvice, Zenica

Telefon: 032 406 155

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZ- LANSKOG KANTONA

Telefoni: Centrala 035 250 011, 235 877, Policija
035 122

Faks: 035 255 538

POLICIJSKA UPRAVA BANOVIĆI

Telefon: 035 875 555

POLICIJSKA UPRAVA SAPNA

Telefon: 035 597 409

POLICIJSKA UPRAVA ĆELIĆ

Telefon: 035 660 470

POLICIJSKA UPRAVA SREBRENİK

Telefon. 035 641 611

POLICIJSKA UPRAVA DOBOJ ISTOK

Telefon: 035 720 366

POLICIJSKA UPRAVA TUZLA

Telefon: 035 251 008

POLICIJSKA UPRAVA GRAČANICA

Telefon: 035 787 222

POLICIJSKA STANICA "ISTOK"

Telefon: 035 251 337

POLICIJSKA UPRAVA GRADAČAC

Telefon: 035 817 202

POLICIJSKA STANICA "CENTAR"

Telefon: 035 255 516

POLICIJSKA UPRAVA KALESIJA

Telefon: 035 631 235

POLICIJSKA STANICA "ZAPAD"

Telefon: 035 280 657

POLICIJSKA UPRAVA KLADANJ

Telefon: 035 621 112

POLICIJSKA UPRAVA TEOČAK

Telefon: 035 755 311

POLICIJSKA UPRAVA LUKAVAC

Telefon: 035 553 166

POLICIJSKA UPRAVA ŽIVINICE

Telefon: 035 774 778

*Napomena: sve policijske uprave osim policijske uprave Sapna i policijske uprave Teočak mogu se dobiti pozivom na broj 92.

POLICIJSKA UPRAVA TRAVNIK

Adresa: Aleja konzula, Kalibunar, Travnik

Telefoni: 030 511 086, 518 005, 518 290

POLICIJSKA UPRAVA MOSTAR

Telefoni: za hitne slučajeve 036 122, za sve druge informacije 036 383

POLICIJSKA UPRAVA LIVNO

Telefon: 034 201 900, centrala

POLICIJSKA UPRAVA DUVNO

Telefon: 034 352 592

POLICIJSKA UPRAVA BIHAĆ

Telefon: 037 122

POLICIJSKA UPRAVA GORAŽDE

Adresa: Zaima Imamovića 5, Goražde

Telefon: 038 221 946

SARAJEVO**MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FBIH - ODJEL ZA SUZBIJANJE TRGOVINE
LJUDIMA**

Telefon: 033 280 020, lokal 3346

**MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
KANTONA SARAJEVO**

Telefoni: 033 207 777, 664 212, 206 666

**POLICIJSKA UPRAVA I - POLICIJSKA STANICA
CENTAR**

Telefoni: 033 664 401, 664 130, 206 000 Intervencija

**POLICIJSKA UPRAVA I - POLICIJSKA STANICA
STARI GRAD**

Telefoni: 033 442 034, 442 035, 532 000

**POLICIJSKA UPRAVA II - POLICIJSKA STANICA
NOVO SARAJEVO**

Telefoni: 033 663 612, 472 503, 650 000

**POLICIJSKA UPRAVA III - POLICIJSKA STANICA
NOVI GRAD**

Telefon: 033 472 638, 474 000

**POLICIJSKA UPRAVA IV - POLICIJSKA STANICA
ILIDŽA**

Telefon: 033 664 993, 639 000

**POLICIJSKA UPRAVA IV - POLICIJSKA STANICA
HADŽIĆI**

Telefon: 033 420 145, 422 000

**POLICIJSKA UPRAVA V - POLICIJSKA STANICA
VOGOŠĆA**

Telefoni: 033 473 157, 435 661, 430 000

Faks: 033 436 128

**POLICIJSKA UPRAVA V - POLICIJSKA STANICA
ILIJAS**

Telefon: 033 400 017, 401 000

POLICIJSKA UPRAVA TRNOVO - ODJELJENJE

Telefon: 033 438 177, 422 000

POLICIJSKA UPRAVA TEŠANJ

Adresa: Osmana Pabrića bb, Tešanj

Telefon: 032 650 139

POLICIJSKA UPRAVA BREZA

Adresa: Hasana Kjačije 1, Breza

Telefon: 032 783 410, 783 411, 783 412

POLICIJSKA UPRAVA KLJUČ

Adresa: Izeta Nanića, Ključ

Telefon: 037 661 035

POLICIJSKA UPRAVA BUGOJNO

Adresa: Omladinska, Bugojno

Telefoni: 030 251 445, 251 738, 251 745, 252 411

POLICIJSKA UPRAVA KONJIC

Adresa: Musala bb, Konjic

Telefoni: 036 746 215, 729 505, intervencije 036 92

POLICIJSKA UPRAVA KAKANJ

Adresa: Zgoščanska 78, Kakanj

Telefoni: 032 553 787, 556 592

POLICIJSKA UPRAVA VISOKO

Adresa: Branilaca Bosne 1, Visoko

Telefon: 032 738 555

LITERATURA:

1. "Domestic Violence Benchbook", Michigan Judicial Institute, 1998
2. "Myths and Reality About Domestic Violence", Scottish Women's Aid, Web: <http://www.scottishwomen-said.co.uk>
3. "Priručnik za volonterke SOS telefona - Žene za život bez nasilja", Izdanje volonterki SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja u Beogradu, Beograd 1995
4. "A Safe Place", Margaret Kovac, Suzan Papert, Lake County Crisis Center, Waukegan, Illinois, USA, Web: <http://www.asafeplaceforhelp.org/childrendomesticviolence3.html>
5. "When Battered Women Kill", Anđela Brown, The Free Press 1987, "Battered Women Who Kill" Charles Patrik Ewing, Lexington Books 1987
6. Advokatska komora Republike Srpske, Web: <http://www.advokatska.com>

KNJIGU MOJE PRIJATELJICE PRIPREMILI:

**Helsinški parlament građana
Krfska 84
78000 Banja Luka
RS, Bosna i Hercegovina
Telefoni: +387 51 432 751
Faks: +387 51 432 752
E-mail: hcabl@blic.net**

**Udružene žene Banja Luka
Kalemeždanska 18
78000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina
Telefon: +387 458 851
Telefon-faks: +387 458 852
E-mail: natasap@inecco.net**

**Layout
Maja Ilić**

